

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Οι NEETs και η Στράτευση: Κοινωνικοπολιτικές Επιπτώσεις και Συγκριτική Ανάλυση
Υποχρεωτικής και Εθελοντικής Θητείας

NEETs and Conscription: Socio-Political Impacts and a Comparative Analysis of Mandatory
and Voluntary Military Service

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ειρήνη- Ερμιόνη Τζεβελεκίδη

Αθήνα, 2025

Κ. Λάβδας, Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου
Χ. Παπασωτηρίου, Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου
Χ. Καραγιαννοπούλου, Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ειρήνη- Ερμιόνη Τζεβελεκίδη

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας πτυχιακής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της πτυχιακής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας πτυχιακής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη, ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στη διπλωματική μου εργασία, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει, διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή και συγγραφέα Ν. Παπαδάκη και τους συνεργάτες του για τα πολύτιμα έργα τους πάνω στους NEETs και για τη συμβολή τους στην κοινωνική έρευνα. Η παρούσα εργασία δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί, δίχως τις δημοσιεύσεις τους. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου για την περίσσεια στήριξη που μου έδωσαν όλα τα χρόνια της ακαδημαϊκής μου πορείας. Θέλω να εκφράσω συνάμα, τις θερμές μου ευχαριστίες στη Μαθηματικό Π. Α. Φλώτσιου για τη δημιουργία των ποσοτικών διαγραμμάτων, χωρίς τα οποία η έρευνα αυτή δεν θα είχε την τρέχουσα μορφή της. Η βοήθεια της υπήρξε ανεκτίμητη και καθοριστική.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	5
Διαγράμματα.....	8
Περίληψη.....	9
Abstract.....	10
Εισαγωγή.....	11
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	15
1.1 Από την έννοια των NEETs στη δυναμική της στρατολόγησης.....	15
1.2 Το φαινόμενο των NEETs: Εξελίξεις και κοινωνικές διαστάσεις.....	15
1.2.1 Εννοιολογική προσέγγιση και διαφοροποιήσεις.....	15
1.2.2 Θεσμική και πολιτική σημασία.....	16
1.3 Θεωρητικές προσεγγίσεις της νεολαίας και της κοινωνικής ένταξης.....	17
1.3.1 Transition Theory.....	17
1.3.2 Youth regimes and Welfare models.....	19
1.3.3 Social exclusion theory.....	20
1.4 Το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της στρατολόγησης.....	21
1.4.1 Ορισμός και θεσμική ρίζα.....	21
1.4.2 Ιστορική Εξέλιξη.....	22
1.4.3 Οι σύγχρονες αιτιολογήσεις για τη διατήρηση ή την επαναφορά της θητείας.....	22
1.4.4 Κριτική και περιορισμοί.....	23
1.5 Σύνδεση NEETs και στρατολόγησης.....	23
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία της έρευνας.....	24
2.1 Εισαγωγή.....	24
2.2 Λόγοι επιλογής χωρών.....	25
2.3 Ερευνητικός σχεδιασμός.....	26
2.4 Συγκριτική ανάλυση.....	26
2.5 Ερευνητικά εργαλεία.....	27
2.6 Πεδίο της έρευνας.....	27
2.7 Διαδικασία ανάλυσης.....	28
2.8 Περιορισμοί της έρευνας.....	29
2.9 Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας.....	29
Κεφάλαιο 3: Ελλάδα.....	30
3.1 Στοιχεία των NEETs στην Ελλάδα.....	30
3.1.1 Βασικοί δείκτες και στατιστικά δεδομένα.....	31
3.2 Το ελληνικό μοντέλο στρατολόγησης.....	32
3.3 Κρίσεις και επιπτώσεις στους NEETs.....	33
3.3.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012).....	33
3.3.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022).....	36

Κεφάλαιο 4: Ελβετία.....	37
4.1 Στοιχεία για τους NEETs στην Ελβετία.....	37
4.1.1 Βασικοί δείκτες και στατιστικά δεδομένα.....	37
4.2 Το μοντέλο στρατολόγησης της Ελβετίας.....	38
4.2.1 Η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία.....	39
4.2.2 Η εναλλακτική κοινωνική υπηρεσία (civilian service).....	40
4.2.3 Το μεικτό και ευέλικτο μοντέλο της Ελβετίας.....	41
4.3 Κρίσεις και οι επιπτώσεις τους στους NEETs.....	42
4.3.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012).....	42
4.3.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018).....	42
4.3.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022).....	43
Κεφάλαιο 5: Ιταλία.....	43
5.1 Στοιχεία για τους NEETs στην Ιταλία.....	43
5.2 Βασικοί δείκτες και στατιστικά στοιχεία.....	44
5.3 Το σύστημα στρατολόγησης της Ιταλίας.....	45
5.3.1 Ιστορικό πλαίσιο.....	45
5.3.2 Θεσμικό πλαίσιο.....	46
5.3.3 Αλλαγές και χαρακτηριστικά του νέου συστήματος.....	47
5.4 Κρίσεις και οι επιπτώσεις τους.....	48
5.4.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012).....	48
5.4.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018).....	49
5.4.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022).....	49
Κεφάλαιο 6: Ισραήλ.....	50
6.1 Στοιχεία των NEETs στο Ισραήλ.....	50
6.2 Βασικοί δείκτες και στατιστικά στοιχεία.....	51
6.3 Στρατολογικό σύστημα.....	52
6.4 Κρίσεις και επιπτώσεις στους NEETs.....	54
6.4.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012).....	54
6.4.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018).....	55
6.4.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022).....	55
Κεφάλαιο 7: Συγκριτική ανάλυση.....	56
Διάγραμμα 7.1: Ποσοστά ανεργίας.....	61
Διάγραμμα 7.2 Ποσοστά ανεργίας διαχωρισμένα κατά φύλο.....	62
Διάγραμμα 7.3: Ποσοστά NEETs.....	63
Διάγραμμα 7.4 Ποσοστά NEETs διαχωρισμένα κατά φύλο.....	64
Διάγραμμα 7.5: Ετήσιοι μέσοι μισθοί.....	65
Κεφάλαιο 8: Σύνθεση και προτάσεις πολιτικής.....	67
8.1 Αποτίμηση φαινομένου NEETs.....	67
8.2 Επιτυχημένα μοντέλα.....	68

8.3 Παραδείγματα προς αποφυγή.....	69
8.4 Κοινωνική λειτουργία της θητείας.....	71
8.5 Αλληλεπίδραση NEETs και στράτευσης.....	72
8.6 Προτάσεις πολιτικής.....	72
Συμπεράσματα.....	74
Πηγές- Βιβλιογραφία.....	80

Διαγράμματα

Διάγραμμα 7.1: Ποσοστά ανεργίας.....	61
Διάγραμμα 7.2 Ποσοστά ανεργίας διαχωρισμένα κατά φύλο.....	62
Διάγραμμα 7.3: Ποσοστά NEETs.....	63
Διάγραμμα 7.4 Ποσοστά NEETs διαχωρισμένα κατά φύλο.....	64
Διάγραμμα 7.5: Ετήσιοι μέσοι μισθοί.....	65

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει κριτικά το φαινόμενο των NEETs μέσα από ένα διεπιστημονικό πλαίσιο που συνδυάζει θεωρίες μετάβασης της νεότητας, καθεστώτα πρόνοιας και κοινωνικού αποκλεισμού, με στόχο να φωτίσει τη σύνδεση ανάμεσα στη νεανική περιθωριοποίηση και τη στρατιωτική θητεία. Το ερευνητικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην απάντηση του ερωτήματος “Πώς επηρεάζει η μορφή της στρατολόγησης (υποχρεωτική ή εθελοντική) τους νέους NEETs σε όρους κοινωνικής ένταξης, επαγγελματικής αποκατάστασης και συμμετοχής στη δημόσια ζωή;”. Μεθοδολογικά ακολουθείται ερμηνευτική, ποιοτική και συγκριτική προσέγγιση, βασισμένη σε δευτερογενή ποσοτικά δεδομένα διεθνών οργανισμών και σε εκτενή βιβλιογραφική ανάλυση για τέσσερις χώρες: Ελλάδα, Ελβετία, Ιταλία, Ισραήλ. Τα κράτη επιλέγονται εξαιτίας διαφορετικών στρατολογικών προτύπων, ετερογενών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και διακριτού ιδεολογικού βάρους της θητείας, επιτρέποντας την ανάδειξη μοτίβων που συχνά διαφεύγουν από καθαρά ποσοτικές προσεγγίσεις. Η ανάλυση δείχνει ότι η υποχρεωτική θητεία μπορεί, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να λειτουργήσει ως μηχανισμός κοινωνικής ένταξης, ενδυνάμωσης και απόκτησης δεξιοτήτων, ιδιαίτερα σε πλαίσια ισχυρής διασύνδεσης με την κατάρτιση και τις πολιτικές της νεολαίας. Αντίθετα, η μετάβαση σε αποκλειστικά εθελοντικό στρατό τείνει να περιορίζει τον συνεκτικό χαρακτήρα της θητείας, μετατρέποντάς την σε διέξοδο, κυρίως για νέους από χαμηλά οικονομικά στρώματα, άρα σε μηχανισμό μερικής, όχι καθολικής ενσωμάτωσης. Τέλος, η απάντηση δεν είναι μονοδιάστατη. Η μορφή της στρατολόγησης επηρεάζει τους NEETs μέσα από τη διασταύρωση θεσμικών ρυθμίσεων, κρίσεων, εκπαιδευτικών διαδρομών και ψυχοκοινωνικής ευαλωτότητας. Η θητεία ενδέχεται να αποτελέσει είτε γέφυρα συμμετοχής και επαγγελματικής αποκατάστασης, είτε παράγοντα αναπαραγωγής ανισοτήτων, ανάλογα με το εάν εντάσσεται σε μακροπρόθεσμες πολιτικές υποστήριξης των νέων.

Λέξεις- Κλειδιά: NEETs, στρατολόγηση, κοινωνική ένταξη, επαγγελματική αποκατάσταση, δημόσιες πολιτικές για τη νεολαία.

NEETs and Conscription: Socio-Political Impacts and a Comparative Analysis of Mandatory and Voluntary Military Service

Eirini- Ermioni Tzevelekidi

Abstract

This paper critically examines the phenomenon of NEETs through an interdisciplinary framework that combines theories of youth transition, welfare regimes and social exclusion, with the aim of shedding light on the connection between youth marginalization and military service. The research focuses on answering the question: “How does the form of conscription (compulsory or voluntary) affect young NEETs in terms of social integration, professional rehabilitation and participation in public life?”. Methodologically, an interpretative, qualitative and comparative approach is followed, based on secondary quantitative data from international organizations and an extensive bibliographic analysis for four countries: Greece, Switzerland, Italy and Israel. The states are selected on the basis of different conscription models, diverse socio- economic conditions and the distinct ideological significance of military service, allowing for the emergence of patterns that often escape purely quantitative approaches. The analysis shows that compulsory military service can, under certain conditions, function as a mechanism for social integration, empowerment and skills acquisition, particularly when strongly linked to training and youth policies. Conversely, the transition to an exclusively voluntary army tends to limit the cohesive nature of military service, turning it into an escape route, mainly for young people from low economic backgrounds and thus, into a mechanism of partial, rather than general, integration. Finally, the answer is not one- dimensional. The form of recruitment affects NEETs through the intersection of institutional arrangements, crises, educational pathways and psychosocial vulnerability. Military service can either be a bridge to participation and professional rehabilitation or a factor in the reproduction of inequalities, depending on whether it is part of long- term youth support policies.

Key- Words: NEETs, conscription, social inclusion, vocational rehabilitation, public youth policies.

Εισαγωγή

Ο όρος NEETs πρωτοεμφανίστηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο λίγο πριν από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ως εργαλείο καταγραφής της νεανικής μη ενεργού συμμετοχής (Eurofound, 2012; Social Exclusion Unit, 1999). Έκτοτε, υιοθετήθηκε από Διεθνείς Οργανισμούς ως μέσο ανάλυσης της εξέλιξης της νεολαίας (Mitrou et al, 2021).

Στην Ιαπωνία, η έννοια χρησιμοποιήθηκε ως τρόπος περιγραφής νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, αντανakλώντας αυξανόμενες δυσκολίες ένταξης σε μια κοινωνία με υψηλές απαιτήσεις συμμόρφωσης και παραγωγικότητας. Ο Rahman (2007) επισημαίνει ότι ο όρος αρχικά υιοθετήθηκε για να ταξινομήσει νέους που δεν εντάσσονται στις παραδοσιακές εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές διαδρομές, λειτουργώντας τόσο ως κοινωνιολογική κατηγορία, όσο και ως δείκτης πολιτικής. Αντίστοιχα, οι Uchida & Norasakkunkit (2015) διευρύνουν τον ορισμό, θεωρώντας τους NEETs μέρος ενός ευρύτερου φάσματος πολιτισμικής περιθωριοποίησης που περιλαμβάνει και τους “Hikikomori”, υποστηρίζοντας ότι η μη συμμετοχή σε εργασία ή κατάρτιση αντικατοπτρίζει ρήξη με τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες. Αμφότερα τα έργα καταδεικνύουν ότι ο όρος προέκυψε ως εργαλείο κατανόησης μεταβατικών κρίσεων στη νεολαία.

Σε αντίθεση με την ανεργία ή την απασχόληση δεν υφίσταται διεθνώς αποδεκτός ορισμός για τους NEETs, γεγονός που δύναται να δυσχεράνει το έργο των διεθνών συμβούλων. Ωστόσο, η Eurostat, η ILO και ο OECD έχουν υιοθετήσει λειτουργικούς προσδιορισμούς. Σύμφωνα με την ILO (2013) ως NEETs ορίζεται “το ποσοστό του πληθυσμού μιας δεδομένης ηλικιακής ομάδας και φύλου που δεν απασχολείται και δεν συμμετέχει σε περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση” (Elder, 2015), δηλαδή οι νέοι που δεν είναι άνεργοι ή οικονομικά ανενεργοί και δεν παρακολουθούν καμία εκπαίδευση ή κατάρτιση. Ο δείκτης υπολογίζεται ως “αριθμός νέων- αριθμός εργαζομένων νέων + αριθμό νέων μη εργαζομένων, οι οποίοι βρίσκονται στην εκπαίδευση ή στη κατάρτιση διά τον συνολικό αριθμό των νέων επί τοις εκατό”, σε μια απλοποιημένη μορφή, ή πιο επίσημα με τον παρακάτω λόγο δανεισμένο από την έκθεση της ILO υπό την S. Elder (2015):

$$\text{NEET rate (\%)} = \frac{(\text{Number of youth} - \text{number of youth in employment} + \text{number of youth not in employment who are in education or training})}{\text{Total number of youth}} \times 100$$

Εν συνεχεία, ο OECD¹ ορίζει τους NEETs ως “το ποσοστό των νέων που δεν απασχολούνται, δεν παρακολουθούν εκπαίδευση ή κατάρτιση”, όπου ο όρος “απασχόληση” ακολουθεί τις κατευθυντήριες γραμμές των προαναφερθέντων Οργανισμών, δηλαδή αμειβόμενη εργασία τουλάχιστον μιας ώρας κατά την εβδομάδα αναφοράς. Ο όρος “εκπαίδευση” περιλαμβάνει όλα τα τυπικά και μη τυπικά προγράμματα, αλλά εξαιρεί τις δραστηριότητες πολύ μικρής διάρκειας. Οι νέοι NEET είναι πιθανό να βρίσκονται άνεργοι ή οικονομικά αδρανείς και δεν συμμετέχουν σε εκπαίδευση ή κατάρτιση, διατρέχουν λοιπόν, κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

Ακόμη, ο δείκτης NEET της Eurostat² μετρά τα άτομα, τα οποία πρώτον, δεν απασχολούνται, δηλαδή είναι εκτός της αγοράς εργασίας, σύμφωνα με τις επιταγές της ILO και δεύτερον, δεν έχουν λάβει καμία τυπική ή μη εκπαίδευση ή κατάρτιση κατά τις τέσσερις εβδομάδες που προηγήθηκαν της έρευνας. Ο παρονομαστής του κλάσματος είναι ο συνολικός πληθυσμός της σχετικής ηλικιακής ομάδας, εξαιρουμένων των ερωτηθέντων που δεν απάντησαν σχετικά με τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση.

Η παρούσα εργασία εξετάζει κριτικά το φαινόμενο των NEETs, βάση κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάλυσης των διαστάσεων του. Διερευνά επίσης, τη σχέση με τη στρατιωτική θητεία σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια. Παράλληλα, παρατηρείται αν και εφόσον η στρατολόγηση μπορεί να λειτουργήσει είτε ως μηχανισμός κοινωνικής ένταξης και ενδυνάμωσης, είτε ως παράγοντας αναπαραγωγής ανισοτήτων, σύμφωνα με δεδομένα, θεωρίες και πολιτικές συγκριτικής προσέγγισης.

Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο διαμορφώνει το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας, με αφετηρία την έννοια των NEETs, την εξέλιξή της, τις υποομάδες και τη θεσμική της σημασία. Στη συνέχεια εισάγει βασικές θεωρίες για τη νεολαία και την κοινωνική ένταξη- Transition Theory, Youth Regimes και Social Exclusion Theory- που εξηγούν τις πορείες μετάβασης και τους μηχανισμούς αποκλεισμού. Εξετάζει ακόμη ιστορικά και πολιτικά τον θεσμό της στρατολόγησης, τις σύγχρονες αιτιολογήσεις και

¹ Στην επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για τους νέους Not in Employment, Education or Training (NEETs) παρουσιάζονται οι δείκτες, ο ορισμός και οι επίσημες εκθέσεις και έρευνες που διενεργούνται επί του θέματος. Περιέχει επίσης, μια χρήσιμη μηχανή αναζήτησης και μορφοποίησης διαγραμμάτων για τα ποσοστά NEETs ανάλογα τη χώρα, τη χρονολογία, το φύλο και την ηλικιακή ομάδα. Διαθέσιμο στο: OECD- Youth not in employment, education or training (NEET) Organisation for Economic Co- operation and Development (OECD). (n.d.). *Youth not in employment, education or training (NEET)*.

<https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html> OECD

² Η επίσημη ιστοσελίδα της Eurostat για τους NEETs περιλαμβάνει τον ορισμό, πλούσια ενημερωμένα στατιστικά στοιχεία και μεταδεδομένα για τις μεταβάσεις από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Διαθέσιμο στο: Eurostat- Glossary: Young people neither in employment nor in education and training (NEET) European Commission, Eurostat. (2025). *Glossary: Young people neither in employment nor in education and training (NEET)*.

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_\(NEET\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_(NEET)) European Commission

την κριτική του, καταλήγοντας στη σύνδεση μεταξύ των δύο εννοιών ως προς την κοινωνική ένταξη, την πειθαρχία και την επαγγελματική πορεία των νέων.

Το δεύτερο κεφάλαιο θεμελιώνει το μεθοδολογικό πλαίσιο και εξηγεί πώς η στρατολόγηση προσεγγίζεται, όχι απλώς ως θεσμικό σχήμα, αλλά ως κοινωνική εμπειρία με απτές συνέπειες για τους NEETs. Μέσα από μια ποιοτική και συγκριτική ανάλυση τεσσάρων χωρών- Ελλάδα, Ελβετία, Ιταλία, Ισραήλ- επιτρέπεται η ανάδυση μοτίβων και αντιφάσεων που συχνά διαφεύγουν από τις καθαρά ποσοτικές προσεγγίσεις. Το έδαφος προετοιμάζεται για μια πιο σύνθετη ερμηνεία των ευρημάτων που έπονται. Στο επίκεντρο της μελέτης βρίσκεται το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα “Πώς επηρεάζει η μορφή της στρατολόγησης (υποχρεωτική ή εθελοντική) τους νέους NEETs σε όρους κοινωνικής ένταξης, επαγγελματικής αποκατάστασης και συμμετοχής στη δημόσια ζωή;”.

Το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται την περίπτωση της Ελλάδας και εστιάζει σε τρία βασικά πεδία: τους NEETs, το σύστημα στρατολόγησης και τις κρίσεις που επέδρασαν τους νέους. Αποκαλύπτεται πως η ανεργία, η εκπαιδευτική αποσύνδεση και οι κοινωνικές ανισότητες διαμορφώνουν τις ευάλωτες ομάδες. Ανιχνεύεται ο ρόλος της στρατολόγησης ως θεσμικού μηχανισμού, ο οποίος μπορεί να προσφέρει σταθερότητα ή αντίθετα, να ενισχύσει την κοινωνική αποστασιοποίηση. Παράλληλα, αναδεικνύεται ο ρόλος των τριών κρίσεων- οικονομική, προσφυγική, υγειονομική, στον επαναπροσδιορισμό των ευκαιριών και των κινδύνων των νέων, δημιουργώντας ένα περίπλοκο πλαίσιο όπου η αβεβαιότητα και η κοινωνική ευαλωτότητα αλληλεπιδρούν με έντονο τρόπο.

Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη ανάλυση της Ελβετίας, εστιάζοντας σε τρία βασικά πλαίσια: το φαινόμενο των NEETs, το ελβετικό σύστημα στρατολόγησης και τις επιπτώσεις των μεγάλων κρίσεων στους νέους. Διαφαίνεται ότι η χώρα διατηρεί πολύ χαμηλά ποσοστά χάρη στη στενή διασύνδεση εκπαίδευσης-αγοράς εργασίας, στο αποτελεσματικό Dual VET system³ και σε μηχανισμούς γρήγορης επανένταξης. Αξιοσημείωτο είναι το μεικτό, ευέλικτο μοντέλο υποχρεωτικής στρατιωτικής και εναλλακτικής κοινωνικής υπηρεσίας, που ενδυναμώνει τη θεσμική σταθερότητα και την συνοχή. Παρά τις τρεις μεγάλες κρίσεις η Ελβετία κατέγραψε υψηλή ανθεκτικότητα και περιορισμένες επιπτώσεις στους νέους, χάρη στις ισχυρές πολιτικές ένταξης, προστασίας και ενεργητικής απασχόλησης.

³ Το Dual VET system στην Ελβετία είναι το “δ्वικό” σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπου η μάθηση μοιράζεται ανάμεσα στην τάξη και την επιχείρηση. Στο μοντέλο αυτό, οι νέοι έπειτα από την υποχρεωτική εκπαίδευση περνούν συνήθως 3-4 ημέρες την εβδομάδα σε μια εταιρεία ως αμειβόμενοι μαθητευόμενοι και 1- 2 ημέρες σε επαγγελματική σχολή, όπου διδάσκονται θεωρητικά μαθήματα και γενική παιδεία. Συμπληρωματικά, παρακολουθούν διακλαδικά σεμινάρια σε εξειδικευμένα κέντρα, ώστε να αποκτήσουν βασικές δεξιότητες, οι οποίες δεν μπορούν να καλυφθούν πλήρως στην κάθε επιχείρηση. Τα προγράμματα αυτά διαρκούν ενίοτε 2- 4 έτη και οδηγούν σε αναγνωρισμένο επαγγελματικό δίπλωμα, αποτελώντας τον βασικό δρόμο μετάβασης των νέων στην αγορά εργασίας, συνθήκη που συνδέεται με πολύ χαμηλά ποσοστά νεανικής ανεργίας στη χώρα, Swiss Education Group (n.d.).

Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται εις βάθος με την περίπτωση της Ιταλίας, δίνοντας βάση στη σχέση μεταξύ νεανικής ανεργίας, του φαινομένου NEETs και του συστήματος στρατολόγησης. Αναφέρονται τα υψηλά και επίμονα ποσοστά NEETs και ανεργίας, οι έντονες περιφερειακές ανισότητες βορρά και νότου, οι ψυχοκοινωνικές συνέπειες της αβεβαιότητας στη μετάβαση από το σχολείο στην επαγγελματική αποκατάσταση και τις έμφυλες διαφοροποιήσεις. Η ιστορική μετάβαση της χώρας από την υποχρεωτική στην εθελοντική στρατιωτική υπηρεσία, με κορύφωση το 2005, το νομοθετικό πλαίσιο που τη στήριξε, τα νέα χαρακτηριστικά του επαγγελματικού στρατού, οι προκλήσεις στελέχωσης και οι σύγχρονες τεχνολογικές και διεθνείς αναβαθμίσεις αναλύονται εκτενώς. Οι τρεις κρίσεις αποκαλύπτεται πως επιδείνωσαν τις κοινωνικές παθογένειες και ανέδειξαν ότι ο εθελοντικός στρατός δεν λειτούργησε ως μηχανισμός κοινωνικής ένταξης για τους νέους.

Το έκτο κεφάλαιο εστιάζει στην ολοκληρωμένη και πολυδιάστατη παρουσίαση του φαινομένου NEETs στο Ισραήλ, πάντα σε σύνδεση με το σύστημα στράτευσης και τις μεγάλες κρίσεις που συνέβησαν. Περιγράφει τις δημογραφικές, κοινωνικοοικονομικές και ψυχολογικές πτυχές του ζητήματος, αναδεικνύοντας τις ισχυρές ανισότητες μεταξύ Εβραίων, Αράβων, Harendi και άλλων ομάδων, ενώ εξετάζεται το ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο της στρατολόγησης, με σκοπό να αναλυθεί πώς η υποχρεωτική θητεία και οι εξαιρέσεις της επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διαδρομές των νέων. Τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν τις μεγάλες εσωτερικές διαφοροποιήσεις ανάλογα το φύλο, τη θρησκεία και την ηλικία. Οι NEETs στο κράτος αυτό αποτελούν προϊόν αλληλεπίδρασης διάφορων αλληλοεξαρτώμενων παραγόντων.

Το έβδομο κεφάλαιο αφορά τα Αποτελέσματα της βιβλιογραφικής μελέτης με έμφαση στα πιο πρόσφατα διεθνή στοιχεία για τους NEETs. Τα δεδομένα υπογραμμίζουν ότι, παρά τη σταδιακή βελτίωση σε ορισμένες περιοχές το φαινόμενο παραμένει έντονο σε χώρες με αδύναμη αγοραστική δύναμη, υψηλή αβεβαιότητα και περιορισμένες γέφυρες εκπαίδευσης και απασχόλησης. Στην Ευρώπη οι τεχνολογικές αλλαγές και οι γεωπολιτικές εντάσεις κλονίζουν το πέρασμα των νέων στην εργασία, καθιστώντας αδήριτες τις αναγκαίες στοχευμένες πολιτικές λύσεις. Για την βέλτιστη κατανόηση των ευρημάτων κατασκευάστηκαν πέντε διαγράμματα για την ανεργία, το NEET rate και τα ετήσια εισοδήματα των χωρών από την τελειόφοιτη φοιτήτρια του Μαθηματικού Αθηνών Π. Α. Φλώτσιου (2025) στο εξειδικευμένο πρόγραμμα RStudio⁴.

⁴ Η R είναι μια γλώσσα προγραμματισμού και ένα περιβάλλον ειδικά σχεδιασμένο για στατιστική ανάλυση, επεξεργασία δεδομένων και δημιουργία γραφημάτων. Χρησιμοποιείται ευρέως στην έρευνα, στα οικονομικά, στις κοινωνικές επιστήμες και στη μηχανική μάθηση, επειδή προσφέρει μεγάλη ευελιξία και χιλιάδες πακέτα για εξειδικευμένες αναλύσεις. Το RStudio, πλέον ονομαζόμενο Posit, είναι ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ανάπτυξης για τη γλώσσα R, το οποίο διευκολύνει σημαντικά τη δουλειά του ερευνητή παρέχοντας εργαλεία για τη συγγραφή κώδικα, διαχείριση αρχείων, απεικόνιση γραφημάτων και οργάνωση έργων. Σε συνδυασμό η R και το RStudio απαρτίζουν ένα ισχυρό και δημοφιλές σύστημα για στατιστική ανάλυση και παραγωγική έρευνα. Διαθέσιμα παρακάτω:

Το όγδοο κεφάλαιο συγκροτεί το τμήμα της Συζήτησης και συνθέτει τις διαπιστώσεις της έρευνας. Εμπεριέχει μια συνολική αποτίμηση του φαινομένου NEETs, παρουσιάζοντας τις αιτίες, τις επιπτώσεις και την πολυπαραγοντική του φύση, ενώ εξετάζει διεθνώς τόσο επιτυχημένα μοντέλα πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης, όσο και παραδείγματα αποτυχίας. Αναλύει τη κοινωνική λειτουργία της στρατιωτικής θητείας ως θεσμό κοινωνικοποίησης, αλλά και αναπαραγωγής ανισοτήτων και διερευνά την αλληλεπίδραση μεταξύ NEETs και στράτευσης. Προτείνει συνάμα, προτάσεις πολιτικής που συνδέουν τη θητεία με υποστηρικτικούς μηχανισμούς, κατάρτιση και ενσωμάτωση, προωθώντας ένα ολιστικό πλαίσιο υποστήριξης των NEETs.

Το ένατο κεφάλαιο, τα Συμπεράσματα, φανερώνει ότι η στρατιωτική θητεία δύναται να λειτουργήσει ως αποτελεσματικός μηχανισμός κοινωνικής ένταξης, όταν εντάσσεται σε ένα πολυεπίπεδο θεωρητικό πλαίσιο και συνοδεύεται από στοχευμένες υποστηρικτικές πολιτικές. Η συγκριτική ανάλυση των χωρών καταλήγει στη διαμόρφωση τριγωνοποιημένων προτάσεων πολιτικής, οι οποίες συνδυάζουν καθολικά ή μεικτά δίκτυα στήριξης για τους ευάλωτους νέους. Η συζήτηση τοποθετείται σε ένα διευρυμένο περιβάλλον διεθνούς αστάθειας, τεχνολογικής επιτάχυνσης και αυξανόμενων αμυντικών δαπανών, επισημαίνοντας ότι η έμφαση των κρατών στην αποτροπή και στους εξοπλισμούς συχνά υπερισχύει της κοινωνικής ανάγκης, ενδυναμώνοντας το κλίμα φόβου και ελαττώνοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών. Υποστηρίζεται η ανάγκη για συνεκτικές και θεσμικά σταθερές πολιτικές, οι οποίες μετατρέπουν τη θητεία σε μοχλό συμπερίληψης και κοινωνικής κινητικότητας.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Υπόβαθρο

1.1 Από την έννοια των NEETs στη δυναμική της στρατολόγησης

Σκοπός του κεφαλαίου είναι να διαμορφώσει το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας. Αρχικά, παρουσιάζεται η έννοια των NEETs, οι κοινωνικοοικονομικές της διαστάσεις και η πολιτική της σημασία. Στη συνέχεια αναλύονται θεωρητικές προσεγγίσεις για τους νέους και την κοινωνική ένταξη. Τέλος, εξετάζεται η στρατολόγηση ως θεσμός και η δυναμική της σύνδεσης με το υπό εξέταση φαινόμενο.

R Core Team (2024). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing. <https://www.r-project.org/>

RStudio Team. (2024). RStudio: Integrated Development Environment for R. Posit Software. <https://posit.co/>

1.2 Το φαινόμενο των NEETs: Εξελίξεις και κοινωνικές διαστάσεις

1.2.1 Εννοιολογική προσέγγιση και διαφοροποιήσεις

Η έννοια έχει εξελιχθεί σε ένα σύνθετο εργαλείο κοινωνικής ανάλυσης, καθώς περιλαμβάνει νέους με ετερογενή χαρακτηριστικά, διαδρομές και βαθμούς αποστασιοποίησης από την εκπαίδευση και την απασχόληση (Eurofound, 2012; Furlong, 2006; Papadakis et al., 2017a). Η Eurofound (2016a), σε μια από τις πιο επιδραστικές τυπολογίες, διακρίνει επτά υποομάδες NEETs:

- Άνεργοι αναζητούντες εργασία (conventionally unemployed)
- Μακροχρόνια άνεργοι
- Νέοι φροντιστές ή άτομα με οικογενειακές υποχρεώσεις
- Νέοι με αναπηρίες ή προβλήματα υγείας
- Αποθαρρυσμένοι ή κοινωνικά απομονωμένοι νέοι
- Νέοι σε μεταβατικές φάσεις
- Άλλοι άνεργοι που απέχουν προσωρινά από την αγορά εργασίας

Αντίστοιχα, η ILO (2019) επισημαίνει τη διάκριση μεταξύ “δυσνητικά ενεργών” NEETs- που διαθέτουν τις προϋποθέσεις επανένταξης μέσω κατάρτισης ή απασχόλησης- και των “διαρθρωτικά ανενεργών” NEETs, οι οποίοι βρίσκονται σε κατάσταση παρατεταμένης αποσύνδεσης λόγω κοινωνικών, ψυχολογικών ή υγειονομικών περιορισμών. Ενδεικτικές δημοσιεύσεις των Papadakis (2017a) και OECD (2021) τονίζουν ότι αυτή η ετερογένεια καθιστά αναγκαία τη διαφοροποιημένη χάραξη πολιτικών, που να συνδυάζουν ενεργητικά εργαλεία απασχόλησης με υποστηρικτικές παρεμβάσεις κοινωνικής ενδυνάμωσης.

Έχουν αναδειχτεί επιμέρους κατηγορίες NEETs με βάση το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό προφίλ, το βαθμό επαγγελματικής απογοήτευσης, αλλά και το επίπεδο κοινωνικής απομόνωσης. Η ποικιλομορφία αυτή επιβεβαιώνει ότι οι NEETs δεν αποτελούν μια ενιαία ομάδα, αλλά μια δυναμική κατηγορία κοινωνικού κινδύνου, όπου η μετάβαση προς και από την εκπαίδευση ή την εργασία είναι ρευστή και επηρεάζεται από πολλούς δομικούς και ατομικούς παράγοντες (Kleif, 2023; Tamesberger & Bacher, 2014).

1.2.2 Θεσμική και πολιτική σημασία

Η υπό εξέταση έννοια έχει εξελιχθεί από στατιστικό δείκτη σε βασικό θεσμικό πλαίσιο ανάλυσης και χάραξης πολιτικής σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας την απειλή του κοινωνικού αποκλεισμού που ενέχει η επί μακρόν αδράνεια των νέων, υιοθέτησε το 2013 την Πρωτοβουλία “Εγγύηση για τη Νεολαία” (Youth Guarantee), η οποία επιδιώκει να διασφαλίσει ότι κάθε νέος κάτω των 25 ετών θα λαμβάνει ποιοτική προσφορά εργασίας, εκπαίδευσης, ή κατάρτισης εντός τεσσάρων μηνών από την ανεργία ή την αποφοίτηση (EUR-Lex, 2013). Παρόλο που η πρωτοβουλία συγκροτεί σημαντικό βήμα, η αποδοτικότητά της

παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μεταξύ κρατών- μελών ανάλογα με το επίπεδο των εθνικών πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής πρόνοιας.

Για τους λόγους αυτούς, η σύσταση του 2020 επεκτείνει και εμβαθύνει την πρωτοβουλία αυξάνοντας το όριο ηλικίας στα 29 έτη, ώστε να ανταποκριθεί στις επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19. Επιπρόσθετα, η σύσταση προτείνει ρητά ότι τα ΚΜ χρειάζεται να εφαρμόσουν συστήματα χαρτογράφησης των νέων σε κίνδυνο, έγκαιρης προειδοποίησης, εξατομικευμένης κατάρτισης (ψηφιακές, πράσινες δεξιότητες κτλ.) και ενισχυμένων συνεργασιών μεταξύ παιδείας, κοινωνικών υπηρεσιών και αγοράς εργασίας (EUR-Lex, 2020). Στο πλαίσιο αυτό, η ενίσχυση του προγράμματος δεν είναι πλέον μόνο θέμα άμεσης πρόσβασης στον εργασιακό βίο, αλλά ολοκληρωμένης πολιτικής μετασχηματισμού, με έμφαση στη βιώσιμη ένταξη των νέων. Οι ενέργειες αυτές αποτελούν ορόσημο στο πέρασμα από αντιδραστικές σε προληπτικές πολιτικές νεανικής απασχόλησης (European Commission, 2021; OECD, 2022).

Σε εθνικό επίπεδο, η έννοια των NEETs λειτούργησε ως καθοδηγητικό πεδίο σχεδιασμού πολιτικών, ιδιαίτερα σε χώρες με υψηλά ποσοστά ανεργίας, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία (Παπαδάκης, 2016a; Tamesberger & Bacher, 2014). Μέσα από την ανάλυση των υποομάδων, κατέστη δυνατός ο εντοπισμός ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, οι οποίες θα αναλυθούν στη συνέχεια (Eurostat, 2023). Επιπλέον, οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο ως μέτρο κοινωνικής συνοχής και πρόβλεψης μελλοντικής οικονομικής βιωσιμότητας, δεδομένου ότι αποτυπώνουν τον βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού (OECD, 2023).

1.3 Θεωρητικές προσεγγίσεις της νεολαίας και της κοινωνικής ένταξης

Η μελέτη του τομέα αυτού αποτελεί ένα σύνθετο και διεπιστημονικό πεδίο, το οποίο διασταυρώνει κοινωνιολογικές, ψυχολογικές και οικονομικές θεωρήσεις. Στο επίκεντρο αυτής της προβληματικής βρίσκεται η σχέση της νεολαίας με τους θεσμούς εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής, καθώς και οι διαφορετικές μορφές εξέλιξης από την εξάρτηση στην αυτονομία. Για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης εστιάζουμε σε τρεις βασικές προσεγγίσεις που έχουν επηρεάσει τον ερευνητικό και ακαδημαϊκό λόγο για τους νέους.

1.3.1 Transition Theory

Η Θεωρία των Μεταβάσεων (Transition Theory) εξετάζει τις διαδικασίες με τις οποίες οι νέοι περνούν από την εκπαίδευση στην εργασία, από την οικογενειακή εξάρτηση στην οικονομική αυτονομία (Walther, 2006; Furlong & Cartmel, 2007, όπως αναφέρεται στο Inui, 2009). Ιστορικά, οι μεταβάσεις αυτές θεωρούνταν γραμμικές και προβλέψιμες- από το σχολείο, στην εργασία, έπειτα στην σταθερή απασχόληση και τελικά στην οικονομική ανεξαρτησία. Ωστόσο, οι κοινωνικοοικονομικές ανακατατάξεις,

η παγκοσμιοποίηση και η επισφάλεια της εργασίας έχουν μετατρέψει αυτές τις διαδρομές σε πιο πολύπλοκες, ασυνεχείς και παρατεταμένες (Heinz, 2009; Pastore, 2015; Côté, 2014). Ακόμη, θεωρητική προσέγγιση της “μεταβατικής νεότητας” (transitional youth) καταδεικνύει ότι οι νέοι δεν ακολουθούν πλέον σταθερές τροχιές, βιώνουν, όμως, αλληλοεπικαλυπτόμενες και συχνά αβέβαιες μεταβάσεις, τα όρια των οποίων είναι ρευστά (Furlong, 2013). Η παρούσα θεωρία αναλύει τις δυσκολίες μετάβασης και τους λόγους τους οποίους οι νέοι εμφανίζονται “παγιδευμένοι” σε αυτή την κατάσταση (Kirchner Sala et al., 2015). Ενδεικτικοί ανασταλτικοί παράγοντες εξέλιξης είναι οι εξής:

- Ελλιπής σύνδεση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας: Χάσμα μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος, ζήτησης και απαιτήσεων της αγοράς (OECD, 2021; Eurofound, 2016b).
- Οικονομικοί και θεσμικοί περιορισμοί: Υψηλή νεανική ανεργία, οικονομικές κρίσεις, ανασφάλεια στην εργασία (Scarpetta et al, 2010; Kelly & McGuinness, 2015).
- Ατομικά εμπόδια: Χαμηλή αυτοπεποίθηση, προβλήματα ψυχικής υγείας, περιορισμένες κοινωνικές δεξιότητες (Bynner & Parsons, 2002; Papadakis et al, 2021).
- Ελλείψεις στην εκπαίδευση: Η ποιότητα της παιδείας και η διασύνδεσή της με την αγορά εργασίας είναι καθοριστική για την ομαλή εξέλιξη (OECD, 2013a, Furlong & Cartmel, 2007).
- Τοπικοί παράγοντες: Προκλήσεις λόγω του τόπου διαμονής παρουσιάζονται σε αγροτικές ή οικονομικά αδύναμες περιοχές (Papadakis et al, 2021).
- Φύλο: Οι νέες γυναίκες, με οικογενειακές υποχρεώσεις βρίσκονται δυνητικά σε πιο επισφαλή θέση, όπως μνημονεύτηκε και παραπάνω (Eurofound, 2012).

Παράλληλα, οι θεωρητικές προσεγγίσεις των Schlossberg (1981) και Meleis (2010) χαρίζουν ένα συμπληρωματικό πλαίσιο κατανόησης. Η τελευταία, εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα βιώνουν τις αλλαγές, αναγνωρίζοντας ότι αυτές ενδέχεται να είναι αναπτυξιακές, καταστασιακές ή οργανωτικές. Δίνει περισσότερη σημασία στην υποκειμενική εμπειρία του ατόμου και στην ανάγκη δημιουργίας υποστηρικτικών δομών για τη διευκόλυνση της προσαρμογής (Meleis, 2010). Η Schlossberg, με τη σειρά της, θεωρεί τη μετάβαση ως κάθε γεγονός ή μη γεγονός που μεταβάλλει ρόλους, σχέσεις και προσδοκίες, προτείνοντας το αναλυτικό πλαίσιο “4S”- Situation, Self, Support, Strategies- για την κατανόηση της προσαρμογής (Schlossberg, 1981).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Θεωρία προτείνει χρήσιμες λύσεις για τη βελτίωση των συνθηκών. Αρχικά, η θέσπιση βοηθητικών πολιτικών για διαφορετικές ευάλωτες ομάδες ανάλογα με τα ατομικά και τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά (Hutchinson et al., 2015). Ακόμη, βασική είναι η βελτίωση της εκπαίδευσης, μέσω της σύσφιξης της σύνδεσης σχολείου και αγοράς εργασίας (OECD, 2016). Το προηγούμενο

μπορεί να επιτευχθεί διαμέσου του “Work- based learning”, δηλαδή με μαθητείες, πρακτική άσκηση και εμπειρίες, εργασίες που ενισχύουν τις απαραίτητες επικοινωνιακές και επαγγελματικές δεξιότητες των νέων (Alegre et al, 2015; Nardi et al, 2015). Αναμφίβολης σημασίας αποτελούν επίσης τα προγράμματα ψυχικής υγείας για την υποστήριξη των προσωπικών δυσκολιών (Gariépy et al., 2021). Τέλος, η περιφερειακή ανάπτυξη, για την αντιμετώπιση των γεωγραφικών ανισοτήτων, ώστε να αυξηθούν οι ευκαιρίες σε περιοχές με υψηλά ποσοστά NEETs (Παπαδάκης, 2014, 2016b Pastore, 2015).

Κοινό στοιχείο των δύο θεωριών είναι η αναγνώριση της σημασίας που έχει η αντίληψη του ατόμου για τις εξελικτικές του δράσεις. Μια αλλαγή αποκτά το νόημα και τις συνέπειές της μόνο όταν βιώνεται ως ουσιαστική, με τα στάδια της “λήξης”- αποδέσμευση, της “ουδέτερης ζώνης”- μια μεταίχμιακή κατάσταση αβεβαιότητας- και της “νέας αρχής”- νέα ταυτότητα και ρόλοι- να λειτουργούν ως πλαίσιο ανάλυσης της εμπειρίας του εφήμερου σταδίου (Bridges, 2009).

Συνολικά, η Transition Theory προσφέρει ένα συνοπτικό και πολυπαραγοντικό πρίσμα κατανόησης των δυσκολιών ένταξης των νέων στον εργασιακό τομέα. Αφομοιώνει τόσο τις δομικές συνθήκες, όσο και την υποκειμενική εμπειρία της αλλαγής, δίνοντας πρόσφορο χώρο για το σχεδιασμό στοχευμένων πολιτικών (Algere et al., 2015; Hutchinson et al., 2015; OECD, 2016), όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Με τον τρόπο αυτό, η θεώρηση συμβάλλει ουσιαστικά στην κατανόηση και την αντιμετώπιση του ζητήματος των NEETs, προωθώντας μια περισσότερο συμπεριληπτική και βιώσιμη διαδρομή των νέων προς την επαγγελματική ζωή.

1.3.2 Youth regimes and Welfare models

Η έννοια των “Youth Regimes” εισήχθη κυρίως από τους Walther (2006) και Roberts (2009) για να περιγράψει τα θεσμικά, πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια που καθορίζουν τις διαδρομές ένταξης των νέων στις σύγχρονες πολιτείες. Ο όρος αποτελεί εξειδίκευση της θεωρίας “Welfare regimes”, η οποία πρωτοαναπτύχθηκε από τον Esping- Andersen (1990) και αναλύει τα συστήματα κοινωνικής προστασίας σε τρεις κύριες κατηγορίες: liberal, corporatist- conservative και social- democratic. Η θεωρία αυτή βασίζεται στη μελέτη των διαφορών στην κοινωνική πρόνοια και την κατανομή των κοινωνικών αγαθών, εστιάζοντας στην ένταση της κρατικής παρέμβασης, την εξάρτηση από την οικογένεια και την αγορά εργασίας και την προώθηση της ατομικής αυτονομίας.

Η τελευταία θεωρία επεκτείνεται ώστε να εξετάζεται πώς οι πολιτικές εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, ειδικά για τους νέους, επηρεάζουν τη μετάβασή τους στην ενήλικη ζωή (Avagianou et al., 2022). Η κύρια διάκριση γίνεται με βάση δύο διαστάσεις (Arnkil, 2015): την κοινωνική και την οικονομική. Η πρώτη αφορά θεσμούς μέριμνας και μέτρα εισοδηματικής στήριξης για νέους. Η δεύτερη επικεντρώνεται σε πολιτικές αγοράς εργασίας και κατάρτισης,

συμπεριλαμβανομένων ενεργών πολιτικών απασχόλησης (ALMPs)(OECD, 2023; Bieri, 2015).

Με βάση την αλληλεπίδραση αυτών των διαστάσεων, η Walther (2006) κατηγοριοποιεί τα “Youth Regimes” σε τέσσερις τύπους (Tkáčová et al., 2024):

- Second- class youth regimes: Χαμηλή στήριξη, τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά.
- Enabling regimes: Παρέχουν πόρους και ευκαιρίες, ώστε οι νέοι να γίνουν οικονομικά και κοινωνικά ανεξάρτητοι.
- Monitored regimes: Συνδυάζουν κοινωνική στήριξη με πολιτικές ενεργοποίησης στον εργασιακό χώρο.
- Denied regimes: Παρέχουν περιορισμένες ευκαιρίες και αρωγή στους νέους.

Οι θεωρίες επιτρέπουν τη συστηματική εξέταση των διαφορών μεταξύ χωρών, όπως για παράδειγμα:

- Σκανδιναβικά καθεστώτα (social- democratic): Ισχυρή κρατική μέριμνα, ενεργές πολιτικές κατάρτισης και υψηλή εμπιστοσύνη στους θεσμούς. (Arnkil, 2015).
- Αγγλοσαξονικά καθεστώτα (liberal): Έμφαση στην ατομική ευθύνη και στην ευελιξία της αγοράς, με περιορισμένη κρατική παρέμβαση, αλλά αυξημένες ευκαιρίες κινητικότητας (Yates & Payne, 2006).
- Νοτιοευρωπαϊκά καθεστώτα (familialistic): Η οικογένεια αποτελεί το βασικό πυλώνα προστασίας, με περιορισμένη κρατική βοήθεια και καθυστερημένη ανεξαρτησία των νέων (Παπαδάκης & Κυρίδης, 2014).

Η Ελλάδα και η Ιταλία συνιστούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των τελευταίων “Southern Youth Regimes”. Το αποτέλεσμα είναι η καθυστερημένη οικονομική και κοινωνική αυτονομία, όπως επίσης η περιορισμένη κινητικότητα. Οι NEETs στις προαναφερθείσες χώρες συχνά αποτελούν “παγιδευμένη νεολαία” (stuck youth), με ελάχιστες δομές μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία (Avagianou et al., 2022).

Αντίθετα, στην Ελβετία, όπου επικρατούν liberal- corporatist youth regimes, δηλαδή συνδυασμός φιλελεύθερων πολιτικών για τη νεολαία με δομές κοινωνικής εταιρικής διακυβέρνησης που οργανώνουν την εκπαίδευση και την απασχόληση- η ύπαρξη ισχυρών συστημάτων dual education (δυϊκή εκπαίδευση- εργασία, όπου οι νέοι παρακολουθούν ταυτόχρονα θεωρητική εκπαίδευση και πρακτική κατάρτιση σε επιχείρηση) και community service programs, δηλαδή προγράμματα κοινωνικής υπηρεσίας- συνεισφοράς που προάγουν τη συμμετοχή των νέων σε κοινωνικές και κοινοτικές δραστηριότητες, μειώνει την πιθανότητα παραμονής εκτός εργασίας ή εκπαίδευσης (Bieri, 2025; OECD Skills Outlook, 2023).

Το Ισραήλ μπορεί να χαρακτηριστεί ως “Corporatist/ activation Youth Regime”, καθώς οι θεσμοί μετάβασης των νέων οργανώνονται σε μεγάλο βαθμό από το κράτος και συνδέονται με μηχανισμούς ενσωμάτωσης και ενεργοποίησης. Σε αντίθεση με τα

“liberal” ή “social- democratic”, το ισραηλινό παράδειγμα συνδυάζει κρατική παρέμβαση με ενεργητικές πολιτικές κοινωνικής ένταξης (Walther, 2006).

1.3.3 Social exclusion theory

Η θεωρία του Κοινωνικού Αποκλεισμού αναδύθηκε τη δεκαετία του 1970 στη Γαλλία και εδραιώθηκε ως εννοιολογικό πλαίσιο για την κατανόηση των διαδικασιών μέσα από τις οποίες συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες αποκόπτονται από τη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή. Οι μορφές μορφές αποσύνδεσης δεν περιορίζονται στη φτώχεια αλλά επεκτείνονται (Silver, 1994, 2007). Η συγγραφέας πραγματεύεται τρεις βασικές θεωρητικές παραδόσεις ή “παραδείγματα” (paradigms) της κοινωνικής ένταξης και περιθωριοποίησης:

- Solidarity paradigm (Παράδειγμα της αλληλεγγύης), το οποίο εδράζεται στη γαλλική ρεπουμπλικανική παράδοση και αντιλαμβάνεται τον κοινωνικό αποκλεισμό ως ρήξη των δεσμών κοινωνικής συνοχής και κοινών αξιών.
- Specialisation paradigm (Παράδειγμα της εξειδίκευσης), που συνδέεται με την αγγλοσαξονική φιλελεύθερη παράδοση και εστιάζει στην απομόνωση ατόμων ή ομάδων μέσα από κανόνες της αγοράς και της επαγγελματικής διαφοροποίησης.
- Monopoly paradigm (Παράδειγμα του μονοπωλίου), εμπνευσμένο από τη θεωρία του κοινωνικού αποκλεισμού του Weber (social closure), σύμφωνα με το οποίο οι προνομιούχες ομάδες διατηρούν την πρόσβαση σε συλλογικούς πόρους και ευκαιρίες αποκλείοντας άλλες ομάδες.

Σε μεταγενέστερο έργο της, η ίδια υπογραμμίζει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελεί στατική κατάσταση, αλλά μια δυναμική και πολυεπίπεδη διαδικασία- “a dynamic and multidimensional process”- μέσα από την οποία τα άτομα κινούνται συνεχώς μεταξύ κοινωνικής ένταξης και αποκλεισμού. Ο τελευταίος κατά συνέπεια δεν αφορά μόνο την ανέχεια, αλλά και τη στέρηση κοινωνικών αναφαίρετων δικαιωμάτων.

Η Levitas (2005) εν συνεχεία επεξεργάζεται τον αποκλεισμό ως πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο συνδέεται τόσο με τη φτώχεια, όσο και με την αποσύνδεση από βασικούς θεσμούς συμμετοχής. Προτείνει τρεις “λόγους”(discourses): τον αναδιανεμητικό (RED-Redistributive Discourse), τον κοινωνικο-ενταξιακό (SID- Social Integrationist Discourse) και τον ηθικολογικό (MUD- Moral Underclass Discourse).

Ο πρώτος επικεντρώνεται στη φτώχεια και την οικονομική ανισότητα. Θεωρεί ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός οφείλεται κυρίως σε ανεπάρκεια οικονομικών πόρων και πρόσβασης σε βασικά αγαθά. Το RED προτείνει κρατικές πολιτικές αναδιανομής για την αντιμετώπιση της στέρησης (Levitas, 2005; Atkinson, 1998).

Ο δεύτερος δίνει έμφαση στην ένταξη μέσω της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της συμμετοχής στους θεσμούς. Ο αποκλεισμός θεωρείται αποτέλεσμα αποσύνδεσης από τους βασικούς μηχανισμούς κοινωνικής ενσωμάτωσης. Τα μέτρα επίλυσης αφορούν την ενίσχυση της συμμετοχής στα κοινά,

ανάπτυξη των κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων (Levitas, 2005; Burchardt, 2000).

Ο τρίτος αναδεικνύει τον αποκλεισμό ως συνέπεια αντιπαραγωγικής ή κοινωνικά ανεπιθύμητης συμπεριφοράς των ατόμων ή ομάδων, εστιάζοντας στην ηθική διάσταση και τα στερεότυπα της κοινωνίας σχετικά με τις περιθωριοποιημένες ομάδες. Το φαινόμενο παρουσιάζεται κυρίως ως ζήτημα ατομικής ευθύνης, συχνά υποβαθμίζοντας τον ρόλο των δομικών ανισοτήτων (Levitas, 2005).

Οι προσεγγίσεις αυτές καταδεικνύουν ότι η υπο διερεύνηση έννοια δεν αποτελεί ένα στατικό φαινόμενο, αλλά μια δυναμική διαδικασία, η οποία αντανακλά σχέσεις ισχύος, κοινωνικής αναπαραγωγής και ανισότητας (Levitas, 2005; Silver, 2007). Όπως σημειώνει η Burchardt (2000), η απομόνωση εκδηλώνεται όταν τα άτομα στερούνται των πόρων και των δυνατοτήτων σύμπραξης στις συνήθεις δραστηριότητες, υπονομεύοντας την συνοχή και τα δημοκρατικά ιδεώδη.

1.4 Το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της στρατολόγησης

1.4.1 Ορισμός και θεσμική ρίζα

Η στρατολόγηση (conscription ή compulsory military service) ορίζεται ως το θεσμικό πλαίσιο υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας των πολιτών, το οποίο συνδέεται βαθιά με την ιστορική εξέλιξη του κράτους, την εθνική ταυτότητα και τη νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας. Ο θεσμός δεν περιορίζεται στη στρατιωτική οργάνωση, αλλά διαμορφώνει ευρύτερες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές σχέσεις. Ο Anderson (1983) επισημαίνει ότι η ιδέα του “πολίτη-στρατιώτη” αποτελούσε κεντρικό στοιχείο στη συγκρότηση των “φαντασιακών πολιτειών” (imagined communities), όπου η συμμετοχή στην άμυνα του έθνους λειτούργησε ως ένδειξη συλλογικής ταυτότητας και δημοκρατικής ένταξης.

1.4.2 Ιστορική Εξέλιξη

Καταρχάς, η levée en masse του 1793 σηματοδότησε την απαρχή της μαζικής στρατολόγησης στη νεωτερική εποχή. Για πρώτη φορά το κράτος κινητοποίησε ολόκληρο τον πληθυσμό, καθιστώντας τη στρατιωτική υποχρέωση πολιτικό καθήκον και σύμβολο εθνικής κυριαρχίας. Η μετατόπιση αυτή, από τη δυναστική προς την εθνική νομιμοποίηση του πολέμου απάρτιζε, σύμφωνα με τον Kestnbaum (2000), σημείο καμπής στην πολιτειακή συγκρότηση της Ευρώπης. Η έννοια του “πολίτη-στρατιώτη” αναδείχθηκε σε θεμελιώδη φορέα πολιτικής νομιμότητας και κοινωνικής ενσωμάτωσης (Boëne, 2003).

Κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, η στρατολόγηση εντάχθηκε οργανικά στη συγκρότηση του έθνους-κράτους. Ο θεσμός λειτούργησε όχι μόνο ως μέσο στρατιωτικής προετοιμασίας, αλλά και ως εργαλείο κοινωνικοποίησης και εθνικής

ενότητας. Όπως επισημαίνουν οι Mijøset και Van Holde (2002), η υποχρεωτική θητεία συνδέθηκε με τη δημιουργία μιας κοινής πολιτειακής κουλτούρας, ενώ ταυτόχρονα ισχυροποίησε την αρχή της ισότητας απέναντι στο κράτος. Η διαδικασία αυτή συνέβαλε στη νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας και στην ενδυνάμωση των μηχανισμών κοινωνικής πειθαρχίας (King, 2006).

Η κατάρρευση του διπολικού συστήματος (1989- 1991) συνοδεύτηκε από ριζικές αναθεωρήσεις στη στρατιωτική οργάνωση των δυτικών κρατών. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες εγκατέλειψαν σταδιακά τα συστήματα καθολικής θητείας και υιοθέτησαν επαγγελματικούς στρατούς (all- volunteer forces), επικαλούμενες τεχνολογικές εξελίξεις, αυξανόμενη εξειδίκευση και περιορισμένες εξωτερικές απειλές (King, 2006; Sørensen, 2018). Παρόλα αυτά, η πλήρης κατάργηση της θητείας δεν υπήρξε καθολική, κράτη με έντονη γεωπολιτική έκθεση, όπως η Ελλάδα, η Φινλανδία και το Ισραήλ, διατήρησαν τον θεσμό για λόγους που θα αναλυθούν και παρακάτω (Bieri, 2015).

Η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 και ο συνεχιζόμενος πόλεμος στην Ουκρανία από το 2022 ανέδειξαν εκ νέου την αξία της υποχρεωτικής θητείας στην ευρωπαϊκή ασφάλεια (Lazarou & Lamprou, 2025). Σύμφωνα με τον Bieri (2015), οι γεωπολιτικές αναταράξεις οδήγησαν αρκετά κράτη να επανεξετάσουν τη σκοπιμότητα του θεσμού, με τη Σουηδία και τη Λιθουανία να επανεισάγουν τροποποιημένα συστήματα στρατολόγησης (Multifarious Conscription System in Europe) (Jonsson et al, 2024). Ο θεσμός απέκτησε εκ νέου κοινωνικοπολιτική βαρύτητα, όχι μόνο ως μέσο ισχύος, αλλά και ως δείκτη εθνικής ετοιμότητας και συλλογικής ευθύνης.

1.4.3 Οι σύγχρονες αιτιολογήσεις για τη διατήρηση ή την επαναφορά της θητείας

Η καθολική στρατολόγηση θεωρείται εργαλείο διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποτρεπτικής ισχύος, ιδίως σε κράτη που αντιμετωπίζουν υψηλές εξωτερικές απειλές ή βρίσκονται σε γεωπολιτικά ευαίσθητες περιοχές. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού εκπαιδευόμενων εφέδρων επιτρέπει την ταχεία κινητοποίηση και την ευελιξία σε περιόδους κρίσης, προσδίδοντας στρατηγικό βάθος στην άμυνα (Sørensen, 2018). Παράλληλα, η καθολική συμμετοχή ενισχύει την κοινωνική αποδοχή της άμυνας και τη νομιμοποίηση των αμυντικών δαπανών , λειτουργώντας ως μέσο ενότητας μεταξύ στρατού και κοινωνίας (Boëne, 2003).

Σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από υπογεννητικότητα και δημογραφική γήρανση, η θητεία προσφέρει ένα μηχανισμό αξιοποίησης του διαθέσιμου ανθρωπίνου δυναμικού και παράλληλα ενισχύει τη σύνδεση των νέων με το κράτος και τους θεσμούς του (Caforio & Kümmel, 2017).

Μέσα από τη συλλογική εμπειρία της υπηρεσίας, άτομα διαφορετικής κοινωνικής, μορφωτικής ή πολιτισμικής προέλευσης συμμετέχουν σε ένα κοινό πλαίσιο πειθαρχίας, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης. Έτσι, η στρατολόγηση λειτουργεί ως “εργαστήριο πολιτότητας” (citizenship laboratory), όπου καλλιεργούνται αξίες αμοιβαίας ευθύνης και συμμετοχής (Moskos at al, 2000).

1.4.4 Κριτική και περιορισμοί

Παρά τη δομική ανθεκτικότητα και τη μακροχρόνια παρουσία της, η στρατολόγηση αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένης κριτικής σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο.

Η φιλελεύθερη κριτική προβάλλει το επιχείρημα ότι η υποχρεωτική στρατιωτική υπηρεσία συγκρούεται με τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα και την ελευθερία επιλογής του πολίτη, ιδιαίτερα σε κοινωνίες όπου η επαγγελματική και κοινωνική αυτοπραγμάτωση προβάλλονται ως ύψιστες αξίες. Συγχρόνως, η θητεία συχνά επαυξάνει τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες, καθώς τα προγράμματα απαλλαγών ή αναβολών τείνουν να ευνοούν άτομα με υψηλότερη εκπαίδευση ή κοινωνική θέση, περιορίζοντας την ισονομία του θεσμού (Levy, 2007).

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, η στρατολόγηση θεωρείται από ορισμένους αναλυτές αναχρονιστική σε σχέση με τις απαιτήσεις των σύγχρονων στρατών, που βασίζονται στην τεχνολογική εξειδίκευση, τη δικτυοκεντρική επιχειρησιακή ικανότητα και τη συνεχή επαγγελματική εκπαίδευση (King, 2006; Kümmel, 2018).

Ως απάντηση σε αυτές τις προκλήσεις, αρκετά κράτη έχουν επιλέξει υβριδικά μοντέλα οργάνωσης της άμυνας, τα οποία συνδυάζουν συντομότερη βασική εκπαίδευση με εκτεταμένα προγράμματα εφεδρείας, ανακατάρτισης και πολιτικής άμυνας (Sørensen, 2018; Kummel, 2018). Οι μεταρρυθμίσεις αυτές στοχεύουν στην επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνική συμμετοχή και στην επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα, επαναπροσδιορίζοντας τη στρατολόγηση ως μηχανισμό ευρύτερης “ολικής άμυνας” (total defense), που περιλαμβάνει και μη στρατιωτικές διαστάσεις ασφάλειας.

1.5 Σύνδεση NEETs και στρατολόγησης

Ο θεσμός της υποχρεωτικής υπηρεσίας, πέρα από τον κύριο αμυντικό του σκοπό, λειτουργεί ως μέσο διαπαιδαγώγησης, πειθαρχίας και ένταξης των πολιτών. Εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι η πείρα αυτή βελτιώνει τις επαγγελματικές ικανότητες και ενδυναμώνει τη συλλογική δέσμευση των συμμετεχόντων (Soeters et al., 2006).

Ο Moskos (1977) και οι αναλυτές της θεωρίας του “Postmodern Military” υποστηρίζουν ότι οι ένοπλες δυνάμεις μπορούν να λειτουργήσουν ως “agents of civil integration”, ιδίως για ομάδες που βιώνουν κοινωνικό ή επαγγελματικό αποκλεισμό.

Επιπλέον, ο θεσμός της θητείας δεν είναι κοινωνικά ουδέτερος. Όπως έχει αναφερθεί, η άνιση πρόσβαση σε δίκτυα και δεξιότητες κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας μπορεί να ενισχύσει υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες, με τους κοινωνικά ισχυρότερους να επωφελούνται δυσανάλογα περισσότερο.

Η κοινωνική και πολιτική σημασία της στρατολόγησης διαφοροποιείται ουσιαστικά μεταξύ των κρατών, ανάλογα με το ιστορικό και πολιτισμικό τους πλαίσιο, τη φύση της υπηρεσίας και τη σύνδεσή της με πολιτικές ένταξης.

Στην Ελλάδα, η θητεία παραμένει υποχρεωτική και συχνά θεωρείται διακοπή της εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής πορείας των νέων. Παρά τις προσπάθειες για εισαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης σε τομείς, όπως η πληροφορική και η πολιτική προστασία, η έλλειψη συστηματικών μηχανισμών μεταστρατιωτικής υποστήριξης περιορίζει τον ρόλο της υπηρεσίας ως εργαλείου κοινωνικής ένταξης.

Στο Ισραήλ, η υποχρεωτική υπηρεσία αποτελεί θεσμικό πυλώνα συνοχής και εθνικής ταυτότητας, προωθώντας τη συμμετοχή σε μονάδες μεικτής σύνθεσης και παρέχοντας πρόσβαση σε εκπαίδευση, κοινωνικά δίκτυα και επαγγελματική κινητικότητα για μετανάστες και μειονοτικούς πληθυσμούς.

Στην Ιταλία, μετά η κατάργηση της υποχρεωτικής θητείας του 2005 και η επακόλουθη μετάβαση σε επαγγελματικό σύστημα επέφερε σημαντικές αλλαγές στην φυσιογνωμία του στρατού.

Στην Ελβετία, ο θεσμός της υποχρεωτικής στρατιωτικής ή εναλλακτικής κοινωνικής υπηρεσίας (Zivildienst) παραμένει ισχυρός, δίνοντας τη δυνατότητα στους νέους να συμμετέχουν σε κοινωνικές δράσεις, όπως η φροντίδα ηλικιωμένων, η εκπαίδευση και η περιβαλλοντική προστασία, ενισχύοντας τη δημόσια συμμετοχή και τη διαγενεακή αλληλεγγύη.

Η επιτυχία της στρατολόγησης εξαρτάται από τη διασύνδεσή της με πολιτικές εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, την ποιότητα των εμπειριών εντός της υπηρεσίας και την ύπαρξη θεσμικής μεταστρατιωτικής συνέχειας μέσω προγραμμάτων υποστήριξης. Αυτά θα παρουσιαστούν αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία, η μεθοδολογική επιλογή εδράζεται στην ανάγκη ποιοτικής, συγκριτικής και ερμηνευτικής κατανόησης του φαινομένου των NEETs και της σχέσης του με τα διαφορετικά συστήματα στρατολόγησης.

Η έρευνα συσχετίζει τη στατιστική επαλήθευση υποθέσεων και την ερμηνευτική διερεύνηση των κοινωνικοπολιτικών δυναμικών που επηρεάζουν τις εμπειρίες, τις επιλογές και την ενσωμάτωση των νέων. Επιπλέον, η λεπτομερής παρουσίαση και σύγκριση των χαρακτηριστικών τεσσάρων χωρών του δυτικού κόσμου, ως προς την διαχείριση και επίλυση του ζητήματος, προσδίδει επιστημονικό βάθος, ενώ αναδεικνύει για πρώτη φορά μοτίβα, τα οποία δεν ήταν εμφανή προηγουμένως.

Εφαλτήριο του ερευνητικού ενδιαφέροντος αποτελούν τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των NEETs και πώς διαφοροποιούνται ανά χώρα ή/και σύστημα στρατολόγησης;

- Ποιες είναι οι βασικές διαφορές μεταξύ υποχρεωτικής και εθελοντικής θητείας όσον αφορά τη συμμετοχή και την κοινωνική ένταξη νέων;
- Ποιες κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις επιφέρει κάθε τύπος στρατολόγησης;
- Πώς διαμορφώνεται η διεθνής στρατηγική σε σχέση με τη στρατολόγηση και ποια πολιτικά εργαλεία μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή των NEETs;

Η προσπάθεια απάντησης των παραπάνω απαιτεί την εναρμόνιση πειθαρχειών και την υιοθέτηση στοιχείων από ποικίλους κλάδους, την αμφισβήτηση τόσο των πάγιων θεωριών, όσο και των παραδοσιακών πρακτικών. Η διαθεματική λοιπόν, μελέτη τοποθετεί στον πυρήνα της το παρακάτω ερευνητικό ερώτημα:

- Πώς επηρεάζει η μορφή της στρατολόγησης (υποχρεωτική ή εθελοντική) τους νέους NEETs σε όρους κοινωνικής ένταξης, επαγγελματικής αποκατάστασης και συμμετοχής στη δημόσια ζωή;

2.2 Λόγοι επιλογής χωρών

Η συγκριτική διερεύνηση εστιάζει σε τέσσερα κράτη- Ελλάδα, Ελβετία, Ιταλία, Ισραήλ- τα οποία επιλέγονται βάσει τριών συμπληρωματικών κριτηρίων που επιτρέπουν μια σφαιρική αποτίμηση της σχέσης μεταξύ στρατολόγησης και του φαινομένου των NEETs. Πρώτον, οι χώρες αντιπροσωπεύουν ευδιάκριτα στατολογικά πρότυπα. Η Ελλάδα, η Ελβετία και το Ισραήλ διατηρούν καθεστώς υποχρεωτικής θητείας, όπου η στρατιωτική υπηρεσία λειτουργεί είτε ως μηχανισμός άμυνας, είτε ως μέσο κοινωνικής συνοχής και πολιτειακής υποχρέωσης. Η Ιταλία έχει μεταβεί σε αποκλειστικά εθελοντικό μοντέλο, επιτρέποντας την εξέταση των επιπτώσεων που επιφέρει η εγκατάλειψη της υποχρεωτικότητας. Η ποικιλία των συστημάτων καθιστά εφικτή τη συγκριτική αξιολόγηση των κοινωνικών, πολιτικών και θεσμικών συνεπειών κάθε στρατολογικής επιλογής.

Δεύτερον, οι χώρες παρουσιάζουν ιδιαίτερα ετερογενείς κοινωνικοοικονομικές και δημογραφικές συνθήκες. Διαφοροποιούνται ως προς τη δομή της εργασίας των νέων, τα επίπεδα κοινωνικής κινητικότητας, τις κοινωνικές ανισότητες και την έκταση του φαινομένου των NEETs.

Τρίτον, η στρατιωτική θητεία κατέχει διαφορετικό πολιτικό, θεσμικό και ιδεολογικό βάρος. Στο Ισραήλ, αποτελεί θεμέλιο της εθνικής ασφάλειας, στην Ελβετία λειτουργεί ως εργαλείο κοινωνικοποίησης και ενίσχυσης της πολιτικής συμμετοχής, ενώ στην Ελλάδα συνδέεται με ιστορικά σχήματα συλλογικής υποχρέωσης και δημοσιονομικών περιορισμών. Η ιταλική περίπτωση αναδεικνύει μια διαδικασία μεταρρύθμισης και αναπροσαρμογής του κράτους στον μεταβαλλόμενο κοινωνικό ιστό.

Παράλληλα, η ανάλυση εντάσσεται σε τρεις κρίσιμες ιστορικές συγκυρίες- την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση (2008- 2012), την προσφυγική κρίση (2015-2018) και την πανδημία COVID- 19 (2020- 2022). Λειτουργούν, λοιπόν, ως “συγκειμενικά φίλτρα” (contextual filters) που επιτρέπουν την κατανόηση των μετασχηματισμών που συνδέουν τη στρατολόγηση με την ενίσχυση ή ανάδυση του υπό εξέταση φαινομένου.

Η ίδια η φύση και το προφίλ των επιλεγμένων χωρών αποτελούν αστείρευτη πηγή πληροφοριών, γεγονός που συνεπάγει ανάγκη μελλοντικών ερευνών.

2.3 Ερευνητικός σχεδιασμός

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί μια ερμηνευτική ποιοτική προσέγγιση (interpretivist qualitative approach), η οποία θεωρεί ότι τα κοινωνικά φαινόμενα δεν μπορούν να κατανοηθούν επαρκώς χωρίς ανάλυση των νοημάτων, των εμπειριών και των κοινωνικών πλαισίων μέσα στα οποία παράγονται. Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκεται η αναζήτηση του πώς και γιατί διαφορετικά συστήματα επηρεάζουν τους νέους NEETs και όχι η μηχανική μέτρηση αιτιωδών σχέσεων (Baddie, 2018).

Οι σκοποί της έρευνας είναι πολλαπλοί και συγκοινωνούν άμεσα με το ευρύτερο διακύβευμα που αναλύθηκε στην εισαγωγή.

Πρωταρχικά, η μελέτη επιδιώκει να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους η στρατολόγηση- υποχρεωτική ή εθελοντική- μπορεί να ενεργοποιήσει συλλήβδην τα άτομα με θετικό ή αρνητικό τρόπο. Στόχος είναι συνάμα, να προσφέρει μια ανθρωποκεντρική οπτική, εστιάζοντας όχι μόνο στους θεσμούς και τις δομές, αλλά και στις διαδρομές ζωής, τις ανάγκες και τα εμπόδια των ίδιων των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Παράλληλα, κεντρικός σκοπός του παρόντος έργου είναι η διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων πολιτικής, οι οποίες δυνητικά θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση της διαχείρισης των ζητημάτων που αφορούν τους NEETs. Οι συμβουλές αυτές δεν αποσκοπούν μόνο σε εργαλειακές λύσεις, αλλά στην προώθηση πολιτικών που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή, την ισότητα ευκαιριών και την ενεργό συμμετοχή των νέων στη δημόσια ζωή.

Μέσω αυτής της προσέγγισης, η μελέτη φιλοδοξεί να συμβάλει στην κατανόηση του πώς βιώνεται και πώς νοηματοδοτείται η στρατολόγηση σε διαφορετικά κοινωνικοπολιτικά περιβάλλοντα. Φυσικά, για την επίτευξη των παραπάνω, απαιτείται μια ολιστική αντίληψη, μια σφαιρική θεώρηση των αλληλεπιδράσεων που επιδιώκει να κατανοήσει το φαινόμενο ως ενιαίο σύνολο βάσει ορισμένων χρονικοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη τις περίπλοκες αλληλεξαρτήσεις συμφερόντων, αντί να το περιορίζει σε μονοδιάστατες μεταβλητές (Vromen, 2021).

2.4 Συγκριτική ανάλυση

Η συγκριτική ανάλυση συνιστά τον κεντρικό μεθοδολογικό άξονα της παρούσας έρευνας. Στοχεύει στον εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ μονάδων ανάλυσης, όπως περιοχές, έθνη, κοινωνίες ή πολιτισμοί, συνδυάζοντας περιγραφική και αιτιολογική διερεύνηση των συνθηκών ή των αποτελεσμάτων. Η μέθοδος αντιμετωπίζει ζητήματα όπως η επιλογή περιπτώσεων, η ισοδυναμία των μεταβλητών, τα επίπεδα και η κλίμακα ανάλυσης, ενώ νεότερες προσεγγίσεις, όπως η ποιοτική συγκριτική και η πολυεπίπεδη ανάλυση, επιτρέπουν τη μελέτη σύνθετων προτύπων

διαφοροποίησης των λαών, την ταυτόχρονη αξιολόγηση ενδο και δια-ομαδικών παραγόντων, διασφαλίζοντας συνέπεια και συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων (Bentham & Drobnič, 2014).

Πιο αναλυτικά, ακολουθείται μια θεματική, επικουρικά με την ερμηνευτική, προσέγγιση, η οποία αναλύει τις χώρες ως προς τέσσερις βασικούς άξονες: Τη δομή και το είδος στρατολόγησης, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των νέων, τις πολιτικές υποστήριξης των NEETs, τη δημόσια αντίληψη και τον ρόλο της στρατιωτικής θητείας.

2.5 Ερευνητικά εργαλεία

Η παρούσα έρευνα βασίζεται σε δύο συμπληρωματικές κατηγορίες δεδομένων, για μια πολύπλευρη ανάλυση του αντικειμένου: Τα δευτερογενή ποσοτικά δεδομένα και την ποιοτική, βιβλιογραφική ανάλυση. Η ενσωμάτωση στοιχείων δεν υποδηλώνει μεικτή μέθοδο, αλλά μια ποιοτική ανάλυση υποστηριζόμενη από στατιστικά δεδομένα, τα οποία προσφέρουν δομική πληροφόρηση και διευκολύνουν τη συγκριτική θεώρηση των χωρών (Mascherini et al., 2012).

Αρχικά, στην πρώτη κατηγορία, η συλλογή δεδομένων από θεωρητικές μελέτες, εθνικές εκθέσεις, πολιτικά και θεσμικά κείμενα, νομοθεσίες, στατιστικά δεδομένα από ευρωπαϊκά όργανα και διεθνείς οργανισμούς. Πανευρωπαϊκά μέσα όπως, η Eurostat, ο ΟΕCD, η ILO, η Διεθνής Τράπεζα καταδεικνύουν δείκτες, ποσοστά, στάσεις των νέων στη στρατιωτική θητεία και τη συμμετοχή στα κοινά. Το ζήτημα της επαρκέστερης διαχείρισης των NEETs την τελευταία δεκαετία έχει οδηγήσει στην διάκριση του φαινομένου ως καίριου, γεγονότος που προκάλεσε την συστηματική συλλογή και ανάλυση δεδομένων από τους προαναφερθέντες οργανισμούς. Τα δεδομένα των χωρών που μας ενδιαφέρουν οργανώνονται σε συγκριτικούς πίνακες και γραφήματα (βλ. Κεφάλαιο 7), επιτρέποντας την οπτικοποίηση των διαφορών και ενίσχυση των ποιοτικών συμπερασμάτων.

Έπειτα, η ποιοτική προσέγγιση εστιάζει στην έρευνα θεωρητικών πλαισίων και επιστημονικών μελετών που δια φωτίζουν τις δυναμικές αλληλεπιδράσεις. Πιο συγκεκριμένα, στη δική μας περίπτωση, αναλύονται κλασικές και σύγχρονες θεωρίες (Transition theory, Youth regimes and welfare, social exclusion theory)

Τέλος, γίνεται ανάλυση πολιτικών υπέρ της νεότητας στην αγορά εργασίας και την κοινωνική ζωή.

2.6 Πεδίο της έρευνας

Η μελέτη εστιάζει στους νέους ηλικίας 15- 29 ετών, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην υπο-ομάδα NEETs, οι οποίοι βρίσκονται εκτός των βασικών μηχανισμών κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης.

Οι ομάδες που επηρεάζονται είναι οι στρατεύσιμοι νέοι, από τη μια και όσοι απέχουν από τη θητεία, είτε λόγω εξαίρεσης, είτε λόγω ατομικής επιλογής, από την

άλλη. Στους πρώτους περιλαμβάνονται άτομα που συμμετέχουν σε υποχρεωτική ή εθελοντική υπηρεσία. Η εμπλοκή τους σε οργανωσιακές δομές με συγκεκριμένους κανόνες παρέχει τη δυνατότητα αξιολόγησης της επίδρασης της στρατιωτικής εμπειρίας στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στην πρόσβαση σε επαγγελματικές ευκαιρίες και στη γενικότερη κινητικότητα. Η δεύτερη κατηγορία περιέχει άτομα που αναβάλλουν ή αποφεύγουν τη θητεία για ποικίλους λόγους. Η εξέταση αυτής της ομάδας συμβάλλει στην αντίληψη εναλλακτικών μορφών συνεισφοράς και των επιπτώσεων της μη συμμετοχής σε ένα θεσμό με υψηλή κοινωνικοπολιτική σημασία.

Η ανάλυση εστιάζει σε θεμελιώδεις διαστάσεις, όπως την αίσθηση του ανήκειν, τις μορφές δικτύωσης, την εμπιστοσύνη και τη νομιμοποίηση των θεσμών ως δείκτες συνοχής. Επίσης, αξιολογείται η σύνδεση μεταξύ ικανοτήτων στη θητεία και η επίδρασή τους στην επαγγελματική πορεία, στην πολιτικοποίηση και στην κοινωνική συμμετοχή.

Έχει καταστεί έκδηλο το ερευνητικό ενδιαφέρον ως προς τη σύνδεση της μικρο-κοινωνιολογικής διάστασης της ατομικής εμπειρίας με τη μακρο-πολιτική διάσταση των θεσμών.

2.7 Διαδικασία ανάλυσης

Η διαδικασία ανάλυσης οργανώνεται σε τρία διακριτά στάδια, τα οποία συγκροτούν μια συνεκτική μεθοδολογική πορεία από τη συγκέντρωση των πληροφοριών έως την ερμηνευτική τους σύνθεση.

Η ανάλυση εκκινεί με τη συγκέντρωση, επιλογή και κριτική αποτίμηση δευτερογενών πηγών και συναφούς επιστημονικής βιβλιογραφίας για κάθε εξεταζόμενη χώρα. Η διαδικασία εστιάζει στη διασφάλιση των επίκαιρων στοιχείων και της επαρκούς κάλυψης των υπό εξέταση μεταβλητών.

Στο επόμενο στάδιο, το υλικό ταξινομείται σε θεματικά σχήματα που αντιστοιχούν στο είδος του συστήματος στρατολόγησης (υποχρεωτικό, εθελοντικό, μεικτό), στο ψυχολογικό προφίλ των NEETs και στους κοινωνικοοικονομικούς δείκτες κάθε χώρας. Η ομαδοποίηση αυτή υπάγεται στη λογική της ποιοτικής συγκριτικής έρευνας, διότι επιτρέπει την αποτύπωση των δομικών παραγόντων που διαμορφώνουν τις συνθήκες ένταξης ή αποκλεισμού (Iosifides, 2011; Mascherini et al., 2012).

Στο τρίτο στάδιο, η έρευνα προχωρά σε συγκριτική προσέγγιση μέσω της συστηματικής ανάλυσης περιεχομένου. Στόχος είναι η ανάδειξη των τάσεων, των συγκλίσεων και των διαφοροποιήσεων μεταξύ των χωρών. Η επιλογή αυτή λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε εθνικού πλαισίου και τους μηχανισμούς που εμπεριέχονται στη στρατολογική πολιτική.

Το τελικό αποτέλεσμα είναι η σύνθεση ενός ολοκληρωμένου εννοιολογικού πλαισίου, το οποίο απαντά στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα και στηρίζει τη διατύπωση, ρεαλιστικών, εφαρμόσιμων προτάσεων πολιτικής για την ενίσχυση της

κοινωνικής συνοχής και την προώθηση της ένταξης των NEETs (Jonsson et al., 2024; Hubers, 2015).

2.8 Περιορισμοί της έρευνας

Κάθε ερευνητική διαδικασία αντιμετωπίζει ορισμένους περιορισμούς που πρέπει να αναγνωρίζονται ρητά.

Πρώτον, η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτυακής αναζήτησης, χωρίς συλλογή πρωτογενούς υλικού, λόγω χάρη συνεντεύξεων. Η απουσία άμεσων μαρτυριών περιορίζει την κατανόηση βιωματικών πτυχών, όπως οι προσωπικές στάσεις απέναντι στη θητεία, η εμπειρία κοινωνικού αποκλεισμού ή οι αντιλήψεις για την αγορά εργασίας.

Δεύτερον, σε αρκετές χώρες, η διαθεσιμότητα πληροφοριών σχετικά με τους NEETs και τη στρατολόγηση επηρεάζεται από νομικά και πολιτικά πλαίσια, καθώς η ομάδα αποτελεί έμμεσο δείκτη οικονομικής στασιμότητας και διοικητικών ανεπαρειών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ορισμένα στατιστικά να είναι ελλιπή, ξεπερασμένα, ή μη προσβάσιμα στο κοινό.

Τρίτον, η μεγαλύτερη δυσκολία εντοπίστηκε στη συλλογή αξιόπιστων στοιχείων για το Ισραήλ. Το περισσότερο διαθέσιμο υλικό προέρχεται είτε από το ίδιο το κράτος, είτε από ερευνητικά ινστιτούτα που χρησιμοποιούνται από αυτό, δημιουργώντας πιθανό ζήτημα μεροληψίας ως προς τη μεθοδολογία και τη δημοσιοποίηση των δεδομένων.

Τέταρτον, οι διεθνείς οργανισμοί χρησιμοποιούν διαφορετικούς ορισμούς, μεθόδους μέτρησης και χρονικά πλαίσια. Αυτό δυσκολεύει την απόλυτα ομοιόμορφη σύγκριση μεταξύ χωρών, ειδικά για μια τόσο σύνθετη μεταβλητή.

Πέμπτον, κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας όλες οι χώρες βρέθηκαν σε διαδικασία συζήτησης για αναθεώρηση των στρατολογικών τους συστημάτων. Αυτές οι μεταβολές καθιστούν τα διαθέσιμα δεδομένα εν μέρει ρευστά και ενδέχεται να διαφοροποιούν την εικόνα σε σχέση με προηγούμενες περιόδους.

Έκτον, παρότι η επιλογή των τεσσάρων χωρών επιτρέπει τη συγκριτική ανάλυση, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων σε ευρωπαϊκό ή παγκόσμιο επίπεδο.

Έβδομον, τα υπό εξέταση φαινόμενα μεταβάλλονται γρήγορα από διεθνείς εντάσεις ή ενδογενείς αλλαγές. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες της περιόδου ανάλυσης, αλλά δεν μπορούν να προβλέψουν μελλοντικές εξελίξεις.

Όγδοον, παρόλο που υπάρχουν μελέτες σχετικά με τις επιπτώσεις της θητείας σε συγκεκριμένους τομείς- υγεία, ψυχολογία, κλπ.- η διεθνής βιβλιογραφία παραμένει περιορισμένη. Η έλλειψη case- studies που εξετάζουν συνδυαστικά τα ζητήματα δημιουργεί ένα κενό, το οποίο η παρούσα έρευνα προσπαθεί να καλύψει, αλλά δεν μπορεί να εξαλείψει πλήρως.

Παρά τις παραπάνω δυσκολίες, η έρευνα διασφαλίζει το επιστημονικό βάθος, όπως θα διαφανεί στην επόμενη ενότητα.

2.9 Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας

Η κατοχύρωση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας αποτελεί κρίσιμο ζήτημα. Για τον σκοπό αυτό, η μελέτη στηρίζεται σε συγκεκριμένα μεθοδολογικά μέτρα.

Καταρχάς, η ανάλυση συνδυάζει πολλαπλές πηγές (θεωρητικές, στατιστικές, νομικές, πολιτικές), ώστε να ελεγχθεί η συνέπεια των ευρημάτων. Η διασταύρωση δεδομένων από διαφορετικούς οργανισμούς συμβάλλει στη μείωση εν δυνάμει μεροληψιών. Η διαδικασία αυτή οδηγεί στην τριγωνοποίηση των δεδομένων (data triangulation).

Επίσης, περιγράφονται αναλυτικά όλα τα στάδια της μεθοδολογικής διαδικασίας, από τη συλλογή δεδομένων έως την ερευνητική εξήγηση, ώστε να είναι ξεκάθαρη η διαδικασία εξαγωγής συμπερασμάτων.

Επιπρόσθετα, η ποιοτική ανάλυση βασίζεται σε καθιερωμένα θεωρητικά πλαίσια. Η εννοιολογική ακρίβεια εναρμονίζει το ερευνητικό ερώτημα, τα εργαλεία και την ερμηνεία των δεδομένων.

Ακόμη, η ερμηνεία των δεδομένων λαμβάνει υπόψη το κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο κάθε χώρας (contextual validity), αποφεύγοντας τις γενικεύσεις και επιτρέποντας μια πιο ακριβή κατανόηση του ρόλου της στρατολόγησης στο φαινόμενο των NEETs.

Τέλος, η ερευνήτρια διατηρεί επίγνωση της θέσης της και των πιθανών επιρροών των προσωπικών αντιλήψεων στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Η αναστοχαστική προσέγγιση ενισχύει την αντικειμενικότητα, συμβάλλοντας στη διαρκή αξιολόγηση των εκάστοτε επιλογών.

Κεφάλαιο 3: Ελλάδα

3.1 Στοιχεία των NEETs στην Ελλάδα

Οι NEETs στην Ελλάδα αποτελούν μια ετερογενή, αλλά σταθερά ευάλωτη κατηγορία, η οποία συγκεντρώνει χαρακτηριστικά, όπως χαμηλή εκπαιδευτική επίδοση και αυξημένη πιθανότητα σχολικής διαρροής (NESSE, 2010; OECD, 2013b), περιορισμένη πρόσβαση σε ποιοτικές θέσεις εργασίας και παρατεταμένη ανεργία (Kelly & McGuinness, 2015), εξάρτηση από οικογενειακούς πόρους και αναπαραγωγή διαγενεακών ανισοτήτων (Drakaki, Papadakis et al. 2014), συγκέντρωση σε χαμηλού εισοδήματος ή περιφερειακώς μειονεκτούσες περιοχές (Κοτρόγιαννος & Τζαγκαράκης, 2016). Η “παγίδα των χαμηλών δεξιοτήτων” αποτυπώνεται ξεκάθαρα στην ελληνική περίπτωση (the low skill trap) και σημαίνει, ότι η απουσία των κατάλληλων δεξιοτήτων οδηγεί σε αδυναμία ένταξης στην εργασία, η οποία με τη σειρά της ενισχύει τον κίνδυνο μακροχρόνιας παραμονής στο καθεστώς NEET (Van Vugt et al., 2022).

Αποδεικνύεται ότι η έκθεση των νέων σε παρατεταμένες περιόδους αβεβαιότητας ενισχύει την πιθανότητα αποσύνδεσης από την εκπαίδευση και την απασχόληση (Eurofound, 2012, 2016b; OECD, 2013a, 2016, 2019, 2021). Η μελέτη των Basta et al. (2019) τεκμηριώνει υψηλά επίπεδα κατάθλιψης, άγχους και χρήσης ουσιών μεταξύ των NEETs στην Ελλάδα. Αντίστοιχα ευρήματα προκύπτουν από διεθνείς μετα- αναλύσεις που υποδεικνύουν αυξημένο κίνδυνο μειωμένης ψυχικής ευεξίας, χαμηλής αυτοεκτίμησης και κοινωνικής αποξένωσης (Goldman- Mellor et al., 2016; Gariépy et al., 2021).

Η ελληνική βιβλιογραφία επισημαίνει επίσης τη θεσμική αποξένωση: οι NEETs συχνά απομακρύνονται από εκπαιδευτικές, κοινωνικές και εργασιακές δομές, βιώνοντας έναν φαύλο κύκλο περιθωριοποίησης (Παπαδάκης, 2006, 2007/ 2008). Ο Τσιώλης (2013) αναφέρεται στην κατασκευή των “απασχολούμενων” και στην πίεση προσαρμογής σε ένα περιβάλλον επισφάλειας, το οποίο εντείνει την αίσθηση αδυναμίας. Η χώρα εμφανίζει σταθερά υψηλότερους δείκτες σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, με έντονες εσωτερικές διαφοροποιήσεις και ευπάθειες (OECD, 2013, 2016, 2019, 2021; Eurostat, 2025).

3.1.1 Βασικοί δείκτες και στατιστικά δεδομένα

Η Ελλάδα υπέστη σημαντικές μεταβολές στον τομέα της νεανικής ανεργίας και των νέων της κατηγορίας NEETs. Ειδικότερα, η ανεργία αυξήθηκε δραματικά από 7,8% - ένα ήδη υψηλό ποσοστό- το 2008, σε 27,5% το 2013, με συνολικά 1.319.562 άτομα να είναι άνεργα των Δεκέμβρη του ίδιου έτους (Papadakis et al., 2017b). Αν και η ανεργία μειώθηκε ελαφρώς μετά το 2014, το 2016 παρέμενε σε πολύ υψηλά επίπεδα, στο 23% τον Νοέμβριο, ενώ έφτασε το 16,7% στο τρίτο τρίμηνο του έτους, περισσότερο από τετραπλάσιο σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ (Eurostat, 2017c).

Εν συνεχεία, τα ποσοστά των NEETs στη χώρα ακολουθούν έντονη κυκλική διακύμανση, καθρεφτίζοντας την επίδραση των διαχρονικών κρατικών αδυναμιών. Πριν την κρίση, η Ελλάδα παρουσίαζε ποσοστά νεανικής αδράνειας παρόμοια με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, έως το 2013 το ποσοστό για τους νέους 15-34 ετών εκτινάχθηκε στο 20,4%, σχεδόν διπλάσιο από το 2008 και 42% υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (13%). Το 2015 παρέμενε πάνω από 17%, ενώ το 2019 ο δείκτης NEETs ανερχόταν στο 20,7%, αντιστοιχώντας σε περίπου 471.000 νέους (Katsikas et al., 2021, Eurostat, 2025).

Όσο αναφορά τις διαφοροποιήσεις, οι γυναίκες πλήττονται δυσανάλογα, με το 2019 το ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 15-34 να ανέρχεται στο 24.6%, έναντι 16.9% για τους άνδρες (Eurofound, 2016b; Papadakis et al., 2017c). Στην ηλικιακή ομάδα 30-34 ετών, σχεδόν 38,2% των γυναικών δεν βρίσκονταν σε εργασία ή εκπαίδευση, δηλαδή πάνω από 120.000 άτομα. Τα ποσοστά NEET μεταξύ των λιγότερο μορφωμένων γυναικών παραμένουν ακόμη υψηλότερα. Πιο συγκεκριμένα, στις ηλικίες 20-24, το ποσοστό που έχουν αποφοιτήσει από πρωτοβάθμια ή κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση άγγιξε το 63, 6% το 2019. Η υπερεκπροσώπηση την γυναικών στη κατηγορία NEETs συνδέεται με κοινωνικές και οικογενειακές προσδοκίες, ανισομερής

κατανομή των υποχρεώσεων φροντίδας και περιορισμένες πολιτικές υποστήριξης μητρότητας και επανένταξης στην αγορά εργασίας (Παπαδάκης & Κυρίδης, 2014; OECD, 2019).

Σε βαθύτερη ανάλυση, τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στις ηλικίες 25-29 και 30-34, ενώ οι ηλικίες 15- 19 και 20-24 επηρεάζονται κυρίως από την παραμονή στην εκπαίδευση. Στα άτομα 15- 19 ετών που φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση ή σπουδάζουν, το ποσοστό NEET μειώθηκε από 5,7% το 2001, σε 2,1% το 2019, ενώ όσοι έχουν αποφοιτήσει από ανώτερη δευτεροβάθμια ή μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρουσιάζουν αύξηση από 12,9%, σε 20,6% (Papadakis et al., 2017a; Katsikas et al., 2021; Παπαδάκης κ.ά., 2021). Στην ομάδα 25- 29, οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έφτασαν σε ποσοστό 54,9% το 2013 και 48,2% το 2019, ενώ οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παρουσίασαν χαμηλότερα ποσοστά, 40,5% το 2013 και 23% το 2019 (Eurofound, 2016b; Papadakis et al, 2020a, Katsikas et al., 2021). Στην ομάδα 20- 24, η μετάβαση από εκπαίδευση στην εργασία δυσχεραίνεται, καταλήγοντας σε υψηλά ποσοστά αδράνειας (Schoon & Silbereisen, 2009; Pastore, 2015). Η ομάδα 25- 29 θεωρείται η πιο ευάλωτη στην Ελλάδα, με συσσωρευμένες αποτυχίες στην αγορά εργασίας και υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (Παπαδάκης, 2013a).

Επιπροσθέτως, η γεωγραφική διάσταση αναδεικνύει σημαντικές ανισότητες. Η Αττική παρουσιάζει τον υψηλότερο απόλυτο αριθμό NEETs, λόγω συγκέντρωσης του πληθυσμού- σύμφωνα με την απογραφή του 2021 και στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (2021), στο νομό κατοικούν περίπου 3,8 εκατομμύρια άνθρωποι, με το περίπου 23% να είναι 20-29 ετών. Επίσης, η Βόρεια Ελλάδα εμφανίζει επίμονα υψηλά ποσοστά εξαιτίας της βιομηχανικής αποδυνάμωσης και χαμηλών μισθών (Κοτρόγιαννος & Τζαγκαράκης, 2016). Οι νησιωτικές περιοχές επηρεάζονται από εποχικότητα, περιορισμένες δομές εκπαίδευσης και εξάρτηση από τον τουρισμό, η οποία επιδεινώθηκε κατά την περίοδο του COVID- 19 (Eurofound, 2021). Ιδιαίτερα, τα Ιόνια νησιά παρουσίασαν αύξηση των NEETs από 19,9% το 2014, σε 25,5% το 2015 και το Νότιο Αιγαίο από 14,8%, σε 22% την ίδια περίοδο (Eurostat, 2022; Papadakis et al., 2017c).

Τέλος, η κοινωνικοοικονομική θέση. Οι ελληνικές έρευνες καταδεικνύουν ότι οι νέοι αυτοί συχνά προέρχονται από οικογένειες χαμηλού κοινωνικού και οικονομικού κεφαλαίου, με συσσωρευμένες ανισότητες και μειωμένες δυνατότητες κοινωνικής κινητικότητας (Papadakis & Drakaki, 2016; Λάβδας, 2016). Οι λιγότερο μορφωμένοι νέοι εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά, με σχεδόν ένα στους δύο νέους 20-34 ετών να βρίσκεται εκτός εργασίας ή κατάρτισης το 2019, ενώ οι γυναίκες της ίδιας κατηγορίας εμφανίζουν ακόμη υψηλότερα ποσοστά, ενισχύοντας τη σχέση μεταξύ μορφωτικού επιπέδου, φύλου και κοινωνικής ευπάθειας (Eurofound, 2016a; Papadakis et al, 2015, 2017, OECD, 2019).

3.2 Το ελληνικό μοντέλο στρατολόγησης

Το ελληνικό σύστημα στρατολόγησης αποτελεί έναν από τους πλέον σταθερούς θεσμούς του κράτους, συγκροτώντας ένα πλέγμα θεσμικών υποχρεώσεων και κοινωνικών λειτουργιών με ιστορική συνέχεια που εκτείνεται σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο.

Η υποχρεωτική θητεία των ανδρών προβλέπεται από το α. 4 παρ. 6 του Συντάγματος (Ισότητα των Ελλήνων), το οποίο ορίζει την άμυνα ως καθήκον όλων των Ελλήνων πολιτών. Η νομοθεσία εξειδικεύεται μέσω του Νομοθετικού Πλαισίου της Στρατολογίας (ν. 3421/ 2005 και τροποποιήσεις), το οποίο καθορίζει την υποχρέωση στρατεύσιμης κατάστασης από το 18ο έτος, τα είδη αναβολών, τις απαλλαγές, τις διοικητικές διαδικασίες και τα όρια ηλικίας.

Σε διοικητικό επίπεδο, η στρατολόγηση οργανώνεται κεντρικά από το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης, μέσω των Στρατολογικών Υπηρεσιών, οι οποίες διαχειρίζονται την κατάταξη των νέων κατά Σειρές ΕΣΣΟ, τον ιατρικό και ψυχολογικό χαρακτηρισμό (I1- I5), τις αναβολές λόγω σπουδών, υγείας ή κοινωνικών λόγων, τις απαλλαγές για μόνιμες παθήσεις ή ψυχικές διαταραχές, τα ειδικά καθεστώτα μειωμένης θητείας για τρίτεκνους/ πολύτεκνους, εξαρτώμενα μέλη ή οικονομικά ευάλωτους.

Η σαφής ιεραρχική δομή συγκροτεί ένα ισχυρά τυποποιημένο σύστημα, με διαδικασίες που εξασφαλίζουν τυπική ισότητα πρόσβασης, αλλά ταυτόχρονα επιτρέπουν σημαντικά περιθώρια διαφοροποιήσεων, ανάλογα με το κοινωνικό και μορφωτικό υπόβαθρο των στρατεύσιμων (Παπαδάκης & Κυρίδης, 2014; Κοτρώγιαννος & Τζαγκαράκης, 2016). Οι αναβολές λόγω σπουδών συνιστούν χαρακτηριστικό παράδειγμα, νέοι με πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορούν να μεταθέσουν τη θητεία προς όφελος της εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής σταθεροποίησης, ενώ νέοι χωρίς τέτοιες δυνατότητες στρατεύονται συχνά σε χρονικά σημεία λιγότερα στρατηγικά.

Παράλληλα, ο θεσμός της στρατολόγησης επιτελεί και διαχειριστικές λειτουργίες πέραν της άμυνας, ιδίως μετά το 2015, όταν οι Ένοπλες Δυνάμεις συμμετείχαν στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης (υποδομές, υγειονομική μέριμνα, διοικητική υποστήριξη). Η διεθνής βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι τέτοιες εμπλοκές ενισχύουν τον ρόλο των στρατιωτικών θεσμών στο δημόσιο χώρο, επηρεάζοντας τη θεσμική εμπιστοσύνη και τον τρόπο με τον οποίο οι νέοι αντιλαμβάνονται τη θητεία (Toronto & Cohn, 2020; Bove et al., 2022).

Επιπλέον, η στρατολόγηση εντάσσεται σε ένα ευρύτερο βιογραφικό χρονολόγιο της νεότητας: οι διαδικασίες πρόσκλησης, αναβολών, επανένταξης και κατάταξης συνδέονται άμεσα με εκπαιδευτικές και επαγγελματικές μεταβάσεις, καθιστώντας τη θητεία κρίσιμο θεσμικό σημείο καμπής της νεολαίας (Παπαδάκης, 2013b). Το πλαίσιο αυτό επηρεάζει ιδιαίτερα τις ευάλωτες κατηγορίες νέων, συμπεριλαμβανομένων των NEETs, οι οποίοι εισέρχονται στη στρατολογική διαδικασία με ήδη συσσωρευμένη κοινωνική και ψυχολογική αστάθεια (Kelty et al., 2010).

Στην ελληνική περίπτωση εντοπίζονται δύο κυρίαρχα μοτίβα, τα οποία σχηματίζουν μια αμφίσημη σχέση. Πρώτον, οι NEETs αξιολογούν θετικά τη θητεία, θεωρώντας ότι παρέχει σταθερότητα, πειθαρχία και συλλογική ένταξη σε μια περίοδο προσωπικής ρευστότητας. Δεύτερον, οι NEETs που αποκλείονται ή δυσκολεύονται να ενταχθούν, λόγω ψυχοκοινωνικών ή υγειονομικών προβλημάτων, γι' αυτούς η θητεία δεν λειτουργεί ως προστατευτικός μανδύας, αλλά ως πολλαπλασιαστής της κοινωνικής τους ευαλωτότητας.

3.3 Κρίσεις και επιπτώσεις στους NEETs

3.3.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012)

Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση μπορεί να μετασχηματίσει τη νεανική ανασφάλεια σε διαρθρωτική κοινωνική ευπάθεια. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα κατέγραψε από τα υψηλότερα ποσοστά NEETs στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της κρίσης, φτάνοντας σε μια “εκθετική” αύξηση (Παπαδάκης κ.ά. 2013b, 2016b; Κυρίδης, 2013; Πανδής & Ζάγκος, 2013; Δρακάκη, 2013, Papadakis et al.2020b).

Η μακροχρόνια ανεργία, η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους και η αποδόμηση των μηχανισμών κοινωνικής προστασίας (Κοτρόγιαννος & Τζαγκαράκης, 2016; Papadakis et al., 2020c) συνέβαλαν στη διαμόρφωση συνθηκών γενικευμένης εργασιακής ανεπάρκειας. Η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και η κατάρρευση των μεταβατικών θεσμών (transitions institutions), όπως περιγράφουν οι Schoon & Silbereisen (2009), παγίωσαν μια νέα κανονικότητα επισφαλούς ενηλικίωσης.

Ειδικότερα, ο ΟΟΣΑ έχει αποτυπώσει συστηματικά την ένταση και τη διαχρονική διερεύνηση του φαινομένου της νεανικής ευαλωτότητας σε μια σειρά εκθέσεων που επικεντρώνονται στις εκπαιδευτικές και κοινωνικές συνέπειες της οικονομικής ύφεσης. Στις εκδόσεις Education at a Glance των ετών 2013, 2016, 2021, αναδεικνύεται η σημαντική επιβάρυνση που προκάλεσε η κρίση στη σχολική διαρροή και στη γενικότερη αποδυνάμωση της μαθησιακής συνέχειας, με ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου. Οι αναλύσεις αυτές καταδεικνύουν ότι οι οικονομικές πιέσεις, σε συνδυασμό με τις περιορισμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες, συνέβαλαν στη διεύρυνση των μορφωτικών ανισοτήτων και στην αύξηση του κινδύνου για πρόωρη αποχώρηση από την εκπαίδευση.

Παράλληλα, η έκθεση Society at a Glance (2019) φωτίζει την κοινωνική διάσταση του προβλήματος, επισημαίνοντας την αυξανόμενη περιθωριοποίηση των νέων νοικοκυριών και την επιδείνωση των δεικτών κοινωνικής ένταξης. Ο Οργανισμός καταλήγει στο ότι κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις δεν επηρεάζουν μονάχα την διαδρομή των νέων στην παιδεία, αλλά διαμορφώνουν και ένα περιβάλλον απομόνωσης, στο οποίο η μετάβαση στην ενηλικίωση καθυστερεί ή καθίσταται πιο ασταθής.

Συναφώς, το Education Indicators in Focus (2013b) υπογραμμίζει ότι οι μορφωτικές ανισότητες εδραιώθηκαν στη διάρκεια της ύφεσης, επιτείνοντας τον κίνδυνο της παρατεταμένης εκπαιδευτικής και επαγγελματικής αποστασιοποίησης. Η έκθεση τονίζει ότι οι νέοι από λιγότερο προνομιούχα περιβάλλοντα αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες πιθανότητες αποτυχίας ένταξης στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας, γεγονός που συμβάλλει στην σταθεροποίηση του φαινομένου των NEETs σε πληθυσμιακές ομάδες που ήδη βρίσκονται σε κοινωνικά ευάλωτη θέση.

Στην έρευνα των Kontroyannos και άλλοι (2015) αναλύεται η έννοια της “ατομικότητας εν παρενθέσει” ως σημείο καμπής της κοινωνικής ευαλωτότητας κατά την κρίση, παρουσιάζοντας τους NEETs στην Ελλάδα, ως κατηγορία νέων που αυτοτοποθετούνται στο περιθώριο ενός κατεστραμμένου “κράτους πρόνοιας”. Οι συγγραφείς επισημαίνουν, ότι λόγω της συρρίκνωσης των κοινωνικών δομών υποστήριξης και των μειωμένων επιλογών για ένταξη, τα άτομα αυτά βιώνουν μια μορφή ύπαρξης που δεν επιβεβαιώνεται θεσμικά, αλλά παραμένει “εσωτερικά αόρατη” στο δημόσιο λόγο και στην κοινωνική πολιτική. Η έλλειψη ενός λειτουργικού δικτύου πρόνοιας σε συνδυασμό με την αποδυνάμωση της εργασίας και της εκπαίδευσης ενισχύει την περιθωριοποίηση, καθώς οι NEETs δεν εντάσσονται επαρκώς, ούτε στο εκπαιδευτικό σύστημα, ούτε στην αγορά εργασίας, ενώ παράλληλα δεν καλύπτονται από επαρκή κοινωνική προστασία. Αυτή η διάσταση της “κρυφής” ευαλωτότητας επιτρέπει μια βαθύτερη κατανόηση της διασύνδεσης ανάμεσα στην κρίση, τις κοινωνικές ανισότητες και τη νεανική αποστασιοποίηση, εμπλουτίζοντας σημαντικά την εικόνα των NEETs ως, όχι μόνο οικονομικού ή εκπαιδευτικού ζητήματος, αλλά και πολιτικο- κοινωνικού φαινομένου.

Οι προαναφερθείσες μελέτες συγκλίνουν στο γεγονός ότι η οικονομική κρίση λειτούργησε ως επιταχυντής διαρθρωτικών ανισοτήτων, αναδεικνύοντας πως οι επιπτώσεις της δεν περιορίστηκαν στην επίδοση των μαθητών, αλλά επεκτάθηκαν σε όλο τον κοινωνικό ιστό.

3.3.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018)

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο και επίμονο φαινόμενο, το οποίο ταλανίζει τις σημερινές κοινωνίες, όπως και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα, λόγω της γεωπολιτικής θέσης, ως σταυροδρόμι τριών ηπείρων -Ασία, Αφρική, Ευρώπη- βρίσκεται διαχρονικά στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων (Χαλιάπα, 2009). Λόγω αυτού, η μετανάστευση συνιστά ζήτημα εθνικής ασφάλειας και έχει αναδειχθεί σε κύριο θέμα της πολιτικής ατζέντας της χώρας (Κοροντζής, 2021). Η κατάσταση εκτροχιάστηκε το 2015 με την έξαρση των προσφύγων μέσω της γειτονικής Τουρκίας, λόγω των εμφυλίων πολέμων στην Συρία, το Αφγανιστάν, σε χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής (Κοροντζής, 2021). Με βάση δεδομένα της Eurostat, τη χρονιά εκείνη πέρασαν τα ευρωπαϊκά σύνορα 4,5 εκατομμύρια άνθρωποι, σημειώνοντας τον μεγαλύτερο αριθμό στην ιστορία μέχρι τότε (Κασιμάτη, Παναγιωτοπούλου, 2018). Το

2017 η Ελλάδα βρισκόταν πέμπτη στη σειρά προτίμησης προορισμού εγκατάστασης, έπειτα από την Ιταλία, την Γαλλία, τη Γερμανία, την Ισπανία, ενώ ακολουθούσαν οι Η.Π.Α. (Atkinson, 2018). Η προσφυγική κρίση του 2015 αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες ανθρωπιστικές προκλήσεις της πρόσφατης ελληνικής πραγματικότητας. καθώς η μαζική μετακίνηση στα ελληνικά νησιά και τον Έβρο, σε σύντομο χρονικό διάστημα, προκάλεσε ισχυρή πίεση στις τοπικές κοινωνίες, στις δομές φιλοξενίας, στις υπηρεσίες υγείας και στο σύστημα διοίκησης.

Η ένταση αυτή της κρίσης οδήγησε σε σημαντικές κοινωνικές μετατοπίσεις, επηρεάζοντας τόσο την κοινωνική συνοχή, όσο και την αίσθηση ασφάλειας σε νεανικούς πληθυσμούς. Νέοι που είχαν ήδη βιώσει τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης, βρέθηκαν αντιμέτωποι με νέα στοιχεία αβεβαιότητας: μεταβολές στο δημόσιο λόγο, αύξηση των εντάσεων, άνοδο της ακροδεξιάς, περιορισμό της εμπιστοσύνης προς τους αρμόδιους επίλυσης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Μελέτες της Eurofound (2012, 2015, 2016, 2018, 2021) και της European Commission (2017) επιβεβαιώνουν τα προλεχθέντα.

Η προσφυγική κρίση επηρέασε και το πεδίο της στρατολόγησης. Οι Ένοπλες Δυνάμεις συμμετείχαν ενεργά στη προσπάθεια διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, με την παροχή ανθρωπίνου δυναμικού, με την υλικοτεχνική υποστήριξη, ή ακόμη με την επιχειρησιακή παρουσία σε παραμεθόριες περιοχές (Βογιατζής, 2019). Αυτή η εμπλοκή ενίσχυσε τον ανθρωπιστικό και διαχειριστικό ρόλο του στρατού.

Για ορισμένους νέους, η κατάσταση αυτή ενίσχυσε το αίσθημα σημασίας της θητείας, αποδίδοντάς της έναν πιο πρακτικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Για κάποιους άλλους, κυρίως για όσους ανήκαν σε ευάλωτες ομάδες, η πίεση της κρίσης λειτούργησε αποτρεπτικά και ενέτεινε τις αμφιβολίες για τη δράση της στράτευσης. Μελέτες υπογραμμίζουν ότι σε τέτοιες συγκυρίες, λόγω του αυξημένου δημοσίου φορτίου, της θεσμικής σύγχυσης και τις γρήγορες αλλαγές στα πρότυπα κρατικής παρέμβασης, μειώνεται κατακόρυφα η αξιοπιστία των θεσμών ασφαλείας στα μάτια των νέων (Bove et al., 2022; Toronto & Cohn, 2020). Σε περιοχές, όπως ο Έβρος, τα επαγγέλματα που αφορούσαν την προστασία των συνόρων σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, απέκτησαν μεγάλη δημοτικότητα, καθώς υπήρξε και συνεχίζει να υπάρχει μεγάλη ζήτηση για τέτοιες θέσεις. Σε περιοχές με μεγάλη κινητικότητα πληθυσμών, οι συνοριοφύλακες θεωρούνται ως σωτήρες από τους ντόπιους. Η θητεία σε αυτό το περιβάλλον, έγινε ορατή λοιπόν, όχι μόνο ως στρατιωτικό καθήκον, αλλά και ως συμμετοχή σε ένα ευρύτερο σύστημα ασφάλειας.

Στην Ελλάδα, μια χώρα με διαχρονικά ετεροχρονισμένες αντιδράσεις στις εξελίξεις, η προσφυγική κρίση λειτούργησε ως πολλαπλασιαστής κοινωνικής αβεβαιότητας. Συνδυαστικά με την χρηματοπιστωτική ύφεση, αποτέλεσε εύφορο έδαφος για την αύξηση των πιθανοτήτων εισόδου ή/ και παραμονής στην κατηγορία NEETs. Οι εναλλαγές στην νοηματοδότηση του στρατού διαμόρφωσε νέα πλαίσια δράσεις για τους στρατεύσιμους.

3.3.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022)

Η πανδημία αποτέλεσε καταλυτικό σημείο καμπής για τους νέους σε όλη την υφήλιο. Σύμφωνα με την Eurofound (2021) και τον OECD (2021), η υγειονομική κρίση προκάλεσε νέα άνοδο της ανεργίας, με έντονα πλήγματα σε τομείς ιδιαίτερα σημαντικούς για την ελληνική οικονομία, όπως ο τουρισμός και η εστίαση. Η ματαίωση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προοπτικών, οι περιορισμοί κοινωνικής ζωής και η ψηφιοποίηση χωρίς επαρκή υποστήριξη συνέβαλαν σε μια αίσθηση “παγώματος του βίου”, όπως τεκμηριώνουν οι διεθνείς μετα- αναλύσεις για την ψυχική υγεία των πολιτών (Pimentel et al., 2025; Karaoğlu et al. 2023).

Στη χώρα μας, τα πορίσματα του Παπαδάκη και των συνεργατών του δείχνουν ότι η πανδημία υπονόμωσε την ψυχολογική ανακούφιση των NEETs, ιδίως όσων είχαν ήδη βιώσει την παρατεταμένη κοινωνική αποστασιοποίηση και εργατική αβεβαιότητα της κρίσης του 2008. (Παπαδάκης κ.ά., 2022). Η κατάσταση αυτή συνδέθηκε με την επιδείνωση των μαθησιακών ανισοτήτων (OECD, 2021), περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας και αύξηση του κινδύνου μακροχρόνιας αποσύνδεσης από την αγορά εργασίας (Assmann & Broschinski, 2021; Van Vugt et al., 2022).

Η στρατιωτική θητεία, στη προκειμένη περίπτωση, επηρεάστηκε από αυστηρά πρωτόκολλα, περιορισμό επισκεπτηρίων, αναστολή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και συρρίκνωση υποστηρικτικών παροχών. Τονίζεται ότι η εμπειρία του COVID- 19 κατέστησε τους στρατεύσιμους πιο ευάλωτους σε ψυχολογικές πιέσεις (Erlewein et al., 2024), ενώ σε ορισμένα πλαίσια η θητεία προσέφερε ένα προσωρινό μηχανισμό σταθεροποίησης σε νέους που αναζητούσαν θεσμική δομή (Tenkanen et al., 2025).

Κεφάλαιο 4: Ελβετία

4.1 Στοιχεία για τους NEETs στην Ελβετία

Η κατανόηση του φαινομένου στη χώρα απαιτεί την ανάδειξη ορισμένων κρίσιμων ποιοτικών γνωρισμάτων, πέρα από τα καθαρά στατιστικά δεδομένα. Επισημαίνεται ότι η ομάδα των NEETs δεν αποτελεί μια ομοιογενή ομάδα και εμφανίζει σημαντικές πολυποίκιλες διαστάσεις, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως (Baggio et al., 2015; Jongbloed & Giret, 2021). Στην ελβετική περίπτωση, η σχετικά χαμηλή επίδοση δεν συνεπάγεται απουσία κινδύνου, αλλά αντικατοπτρίζει ένα σύστημα ικανό να περιορίζει τον χρόνο παραμονής των νέων εκτός εκπαίδευσης και εργασίας, μέσω ενός μηχανισμού “ταχείας επανακυκλοφορίας” (fast turnover) που επιτρέπει την γρήγορη επανένταξή τους (Eurofound, 2021; ILO, 2022). Στην πλειονότητά τους, οι NEETs βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο και όχι σε κατάσταση μόνιμου αποκλεισμού.

Η περιορισμένη έκταση συνδέεται, πιο συγκεκριμένα, με τη διορθωμένη διασύνδεση εκπαίδευσης, αγοράς εργασίας και κοινωνικών θεσμών. Το υψηλής ποιότητας σύστημα μαθητείας, η προσανατολισμένη στις ανάγκες της αγοράς εργασία και η ύπαρξη υπηρεσιών έγκαιρης παρέμβασης- όπως περιφερειακές συμβουλευτικές

δομές, κέντρα επαγγελματικού προσανατολισμού και στοχευμένες πολιτικές ενεργητικής απασχόλησης (ALMPs)- λειτουργούν ως μηχανισμοί σταθεροποίησης, μειώνοντας την στασιμότητα των νέων (Assman & Broschinski, 2021; Rahmani et al., 2024).

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι η Ελβετία χαρακτηρίζεται από σχετικά χαμηλό ποσοστό NEETs σε σύγκριση με άλλες χώρες του δυτικού κόσμου. Σύμφωνα με επίσημα δεδομένα το ποσοστό αγγίζει το 6.3% για ηλικίες 15- 29 ετών, περίπου 900.000 άτομα (Leybold- Johnson, 2022). Η χώρα αποτελεί ένα από τα παραδείγματα επιτυχημένης διαχείρισης του φαινομένου NEETs, για τον λόγο αυτό περισσότερα στοιχεία δράσης και πολιτικής θα αναφερθούν στα παρακάτω κεφάλαια (βλ. κεφάλαιο 7, 8).

4.1.1 Βασικοί δείκτες και στατιστικά δεδομένα

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα διεθνή και εθνικά στατιστικά στοιχεία, η Ελβετία καταγράφει σταθερά χαμηλά ποσοστά νεαρών εκτός εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Ο δείκτης NEET για την ηλικιακή ομάδα 18- 24 ετών παρουσίασε μείωση από 9,4% το 2016, σε 8,9% το 2023 (OECD, 2024), επιβεβαιώνοντας την τάση σταθερής καθοδικής πορείας. Για την ευρύτερη ηλικιακή ομάδα 15- 24 ετών, οι εκτιμήσεις της Ελβετικής Στατιστικής Υπηρεσίας (FSO) τοποθετούν το ποσοστό NEET γύρω στο 6,3- 6,9% (FSO, 2024). Οι τιμές αυτές βρίσκονται σημαντικά κάτω από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ και της ΕΕ, όπου το ποσοστό υπερβαίνει το 12% (European Commission, 2021). Μελέτες του 2024 δείχνουν περαιτέρω σταθεροποίηση ή ήπια μείωση, με εκτιμήσεις γύρω στο 5,9% (World Bank, 2024).

Στην ηλικιακή κλίμακα 25- 34 ετών, η χώρα διατηρεί σχετικά σταθερό ποσοστό ατόμων χωρίς ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (upper secondary education), το οποίο κατά την περίοδο 2016- 2023 παρέμεινε στο 9%. Το ποσοστό αυτό είναι περίπου πέντε ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Η διαφορά στην απασχόληση ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης είναι σημαντική: όσοι δεν έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν ποσοστό απασχόλησης 64%, ενώ όσοι διαθέτουν τουλάχιστον μεταδευτεροβάθμια ή μη-τριτοβάθμια εκπαίδευση φτάνουν το 87%. Αντίστοιχα, το εισόδημα επηρεάζεται έντονα από το επίπεδο εκπαίδευσης (OECD, 2024).

Η διαχρονική παρακολούθηση των NEETs στην Ελβετία καταδεικνύει σταθερότητα και ανθεκτικότητα. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 το ποσοστό για τους νέους 15- 24 ετών βρισκόταν ανάμεσα σε 6,2- 7,3%, την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης παρατηρήθηκε αύξηση με αποκορύφωμα το 2009 με 8.05%, ενώ τα χρόνια της προσφυγικής κρίσης οι μετρήσεις έδειχναν 7- 7,4%. Πριν το 2020 τα ποσοστά ήταν χαμηλά 6- 6,5% με περιορισμένες επιπτώσεις στην ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας (Index Mundi, 2020).

Ακόμη, παρουσιάζονται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ανά φύλο. Για την ηλικιακή ομάδα 15- 29 ετών, το NEET rate μειώθηκε συνολικά από 8,1% το 2010 σε 6,3% το 2020,

ωστόσο η μείωση ήταν πιο εμφανής μεταξύ των γυναικών. Συγκεκριμένα, το ποσοστό υποχώρησε από 9,6% σε 5,9%, ενώ για τους άνδρες η μεταβολή ήταν μικρότερη, από 6,7% σε 6,6% (FSO, 2024). Τα δεδομένα αυτά υποδεικνύουν ότι η ένταξη των νέων γυναικών στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας ενισχύθηκε σημαντικά την τελευταία δεκαετία, σε αντίθεση με τους άνδρες όπου οι αλλαγές ήταν οριακές. Η εξέλιξη αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για συνεχή παρακολούθηση των έμφυλων ανισοτήτων στον νεανικό πληθυσμό, παρά τα χαμηλά ποσοστά NEETs στην Ελβετία και τονίζει τη σημασία των πολιτικών που στοχεύουν στην υποστήριξη της μετάβασης των νέων γυναικών στην αγορά εργασίας.

4.2 Το μοντέλο στρατολόγησης της Ελβετίας

Το ελβετικό μοντέλο στρατολόγησης αποτελεί ένα πολυσύνθετο και θεσμικά σταθερό σύστημα, το οποίο συνδυάζει την καθολική υποχρέωση στρατιωτικής υπηρεσίας με θεσμοθετημένες δυνατότητες εναλλακτικής κοινωνικής προσφοράς.

Σύμφωνα με το Federal Department of Foreign Affairs (2008), για την Ελβετία η ασφάλεια νοείται ως ένα πολυεπίπεδο, δημοκρατικά ελεγχόμενο και αποκεντρωμένο σύστημα προστασίας, το οποίο στηρίζεται στη συνεργασία μεταξύ του ομοσπονδιακού κράτους και των καντονίων, αλλά και στη θεμελιακή εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς. Η αντίληψη έχει ιστορικά διαμορφωθεί από την απουσία παρατεταμένων εσωτερικών συγκρούσεων μετά το πόλεμο Σοντερμπούντ (1847) και από την ανάγκη διαφύλαξης της εθνικής ανεξαρτησίας, μέσω της ενεργητικής ουδετερότητας.

Στο επίπεδο της εξωτερικής ασφάλειας, η χώρα αναπτύσσει έναν ομοσπονδιακό στρατό με αποστολές που εστιάζουν στην άμυνα, στη διεθνή ειρηνευτική υποστήριξη και σε συμπληρωματικές υπηρεσίες προς την κοινωνία. Πρόκειται για ένα μεικτό, πολιτοφυλακτικό ("militia") σύστημα, το οποίο συνδέει την άμυνα με την ίδια την κοινωνική δομή. Η υποχρεωτική θητεία για τους άνδρες, η ύπαρξη μικρού πυρήνα επαγγελματιών και η διατήρηση εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής υπηρεσίας ενισχύουν την αίσθηση ότι η ασφάλεια αποτελεί συλλογική ευθύνη και όχι προνόμιο μιας εξειδικευμένης ελίτ.

Αντίστοιχα, στην εσωτερική ασφάλεια, η συνταγματική αρμοδιότητα των καντονίων για την αστυνόμευση δημιουργεί ένα σύστημα εγγύτητας, όπου οι πολίτες εκλαμβάνουν τις αστυνομικές αρχές ως προέκταση της τοπικής κοινωνίας, ενώ οι ομοσπονδιακοί μηχανισμοί συντονισμού εξασφαλίζουν συνοχή απέναντι σε ευρύτερες απειλές.

Καθοριστικός παράγοντας της ελβετικής ασφάλειας είναι η δημοκρατική λογοδοσία. Η εποπτεία του στρατού και της αστυνομίας από το κοινοβούλιο, η νομική κατοχύρωση των αρμοδιοτήτων και η δυνατότητα λήψης αποφάσεων ασφαλείας μέσω του πολιτεύματος της άμεσης δημοκρατίας συγκροτούν ένα μοντέλο, όπου οι ένοπλες δυνάμεις ανήκουν πολιτικά στους πολίτες. Η ελβετική κατανόηση της ασφάλειας δεν

περιορίζεται στην αποτροπή απειλών, αλλά περιλαμβάνει την ενδυνάμωση της κοινωνικής αρμονίας, της θεσμικής εμπιστοσύνης και της πολυγλωσσικής-πολυπολιτισμικής αντιπροσώπευσης εντός των σωμάτων ασφαλείας.

4.2.1 Η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία

Η Ελβετία εφαρμόζει ένα από τα πλέον θεσμοθετημένα συστήματα υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στην Ευρώπη. Η υποχρεωτική θητεία δεν περιορίζεται στον αμυντικό της ρόλο (Bove et al., 2022). Το νομικό πλαίσιο είναι κατοχυρωμένο στο Σύνταγμα της χώρας (α. 59) και ορίζει ότι “κάθε Ελβετός άνδρας έχει υποχρέωση στρατιωτικής υπηρεσίας” με σαφώς καθορισμένη διάρκεια και λειτουργικές απαιτήσεις. Επίσης, ορίζει την εναλλακτική κατά περίπτωση ως νόμιμη επιλογή (Federal Constitution of the Swiss Confederation, 2024). Η οργάνωση της στρατιωτικής υπηρεσίας στηρίζεται σε αυστηρά κριτήρια αξιολόγησης φυσικής και ψυχολογικής καταλληλότητας, ενώ η διαδικασία τοποθέτησης αποβλέπει στη μεγιστοποίηση της αντιστοίχισης μεταξύ ατομικών ικανοτήτων και επιχειρησιακών αναγκών των ενόπλων δυνάμεων. Το σύστημα διατηρεί υψηλά επίπεδα συμμετοχής και κοινωνικής αποδοχής, στοιχείο που εξηγεί τη μακροχρόνια θεσμική του ανθεκτικότητα (Ben- Ari et al., 2021).

Η αρχική βασική εκπαίδευση (recruit school) διαρκεί, ανάλογα με την ειδικότητα, περίπου 18- 21 εβδομάδες, μετά την οποία ο στρατεύσιμος εντάσσεται στο σύστημα των ενόπλων δυνάμεων. Κατόπιν, είναι πιθανή η συμμετοχή σε περιοδικά refresher-courses για συντήρηση ικανοτήτων, όταν και αν απαιτείται. Η ειδοποιός διαφορά στο ελβετικό στρατολογικό σύστημα έγκειται στο γεγονός ότι οι ένοπλες δυνάμεις δεν αποτελούνται κυρίως από επαγγελματίες μόνιμους στρατιώτες, αλλά ενεργοποιούν πολιτοποιημένους πολίτες (conscripts), οι οποίοι μετά την αρχική εκπαίδευση εντάσσονται στην εφεδρεία και μπορούν να καλούνται κατά περίπτωση (training mobilization) για έκτακτες ανάγκες (DDPS, 2025).

4.2.2 Η εναλλακτική κοινωνική υπηρεσία (civilian service)

Η εναλλακτική κοινωνική υπηρεσία (Zivildienst) συγκροτείται ως πλήρως θεσμοθετημένη επιλογή για όσους, για λόγους συνείδησης, δεν επιθυμούν να υπηρετήσουν στις ένοπλες δυνάμεις, αν και έχει υποστεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η ιστορική εξέλιξή της αντανάκλα μια σταδιακή μετάβαση από το αυστηρά στρατοκεντρικό μοντέλο προς μια περισσότερο διανθισμένη προσέγγιση της υποχρεωτικής προσφοράς υπηρεσίας στο κράτος. Παράλληλα, ενισχύει τον πλουραλιστικό χαρακτήρα του συστήματος, προσφέροντας μια ισότιμη διαδρομή προσφοράς προς το κράτος για όσους επικαλούνται λόγους συνείδησης. Η κοινωνική υπηρεσία έχει εξελιχθεί σε έναν ιδιαίτερα λειτουργικό θεσμό, με διευρυμένο πεδίο δραστηριοτήτων στους τομείς της υγείας, της κοινωνικής πρόνοιας, της περιβαλλοντικής προστασίας και της πολιτικής άμυνας (Sefidan et al., 2021).

Η υπηρεσία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα έργων: υποστήριξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, εργασίες σε τομείς υγείας, πρόνοιας, περιβαλλοντικής προστασίας και πολιτικής άμυνας, με την τοποθέτηση να πραγματοποιείται μέσα από νομοθετημένη διαδικασία αξιολόγησης της καταλληλότητας. Τα προγράμματα αυτά δημιουργούν πολλαπλή κοινωνική προστιθέμενη αξία, ως κρίσιμο παράγοντα που συμβάλλει στην ενεργή συμμετοχή των νέων στο συλλογικό καλό (Starčević & Blagojević, 2023).

Πιο συγκεκριμένα, μέχρι το 2009 η ένταξη στην εν λόγω θητεία απαιτούσε την υποβολή των αιτούντων σε επίσημη “δοκιμασία συνείδησης” (conscience test), η οποία διεξαγόταν από τριμελή επιτροπή και αξιολογούσε τις ηθικές πεποιθήσεις τους. Η δαπανηρή αυτή διαδικασία καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από απλούστερο μηχανισμό, ο οποίος προβλέπει την αυτόματη μεταφορά των αντιρρησιών στη πολιτική υπηρεσία με παράταση της διάρκειας κατά 50% σε σχέση με τη στρατιωτική θητεία. Η αλλαγή αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση των αιτήσεων, από 1.000- 2.000 σε περίπου 7.000 ετησίως, προκαλώντας ανησυχίες για ελλείψεις προσωπικού (Le News, 2025).

Πρόσφατα νομοθετικά σχέδια στοχεύουν στην αυστηροποίηση του συστήματος. Οι προτάσεις περιλαμβάνουν την επαναφορά της “δοκιμασίας συνείδησης”, την αύξηση της ελάχιστης διάρκειας σε 150 ημέρες και την επέκταση του παράγοντα 1,5 σε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς, γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει σε θητεία έως και 200% στρατιωτικής (EBCO, 2024).

Αναφορές του European Bureau for Conscientious Objection (2024) τεκμηριώνουν ότι συνεχίζουν να καταγράφονται συστημικές πιέσεις και πρακτικά εμπόδια για τους νέους άνδρες που αιτούνται απαλλαγή, όπως η αυξημένη διάρκεια και διαδικαστικές δυσκολίες, εγείροντας ζητήματα συμμόρφωσης με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Το OHCR (2024) επισημαίνει ότι η εναλλακτική θητεία πρέπει να εφαρμόζεται αμερόληπτα και ότι η παράταση της διάρκειας κατά 50% πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, ώστε να αποφεύγεται η εντύπωση τιμωρητικής αντιμετώπισης των αντιρρησιών συνείδησης (Connection e.V., 2024).

Επιπλέον, εξετάζεται η σύνδεση της πολιτικής θητείας με καθήκοντα πολιτικής άμυνας και την πιθανή επέκτασή της και στις γυναίκες (Le News, 2024; The Swiss Confederation, 2025). Στο δημοψήφισμα του Νοεμβρίου 2025, το 84% των ψηφοφόρων απέρριψε την εισαγωγή καθολικής “πολιτικής υπηρεσίας” για άνδρες και γυναίκες, καθώς και την πρόταση για πρόσθετη φορολόγηση υψηλών εισοδημάτων (France24, 2025), υπογραμμίζοντας την προτίμηση του εκλογικού σώματος στην διατήρηση του υφιστάμενου μοντέλου.

4.2.3 Το μεικτό και ευέλικτο μοντέλο της Ελβετίας

Στη διεθνή βιβλιογραφία, το ελβετικό μοντέλο περιγράφεται ως “σύστημα συναίνεσης”, καθώς συνδυάζει τον θεσμό της υποχρεωτικής υπηρεσίας με ευέλικτες, συναινετικές επιλογές για τους πολίτες, εξισορροπώντας με αποτελεσματικό τρόπο τις

κρατικές ανάγκες άμυνας με τα δικαιώματα και τις προτιμήσεις των πολιτών (Bieri, 2015). Η βασική καινοτομία του συστήματος είναι η ικανότητα του να ενσωματώνει διαφορετικές μορφές προσφοράς υπηρεσίας προς το κράτος, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο τούτο μια λειτουργική ευθυγράμμιση μεταξύ ατομικών δικαιωμάτων και συλλογικών αναγκών, γεγονός που εκτιμάται θετικά σε συγκριτικές πολιτικές μελέτες (Choulis et al., 2019). Αυτή η ισορροπία το καθιστά ξεχωριστή περίπτωση μελέτης, ιδίως λόγω της ικανότητάς του να συνδέει την υποχρεωτική υπηρεσία με ευρύτερες κοινωνικές, παιδαγωγικές και συμμετοχικές λειτουργίες (Fize & Louis- Sidois, 2020).

Η εφαρμογή του διττού συστήματος έχει συσχετιστεί με μειωμένα ποσοστά κοινωνικής απομόνωσης και αυξημένη συμμετοχή στα κοινά, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, υπευθυνότητας και αίσθησης ενεργητικής συμμετοχής (LawGratis, 2024). Επιπλέον, επειδή υπάρχει η εναλλακτική μορφή υπηρεσίας, δεν χάνεται η υποχρεωτικότητα του θεσμού, αλλά προστατεύεται η ελευθερία της συνείδησης. Η δομή αυτή εξασφαλίζει ότι οι πολίτες διατηρούν την κανονική ροή της ζωής τους- εργασίας, σπουδές- ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται ενσωματωμένοι στην άμυνα της χώρας, γεγονός που καθιστά την υποχρέωση θητείας συμβατή με τον αστικό τρόπο διαβίωσης και ενισχύει την ευρεία αποδοχή του καθήκοντος (DDPS, 2025).

Εν συντομία, η λειτουργική αποτελεσματικότητα του συστήματος τεκμηριώνεται από την προσαρμοστικότητά του στις μεταβολές και από την ικανότητά του να ενώνει τον αμυντικό ρόλο του στρατού, με ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές επιδιώξεις (Puhani & Sterrenberg, 2022). Ως εκ τούτου, το ελβετικό μοντέλο παρουσιάζεται ως μελέτη περίπτωσης που υπογραμμίζει πώς η υποχρεωτική υπηρεσία δύναται να λειτουργήσει σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο, χωρίς να διαταράσσει το κέντρο των προσωπικών ελευθεριών, αλλά αντίθετα να ενδυναμώνει τη συνοχή και τη συμμετοχική κουλτούρα της κοινωνίας.

4.3 Κρίσεις και οι επιπτώσεις τους στους NEETs

Οι μεγάλες κρίσεις της τελευταίας δεκαετίας επέφεραν σημαντικές προκλήσεις για τους νέους στην υφήλιο. Η Ελβετία, χάρη στη θεσμική της ιδιομορφία και στην ισχυρή οικονομική της βάση κατέγραψε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα ανθεκτικότητας συγκριτικά με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως έχουμε ήδη αναφέρει.

4.3.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012)

Σε αντίθεση με τις χώρες του Νότου, η Ελβετία επηρεάστηκε περιορισμένα από την οικονομική κρίση, εμφανίζοντας πολύ ηπιότερες διακυμάνσεις. Η ανεργία αυξήθηκε μόνο από περίπου 3% το 2008, σε 3,5% το 2009, πριν υποχωρήσει στο 3,3% το 2010 (FSO, 2011). Παρομοίως, το ποσοστό NEET αυξήθηκε από 6,29% σε 8,05% το 2009 και μειώθηκε σε 6,75% το 2010 (IndexMundi, 2020; ILO, 2020). Η ικανότητα

προσαρμογής του ελβετικού μοντέλου συνδέεται με τρεις βασικούς πυλώνες, το σταθερό και διαφοροποιημένο οικονομικό σύστημα (OECD, 2024), το ιδιαίτερα αποτελεσματικό dual VET system, το οποίο απορροφά μεγάλο μέρος του νεανικού πληθυσμού σε μαθητείες (Helbling & Sacchi, 2014) και την ισχυρή εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης με υψηλό βαθμό εξατομίκευσης.

Επιπλέον, το ελβετικό σύστημα κοινωνικής προστασίας λειτουργήσε προληπτικά, ελαττώνοντας τη διάρκεια αδρανών περιόδων (Petrescu et al, 2021). Η σύνδεση αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης έδρασε ως κρίσιμος μηχανισμός άμβλυνσης των επιπτώσεων της κρίσης, αποτρέποντας τη μαζική μετακίνηση νέων είτε σε κατάσταση αεργίας είτε ακόμη και εκτός εθνικών συνόρων.

4.3.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018)

Η προσφυγική κρίση της δεκαετίας του 2010 είχε σαφώς μικρότερη επίδραση στην Ελβετία σε σύγκριση με χώρες όπως η Γερμανία, η Ελλάδα και η Ιταλία. Παρότι η χώρα δέχθηκε νέες μεταναστευτικές ροές, και συνεπαγόμενες αυξήσεις των αιτήσεων ασύλου, η επιρροή τους στους συνολικούς δείκτες NEETs παρέμεινε περιορισμένη, κυρίως λόγω των στοχευμένων πολιτικών ένταξης. Ωστόσο, καταγράφηκαν διαφοροποιήσεις εντός υποομάδων, ιδιαίτερα μεταξύ νέων δεύτερης γενιάς μεταναστών και χαμηλά εκπαιδευμένων νέων, που εμφανίζουν αυξημένο κίνδυνο αποκλεισμού (Ahrens et al., 2023).

Οι στοχευμένες πολιτικές ένταξης- όπως προγράμματα γλωσσικής επάρκειας, επαγγελματικού προσανατολισμού και ενταξιακής κατάρτισης- περιόρισαν περαιτέρω τις επιπτώσεις της κρίσης, διατηρώντας σταθερή τη συνολική εικόνα της νεανικής απασχόλησης (Büscher et al., 2025). Παράλληλα, συμμετείχε σε ευρωπαϊκούς μηχανισμούς ανακούφισης, προσφέροντας θέσεις μετεγκατάστασης και οικονομική στήριξη σε χώρες πρώτες γραμμής (SDC, 2025). Η εμπειρία αυτή επιβεβαιώνει τη γρήγορη και επιτυχημένη αντίδραση του ελβετικού κράτους σε μια κρίση που παρέλυσε άλλες μεγάλες οικονομίες.

4.3.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022)

Η πανδημία επηρέασε ταυτόχρονα την εκπαίδευση, τη σωματική και ψυχική υγεία, τη μετάβαση στην αγορά εργασίας. Η Ελβετία δεν υπήρξε εξαίρεση, παρότι η συνολική άνοδος των NEETs ήταν μικρότερη σε σχέση με άλλες χώρες, οι διαταραχές στην καθημερινότητα των νέων υπήρξαν έντονες (ILO, 2023a).

Καταρχάς, όπως συνέβη σε άλλα κράτη, η αύξηση των συμπτωμάτων άγχους και κατάθλιψης μεταξύ των νέων καταγράφηκε σε πληθώρα μελετών, με επιπρόσθετη πίεση στις ήδη ευάλωτες ομάδες (Schmid et al., 2022).

Ακόμη, η μετάβαση στην τηλεεκπαίδευση δημιούργησε προκλήσεις στη μαθησιακή συνέχεια και αύξησε τον κίνδυνο αποσύνδεσης για μαθητές χαμηλής

επίδοσης ή περιορισμένων ψηφιακών πόρων. Αν και το ελβετικό σύστημα ανταποκρίθηκε γρήγορα στο ζήτημα, οι νέες δυσκολίες σε συνδυασμό με τις υφιστάμενες πιέσεις επιβάρυναν δυσανάλογα ορισμένες ομάδες (Egger & Huber, 2022).

Επιπλέον, παρά τη μικρή αύξηση του NEET rate καταγράφηκαν προσωρινές μετατοπίσεις, ιδίως σε νέους σε μεταβατικό στάδιο, όπως απόφοιτοι σχολείου ή πανεπιστημίου (OECD, 2021). Οι κλάδοι του τουρισμού, της φιλοξενίας και του εμπορίου υπέστησαν σημαντικές απώλειες θέσεων εργασίας, δυσχεραίνοντας τη θέση των εργαζομένων σε προσωρινές θέσεις απασχόλησης (ILO, 2024).

Παρόλα αυτά, ένα σημαντικός σταθεροποιητικός παράγοντας υπήρξε το μεικτό ελβετικό σύστημα του στρατού και της κοινωνικής υπηρεσίας. Οι νέοι που συμμετείχαν σε στρατιωτική ή πολιτική θητεία και εφεδρικές δομές παρείχαν συλλογική επαγγελματική στήριξη, διατηρώντας δεσμούς με θεσμούς και μειώνοντας τον κίνδυνο ένταξης στο φάσμα των NEETs (Núñez-Sánchez et al., 2021).

Κεφάλαιο 5: Ιταλία

5.1 Στοιχεία για τους NEETs στην Ιταλία

Το φαινόμενο των NEETs στην Ιταλία υπερβαίνει την έννοια της απλής απουσίας των νέων από τομείς κατάρτισης και τον επαγγελματικό βίο, αλλά καθρεφτίζει τις σύνθετες κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις. Όπως έχουμε προαναφέρει, η ομάδα δεν είναι ομοιόμορφη. Η ιταλική περίπτωση χαρακτηρίζεται από έντονες περιφερειακές ανισότητες, με τους νέους του νοτίου τμήματος να υφίστανται συνθήκες περιορισμένης πρόσβασης σε εργασία και εκπαίδευση, γεγονός που ενισχύει την κοινωνική απομόνωση και τον κίνδυνο μακροχρόνιας περιθωριοποίησης (Galan, 2025a, 2025b, 2025c).

Η διαδικασία school- to- work- transition (STWT) στη χώρα προσβάλλεται από καθυστερήσεις και αβεβαιότητα, παράγοντες που συνδέονται με την ψυχολογική έννοια (transition stress) (OECD, 2019; Pastore et al., 2021). Η αδυναμία εύρεσης επαγγελματικής ταυτότητας και σταθερής κοινωνικής θέσης προκαλεί συχνά αισθήματα ανεπάρκειας και απογοήτευσης, ενώ οι συρρικνωμένες ευκαιρίες συμμετοχής σε προγράμματα στήριξης αυξάνουν την κινδυνολογία κοινωνικής αποστέρησης (risk of social deprivation) (ILOSTAT, 2024a). Οι ψυχολογικές συνέπειες γίνονται εμφανείς πέρα από την ατομική διάσταση, σε διαγενεακό επίπεδο, επηρεάζοντας τη συνολική δυναμική των οικογενειών και τη συνεκτικότητα σε τοπικό επίπεδο.

Το ποσοστό ανεργίας στη χώρα τον Απρίλιο του 2023 ήταν περίπου 7,8%, ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ (Dyvik, 2025). Μετά την οικονομική κρίση του 2008, η ανεργία άρχισε να αυξάνεται σημαντικά και τα ποσοστά ανεργίας της νεολαίας εξακολουθούν να είναι πολύ υψηλά σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ένωσης.

Επιπλέον, η έξαρση του κορονοϊού έπληξε μια ήδη αδύναμη οικονομία (European Commission, 2025).

5.2 Βασικοί δείκτες και στατιστικά στοιχεία

Η Ιταλία συνεχίζει να καταγράφει από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας την ΕΕ. Μεταξύ 2008- 2014, το ποσοστό ανέργων ηλικίας 15- 24 ετών αυξήθηκε περισσότερο από 15 ποσοστιαίες μονάδες (Galan, 2025c). Σύμφωνα με πρόσφατα δεδομένα, το 2023 το ποσοστό των νέων 15- 24 ετών σε ανεργία ανήλθε στο 22,7% (Dyvik, 2025). Η κορύφωση είχε σημειωθεί κατά την περίοδο 2013- 2015, με ποσοστά από 40- 40,2%, συνθήκη που αναδεικνύει τη διαρκή επίδραση της οικονομικής κρίσης και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ιταλικής αγοράς εργασίας (Galan, 2025e). Από το 2016 φαινόταν μια σταθερή πτωτική πορεία, όμως το σύστημα της χώρας είναι ευάλωτο σε απρόσμενες κρίσεις.

Παράλληλα, η ανεξέλεγκτη άνοδος του ποσοστού NEETs ταυτίζεται με τις προαναφερθείσες χρονολογίες. Ειδικότερα, το 2013 βρισκόταν στο 26%, το 2014 στο 26,2%, ενώ το 2015 στο 25,7%. Το 2019 το ποσοστό άγγιξε τα επίπεδα του 2010, δηλαδή περίπου 22%. Το 2021, οι συνέπειες της νέας κρίσης ήταν έκδηλες, με το ποσοστό να ανεβαίνει κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες από τα δεδομένα πριν της πανδημίας. Το 2022 ήταν πάντως μια θετική χρονιά, καθώς τα ποσοστά ανεργίας μειώθηκαν. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πώς το 2023, το 16,1% των ατόμων ηλικίας 15- 29 ετών της Ιταλίας βρίσκονταν σε NEET status. (Galan, 2025b). Τον Ιούνιο του 2025 το ποσοστό ανεργίας έπεσε στο 21,5%, πρώτη φορά μετά από σχεδόν μια δεκαετία (Galan, 2025e).

Όσο αναφορά τις φυλετικές διαφοροποιήσεις στην Ιταλία, το 2023 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών της ηλικιακής ομάδας 15- 34 ετών ήταν 38,6%, την ίδια στιγμή που το αντίστοιχο για τους άνδρες ήταν 51% (European Commission, 2025).

Ένας παράγοντας που επηρεάζει τα δεδομένα για την ανεργία είναι η διείσδυση της άτυπης οικονομίας, συμπεριλαμβανομένων των μη φορολογούμενων εργαζομένων, η οποία δεν μπορεί να αποδοθεί σε επίσημα ποσοστά. Οι Ιταλοί νέοι αποθαρρύνονται και σταματούν να αναζητούν εργασία, ως εκ τούτου το ποσοστό του μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού είναι υψηλό, πολύ υψηλότερο στις γυναίκες απ' όσο στους άνδρες. Πρόσφατη έρευνα αποδεικνύει ότι ο αριθμός των νέων που πιστεύουν ότι η μετανάστευση στο εξωτερικό είναι η μόνη λύση. Το 13% των κατόχων διδακτορικών τίτλων μετακόμισαν στο εξωτερικό μέχρι το 2023, με το υψηλότερο ποσοστό αυτών να αφορά τις θετικές επιστήμες (Galan, 2025d).

Ακόμη, η ανισότητα ανά περιοχή αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ιταλικής πραγματικότητας. Τα στοιχεία επιβεβαιώνουν το διαρθρωτικό μειονέκτημα των νοτίων περιφερειών σε σύγκριση με αυτές του κέντρου και κυρίως του βορρά. Σε τρεις περιοχές στα νότια- Σικελία, Καλαβρία, Καμπανία- το ποσοστό ανεργίας των νέων κυμαίνεται μεταξύ 35- 43%. Στη Σικελία πιο συγκεκριμένα, το 27,9% των κατοίκων ηλικίας 15- 29 ετών δεν εργαζόταν, ούτε σπούδαζε. Αντίθετα, στις βόρειες και κεντρικές περιοχές τα ποσοστά ήταν πολύ χαμηλότερα, λόγου χάρη στο Τρεντίνο- Τυρόλο, το

ποσοστό αγγίζει μόλις το 8,8% (Galan, 2025a). Η εσωτερική γεωγραφική διαφοροποίηση συγκοινωνεί με τις άνισες ευκαιρίες απασχόλησης, τη δομική διαφορά στη βιομηχανική και παραγωγική βάση, καθώς επίσης τη διαφορετική ποιότητα εκπαιδευτικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Το 2023, το ποσοστό απασχόλησης των νέων (15- 34 ετών) στις νότιες περιφέρειες ήταν 33,1%, με διαφορά δηλαδή 14,2 ποσοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με το κέντρο- 47, 3%- και πάνω από 20 μονάδες με τις βόρειες περιφέρειες, οι οποίες έφτασαν το 53,4% (European Commission, 2025).

Σημαντική ειδοποιός διαφορά αποκαλύπτεται το μορφωτικό επίπεδο. Μεταξύ ατόμων 25- 34 ετών, περίπου οι μισοί που βρίσκονται σε καθεστώς ανεργίας δεν έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, η ανώτερη κατάρτιση δεν εγγυάται την εύρεση εργασίας, καθώς όπως αποδεικνύεται το 7,8% των αποφοίτων πανεπιστημίου δεν απορροφήθηκαν επαγγελματικά (Galan, 2025f).

5.3 Το σύστημα στρατολόγησης της Ιταλίας

5.3.1 Ιστορικό πλαίσιο

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Ιταλία ξεκίνησε σταδιακές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες στόχευαν στην αναδιάρθρωση των ενόπλων δυνάμεων και στην προσαρμογή τους στις νέες διεθνείς υποχρεώσεις και επιχειρησιακές ανάγκες, ιδιαίτερα σε ειρηνευτικές αποστολές υπό το NATO ή την ΕΕ (Coticchia, 2015). Οι δημογραφικές αλλαγές, η πτώση των γεννήσεων και η αυξανόμενη ένταξη των νέων στο εκπαιδευτικό σύστημα, επηρέασαν τη διαθεσιμότητα προσωπικού (manpower) για τη στρατιωτική θητεία.

Η διαδικασία κορυφώθηκε το 2005, όταν η χώρα κατήργησε την υποχρεωτική στράτευση και υιοθέτησε ένα πλήρως επαγγελματικό, εθελοντικό στρατό (Italianismo, 2024). Η αλλαγή αυτή αντικατοπτρίζει τη μετατόπιση από ένα μαζικό στρατό, σε ένα εξειδικευμένο και διεθνώς προσανατολισμένο σώμα, ευθυγραμμισμένο με τις τάσεις των ευρωπαϊκών χωρών.

Η συζήτηση περί αναμόρφωσης του συστήματος επανέρχεται στο προσκήνιο μετά την πρόθεση του Υπουργού Αμύνης Guido Crosetto να εισάγει νομοσχέδιο για ένα νέο μοντέλο στρατιωτικής υπηρεσίας, το οποίο θα εστιάζει στην ενίσχυση της οργάνωσης, των εφεδρειών και της συνολικής αμυντικής ετοιμότητας της χώρας (Il Sole 24 Ore, 2025a). Παράλληλα, δημοσκοπήση δείχνει ότι η κοινωνία εμφανίζεται θετικά προσκείμενη προς την επαναφορά κάποιας μορφής υποχρεωτικής υπηρεσίας, ιδιαίτερα ένα είδος πολιτικής άμυνας, με ισχυρή διακομματική συναίνεση και διαγενεακή αποδοχή (Il Sole 24 Ore, 2025b). Η σύγκλιση πολιτικής πρωτοβουλίας και κοινωνικής στήριξης καθιστά την εξέλιξη κρίσιμη για το μελλοντικό σχεδιασμό της ιταλικής άμυνας και για τον ευρύτερο ευρωπαϊκό σχεδιασμό για τη συλλογική ασφάλεια.

5.3.2 Θεσμικό πλαίσιο

Η μετάβαση της Ιταλίας σε εθελοντική στράτευση στηρίχθηκε σε ένα σαφές νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο καθόρισε τα βήματα, τις διαδικασίες και τα κίνητρα για την προσέλκυση εθελοντών.

Πιο συγκεκριμένα, στις 3 Σεπτεμβρίου 1999 δημοσιεύθηκε μεταρρύθμιση, η οποία σηματοδότησε μια βαθιά αναδιάρθρωση, καθώς η κυβέρνηση αποφάσισε τη σταδιακή κατάργηση της υποχρεωτικής θητείας και τη μετάβαση σε ένα πλήρως επαγγελματικό στρατό έως το 2005. Η διαδικασία προβλέφθηκε να εξελιχθεί σε δύο φάσεις: Αρχικά η αύξηση του αριθμού των επαγγελματιών στρατιωτών κατά 12 χιλιάδες και η ταυτόχρονη μείωση των στρατεύσιμων, η οποία συνοδεύτηκε από το άνοιγμα της στρατιωτικής υπηρεσίας στις γυναίκες. Στη συνέχεια, η δραστική μείωση της συνολικής δύναμης από 289 χιλιάδες σε 190 χιλιάδες στρατιώτες, με στόχο έναν μικρότερο αλλά και πιο αποτελεσματικό στρατό. Παρά το γεγονός ότι η ιταλική συνταγματική πρόβλεψη περί υποχρεωτικής υπηρεσίας για όλους τους άνδρες παρέμενε σε ισχύ, η κυβέρνηση εισήγαγε ρήτρα “αναστολής”, επισημαίνοντας ότι η θητεία θα μπορούσε να επανενεργοποιηθεί σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης ή/ και πολέμου. Η μεταβολή αυτή χαρακτηρίστηκε ως ιστορική τομή, υποστηρίχθηκε από το μεγαλύτερο μέρος του πολιτικού συστήματος και εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματοποίησης, ενισχυμένης στρατιωτικής ολοκλήρωσης και προσαρμογής στις απαιτήσεις του ΝΑΤΟ μετά την επέμβαση στο Κόσοβο. Παράλληλα, η μετάβαση συνδέθηκε με τις οικονομικές συνθήκες της περιόδου, καθώς η υψηλή ανεργία των νέων έθετε τον εθελοντικό στρατό ως έναν από τους ελάχιστους σταθερούς εργασιακούς διαύλους, γεγονός που προμήνυε διαθεσιμότητα εθελοντών (Kleinert & Niklaus, 1999).

Κεντρικό ρόλο στην αλλαγή αυτή διαδραμάτισαν οι ακόλουθοι νόμοι. Πρώτα απ’ όλα, ο νόμος 331/ 2000, ο οποίος κατήργησε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία και όρισε τη σταδιακή μετάβαση σε πλήρως εθελοντικό σύστημα στρατολόγησης (UPI, 2000). Η θεσμοθέτηση αυτή αντανάκλούσε την ανάγκη εκσυγχρονισμού των ενόπλων δυνάμεων και προσαρμογής τους στις νέες διεθνείς δεσμεύσεις.

Στη συνέχεια, ο νόμος 4233- Β/ 2004 και το διάταγμα 226/ 2004 οριστικοποίησαν την 1η Γενάρη 2005 ως ημερομηνία ορόσημο για την πλήρη εφαρμογή του εθελοντικού στρατού, καθιστώντας σαφές ότι η στρατολόγηση πλέον γίνεται αποκλειστικά σε εθελοντική βάση (Global Security, 2004).

Στο πλαίσιο αυτό, οι υποψήφιοι στρατιώτες αξιολογούνται με βάση τη φυσική τους κατάσταση, την εκπαίδευση και την κοινωνική καταλληλότητα. Η στρατιωτική θητεία σε περίοδο κρίσεων παραμένει θεωρητικά ενεργή, ωστόσο δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ από την καθιέρωσή της (Child Soldiers International, 2008).

5.3.3 Αλλαγές και χαρακτηριστικά του νέου συστήματος

Η θεσμική αναμόρφωση της στρατολόγησης σηματοδότησε τη σαφή στροφή από το μαζικό και καθολικό μοντέλο στρατιωτικής θητείας σε ένα επαγγελματικό,

εξειδικευμένο σύστημα, το οποίο συνδέεται άμεσα με τις σύγχρονες απαιτήσεις ασφάλειας, την επιχειρησιακή ευελιξία και τη διεθνή συνεργασία της χώρας. Οι καινοτομίες των ενόπλων δυνάμεων αφορούν την αναδιοργάνωση, την τεχνολογική καινοτομία και την ενίσχυση των διεθνών συμφωνιών.

Αναλυτικότερα, η εξειδίκευση και η προσαρμοστικότητα αποτελούν τον πυρήνα του νέου συστήματος. Οι στρατιωτικές σχολές και τα προγράμματα κατάρτισης ανασχεδιάστηκαν για την ανάπτυξη τεχνικών και επιχειρησιακών δεξιοτήτων υψηλού επιπέδου, παρέχοντας πιστοποιήσεις, πρακτική εμπειρία και δυνατότητες ένταξης σε εξειδικευμένα τμήματα (Coticchia, 2015). Η ψηφιοποίηση των συστημάτων και η ενοποίηση της διαδικασίας διδασκαλίας μεταξύ των κλάδων των δυνάμεων υποβοήθησε την κατάσταση αυτή (Ministro della Difesa, 2024). Η εκπαίδευση επικεντρώνεται στην απόκτηση δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση σύγχρονων επιχειρησιακών προκλήσεων, συμπεριλαμβανομένων διεθνών αποστολών, ειρηνευτικών επιχειρήσεων και συνεργασίας στο πλαίσιο των ευρωατλαντικών δομών (Global Security, 2004).

Επίσης, η σταθερή υπηρεσία με συμβάσεις διαφοροποιεί σημαντικά το νέο μοντέλο, το οποίο στηρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες προσωπικού. Τους εθελοντές πλήρους απασχόλησης και τους συμβασιούχους περιορισμένης διάρκειας. Οι πρώτοι επιλέγονται βάσει σωματικής κατάστασης, εκπαίδευσης και κοινωνικής καταλληλότητας. Οι δεύτεροι καλύπτουν ανάγκες συγκεκριμένων υπηρεσιών και έργων (EBCO, 2025). Έκαστη ομάδα εργάζεται με πλήρη απασχόληση και μισθό, συνθήκη που προσφέρει επαγγελματική ασφάλεια, δυνατότητα μακροπρόθεσμου προγραμματισμού της σταδιοδρομίας και διαρκή ανανέωση του προσωπικού (Senato della Repubblica, 2018). Οι συμβάσεις αυτές εξασφαλίζουν συνέπεια και δέσμευση, ενώ η επιλογή των στρατιωτικών στηρίζεται σε κριτήρια φυσικής κατάστασης, εκπαίδευσης και κοινωνικής καταλληλότητας. Στα κίνητρα στρατολόγησης συμπεριλαμβάνεται η πρόσβαση σε πιστοποιήσεις και τεχνικές δεξιότητες, καθώς και η πιθανή ένταξη σε σώματα ασφαλείας ή δημόσιες δομές (EBCO, 2025).

Επιπροσθέτως, η αναδιοργάνωση των δομών περιλαμβάνει την ενοποίηση των επιχειρησιακών δυνάμεων υπό έναν διοικητή, την απλοποίηση της ιεραρχίας και την αύξηση των δυνάμεων σε 160 χιλιάδες μέχρι το 2034, προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απειλές και στις απαιτήσεις των διεθνών αποστολών (Ministro della Difesa, 2024). Εφόσον η στρατολόγηση δεν είναι πλέον καθήκον, σημειώθηκε σημαντική αριθμητική υποχώρηση στη στελέχωση. Οι νέοι υψηλού μορφωτικού επιπέδου προτιμούν την περαιτέρω εκπαίδευση ή την αναζήτηση επαγγελματικών προοπτικών, περιορίζοντας την κοινωνική αντιπροσωπευτικότητα του στρατού. Παρά τις προσεκτικά σχεδιασμένες στρατηγικές προσέλκυσης, η ελλειμματική κάλυψη των αναγκών του προσωπικού παραμένουν πρόκληση (Coticchia, 2015).

Οι καινοτομίες συνάμα, επικεντρώνονται στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, οι υψηλές δυνατότητες υπολογιστικής (HPC)⁵, καθώς και η ανάπτυξη συστημάτων προστασίας δεδομένων με χρήση κβαντικής κρυπτογράφησης. Επιπλέον, η ιταλική άμυνα επεκτείνει την παρουσία της συμμετέχοντας σε διεθνείς αποστολές και προγράμματα, όπως το GCAP⁶ με το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιαπωνία. Πέρα από αυτά, η χώρα συμμετέχει σε πολυμερείς συμφωνίες για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, κυβερνοεπιθέσεων, των υποβρυχίων δικτύων και της τρομοκρατίας, με χώρες της Αφρικής, της Ανατολικής Μεσογείου και του Ινδο Ειρηνικού ωκεανού (Ministro della Difesa, 2024).

Σύμφωνα με την έκθεση Difesa (2024) θετικό βήμα συνιστά ο ενισχυμένος ρόλος του προσωπικού, με ενημέρωση των συμβολαίων και την αναγνώριση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των στρατιωτικών. Ακόμη, έχουν οργανωθεί προγράμματα, εκδηλώσεις, διεθνείς συναντήσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων, της ισότιμης εκπροσώπησης και της διαφοροποίησης στις δομές, ενώ δημοσιεύτηκαν ειδικά έγγραφα για τον ρόλο των γυναικών στις ειρηνευτικές αποστολές και στην αποκατάσταση μετά τις συγκρούσεις.

5.4 Κρίσεις και οι επιπτώσεις τους

Η Ιταλία βρέθηκε στη δυσάρεστη θέση να είναι ένα από τα ευρωπαϊκά κράτη που βρέθηκαν στο επίκεντρο των τριών σημαντικών κρίσεων. Οι συγκυρίες αυτές συσώρευσαν αβεβαιότητα, ενίσχυσαν τις ανισότητες και υπονόμευσαν τις προϋποθέσεις κοινωνικής ένταξης ειδικά για τις ευάλωτες ομάδες (Mussida & Sciulli, 2018).

5.4.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012)

Η οικονομική κρίση έπληξε δυσανάλογα τη χώρα, οδηγώντας σε αύξηση των ποσοστών NEETs με εντονότερη διαβάθμιση. Η μακροοικονομική αστάθεια διέυρνε το χάσμα μεταξύ εκπαιδευτικών διαδρομών και αγοράς εργασίας, με αποτέλεσμα εκτεταμένη περίοδο ανεργίας και αύξηση των επισφαλών μορφών απασχόλησης (Malo et al., 2021, 2023; Quintano et al., 2018; Avagianou et al., 2022). Το ποσοστό

⁵Οι υψηλές δυνατότητες υπολογιστικής (HPC) είναι ένα σύγχρονο εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιείται στον τομέα της άμυνας για την ανάπτυξη προηγμένων δυνατοτήτων στον τομέα της κυβερνοάμυνας και της ανάλυσης δεδομένων. Ο ιταλικός στρατός, πιο συγκεκριμένα, αναπτύσσει τις δυνατότητες υπολογιστικής στο Comando per le Operazioni in Rete, ως κέντρο δοκιμών και πειραματισμού στον τομέα. Στόχος είναι η δημιουργία εξειδικευμένων αλγορίθμων τεχνητής νοημοσύνης και η ενίσχυση της προβλεπτικής ικανότητας και ανάλυσης κινδύνων στον ψηφιακό τομέα (ό.π.).

⁶Το πρόγραμμα Global Combat Air Programme (GCAP) είναι ένα τριμερές σχέδιο συνεργασίας μεταξύ Ιταλίας, ΗΒ και της Ιαπωνίας για την ανάπτυξη ενός νέου μαχητικού αεροσκάφους έκτης γενιάς, δηλαδή ένα πολυδύναμο, προηγμένο τεχνολογικά, με αυξημένη επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα και ευελιξία στην αντιμετώπιση σύγχρονων απειλών όπλο. Στα τέλη του 2023 υπογράφηκε συμφωνία η οποία σηματοδότησε την έναρξη του προγράμματος. Ακολούθησαν οι εθνικές διαδικασίες επικύρωσης το 2024. Το πρόγραμμα ορίζει την έναρξη μιας νέας εποχής στην αεροπορική συνεργασία, επικεντρωμένη στην καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας άμυνας (ό.π.).

ανεργίας των νέων ανήλθε σε άνω του 40% τα χρόνια 2012- 2014 (Odoardi & Liberatore, 2021).

Οι νέοι που εισήλθαν στην αγορά εργασίας μετά το 2008 αντιμετώπισαν χρόνια υποαπασχόλησης και χαμηλή μισθολογική κινητικότητα, ενώ η ψυχολογική τους επιβάρυνση περιελάμβανε άγχος, μειωμένη αυτοεκτίμηση και δυσκολία κοινωνικής προσαρμογής (Bertolini et al., 2018; Jongbloed & Giret, 2021).

Παράλληλα, η εθελοντική στρατολόγηση δεν λειτούργησε ως μέσο ανακούφισης, εξαιτίας περιορισμένων κινήτρων και έλλειψης κοινωνικής αναγνώρισης, αφήνοντας τους νέους χωρίς έναν αξιόπιστο μηχανισμό σταθεροποίησης (Mussida & Sciulli, 2023; Petrascu et al., 2024).

Μετά την κρίση της δεκαετίας του 2010 διεθνείς μελέτες υποδεικνύουν ότι τα εθελοντικά συστήματα προσελκύουν δυσανάλογα νέους από κοινωνικές ομάδες με χαμηλότερο οικονομικό υπόβαθρο, όπως παρατηρείται και στην Ιταλία (EBCO, 2025).

5.4.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018)

Η Ιταλία, ως κύρια πύλη εισόδου στη Μεσόγειο, βρέθηκε στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής προσφυγικής κρίσης, όπως και η Ελλάδα. Η αυξημένη πίεση στα κέντρα υποδοχής και στις τοπικές κοινωνικές δομές δημιούργησε εντάσεις και ενίσχυσε τον ξενοφοβικό λόγο (Eurofound, 2015; European Commission, 2017).

Οι συνέπειες για τους νέους ήταν έμμεσες, αλλά σημαντικές, λόγω χάρη ο ανταγωνισμός για περιορισμένους πόρους και η μειωμένη εμπιστοσύνη στις κρατικές δομές κοινωνικής πρόνοιας. Ο εθελοντικός στρατός δεν αξιοποιήθηκε ως μέσο κοινωνικής ενσωμάτωσης, καθώς η στρατιωτική συμμετοχή ήταν περιορισμένη (Nardi et al., 2015).

Η κατάσταση βελτιώθηκε ελαφρώς μετά το 2015, όταν η οικονομία άρχισε να ανακάμπτει, αλλά η ποσοστιαία μείωση ήταν περιορισμένη και η πολιτική προσπάθεια δεν ήταν αρκετή για να αντιστρέψει την τάση πλήρως. Η ιταλική κυβέρνηση ενίσχυσε προγράμματα, όπως το “Garanzia Giovani”⁷, αλλά τα αποτελέσματα ήταν μεικτά, με την περιφερειακή διαφοροποίηση και την περιορισμένη οικονομική ανάπτυξη να επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων (Odoardi & Liberatore, 2021).

5.4.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022)

Είναι ευρέως γνωστό ότι η Ιταλία δέχθηκε μεγάλα πλήγματα στην οικονομία, το δημογραφικό και τη βιομηχανία κατά τα χρόνια της πανδημίας. Αντιμέτωπise επίσης, νέα έξαρση του φαινομένου NEETs (Eurofound, 2021; Rocca et al., 2023), λόγω της αναστολής της επαγγελματικής δραστηριότητας και της αύξησης της ανεργίας,

⁷ Το πρόγραμμα “Garanzia Giovani” αναφέρεται στο κείμενο ως εθνικό πρόγραμμα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Πολιτικών της Ιταλίας, το οποίο απευθύνεται σε νέους έως 29 ετών και εφαρμόζεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής “Youth Guarantee”. Στόχος του είναι η παροχή ευκαιριών απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης στους NEETs, με έμφαση στη βελτίωση της μετάβασης από το σχολείο στην αγορά εργασίας.

ιδιαίτερα στους νέους, επαναεμφανίζοντας τάσεις κοινωνικού αποκλεισμού και εντείνοντας ψυχοκοινωνικά φορτία- απογοήτευση, μειωμένη εμπιστοσύνη στο κράτος, αίσθηση “χάσματος γενεών” (Barford et al., 2021; Pimentel et al., 2025).

Η κρίση επιδείνωσε την αστάθεια της αγοράς εργασίας, με πολλούς νέους να αντιμετωπίζουν ανασφάλεια και να εγκαταλείπουν την αναζήτηση εργασίας ή να παραμένουν στην οικογενειακή κατοικία, χωρίς να εντάσσονται σε εκπαίδευση ή κατάρτιση. Επίσης, επηρέασε τις διαφορές μεταξύ βορρά και νότου, με την αύξηση των NEETs να είναι ιδιαίτερα εμφανής στις οικονομικά ευάλωτες περιοχές (Odoardi & Liberatore, 2021).

Κεφάλαιο 6: Ισραήλ

6.1 Στοιχεία των NEETs στο Ισραήλ

Η βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι η μετάβαση των νέων στην ενηλικίωση, ενίοτε παρεμποδίζεται από κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, ιδιαίτερα σε πληθυσμιακές ομάδες που ήδη βιώνουν περιθωριοποίηση. Επί παραδείγματι, η θέση των νέων Αράβων και ειδικά των γυναικών χαρακτηρίζεται από περιορισμένες επαγγελματικές ευκαιρίες και κοινωνικούς φραγμούς, οι οποίοι συμβάλλουν στην αυξημένη πιθανότητα ένταξης στην κατηγορία NEETs (Gabaren, 2020). Ταυτόχρονα, οι μορφές ανδρικής δραστηριοποίησης και κοινωνικής υπηρεσίας στους Άραβες νέους διαμορφώνουν τις τροχιές τους στον παραγωγικό βίο και στην εκπαίδευση, επιδρώντας καθοριστικά στη συμμετοχή τους στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης και ενσωμάτωσης (Haj- Yahya et al., 2019).

Ακόμη, μελέτες δείχνουν ότι η εμπλοκή σε συγκρούσεις μπορεί να επηρεάσει, τόσο την ψυχολογική κατάσταση των στρατεύσιμων, όσο και τις οικογενειακές και διαγενεακές σχέσεις, με συνέπειες στην επαγγελματική ανέλιξη και στον κίνδυνο παραμονής εκτός κάποιας ειδίκευσης (Sabar et al., 2024; Ben- Shalom et al., 2022).

Ακόμη, οι νέοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο εμφανίζουν χαμηλή μελλοντική στοχοθεσία και εξασθενημένους δεσμούς με το εκπαιδευτικό σύστημα, γεγονός που μεγιστοποιεί την πιθανότητα αποδέσμευσής τους από θεσμικά πλαίσια (Klein & Shoshana, 2020). Σε αυτό το πλαίσιο, έχει επισημανθεί ότι οι ψυχολογικές παράμετροι των NEETs, όπως η αίσθηση αδυναμίας ελέγχου, οι χαμηλές προσδοκίες και η μειωμένη αποτελεσματικότητα αποτελούν βασικά στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό πολιτικών (Pimentel et al., 2025).

Η ύπαρξη νέων χωρίς νομικό πλαίσιο στο Ισραήλ συνδέεται άμεσα με την αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων που τροφοδοτούν το φαινόμενο των NEETs. Όπως επισημαίνουν οι Klebanov, Gill και Golan (2024), η απουσία επίσημου καθεστώτος στερεί από τα παιδιά αυτά πρόσβαση σε κρίσιμες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, ψυχοκοινωνική υποστήριξη και δομές ένταξης, δημιουργώντας βαθιά και διαχρονικά αναπτυξιακά κενά. Τούτοι οι αποκλεισμοί μεταφέρονται στην εφηβεία και

την πρώιμη ενηλικίωση, όπου η ελλιπής σχολική ένταξη, η χαμηλή εκπαιδευτική πρόοδος και η έλλειψη κανονιστικής προστασίας αυξάνουν τον κίνδυνο απομάκρυνσης από αυτά τα πλαίσια. Κατά συνέπεια, η ομάδα αυτή εμφανίζει περισσότερες πιθανότητες ένταξης στο NEET status, όχι λόγω ατομικών αδυναμιών, αλλά ως αποτέλεσμα διαρθρωτικών εμποδίων, που αποδυναμώνουν συστηματικά τη δυνατότητα κοινωνικής κινητικότητας και έκθεσης σε πόρους (Klebanov et., 2024).

Οι παρεμβάσεις με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα αποκαλύπτουν ότι, προσεγγίσεις βασισμένες στην ενδυνάμωση, στη διαπολιτισμική ευαισθησία και στη διασύνδεση με την κοινότητα, δύναται να μειώσουν το ενδεχόμενο προσχώρησης στην ομάδα NEET (Lifshitz, 2017).

6.2 Βασικοί δείκτες και στατιστικά στοιχεία

Τα ποσοστά NEET στο κράτος παρουσιάζουν σταθερή πτώση τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2023, το ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 15- 29 ήταν 16,2%, ελαττωμένο από 16,6% το 2022 και 18,4% το 2021. Για την ομάδα 15- 24 ετών, το ποσοστό ανέρχεται σε 16,1% το 2023, από 16,6% το προηγούμενο έτος. (ETF, 2024a).

Σύμφωνα με τα δεδομένα της ILOSTAT (2024b) το ποσοστά της ανεργίας στο Ισραήλ είναι σχετικά χαμηλά. Το 2008 βρισκόταν στο 6,1%, μια χαμηλή τιμή, το 2009 παρουσίασε αύξηση κατά 1,4 ποσοστιαίες μονάδες , ενώ το 2011 άγγιξε το 5,6%. Από το 2012- 2019 το κράτος παρουσιάζει σταθερή πτωτική πορεία στα εν λόγω ποσοστά και το 2019 έφτασε στο 3,7%. Το 2021 εμφανίζεται η τελευταία άνοδος (4,8%), ενώ το 2024 το ποσοστό ακούμπησε την ιστορικά χαμηλότερη τιμή, 2,9%. Την ίδια χρονιά το ποσοστό NEET σύμφωνα με τις μετρήσεις του ίδιου οργανισμού ήταν 15,3%⁸.

Εν συνεχεία, το πρόγραμμα της ILO (2023) για τους νέους NEET στη Μεσόγειο αναφέρει ότι πάνω από το 30% των νέων ηλικίας 15- 24 ετών στην περιοχή εντάσσεται στο NEET status, με τη διαφορά μεταξύ των φύλων να κυμαίνεται από 10 έως 20 μονάδες. Στην ομάδα 15- 29 ετών, οι γυναίκες έφταναν το 17,4% το 2023, έναντι 15,2% στους άνδρες. Παρόμοια τάση παρατηρείται στην ομάδα 15- 24 ετών, με 16,4% για τις γυναίκες και 15,8% για τους άνδρες. Αυτή η διαφορά αποδίδεται σε κοινωνικούς παράγοντες, όπως η ανισομερή ευθύνη των οικογενειακών υποχρεώσεων και η πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

⁸ Όπως έχει αναφερθεί στο Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία, οι αποκλίσεις που παρατηρούνται στα ποσοστά των NEETs μεταξύ διαφορετικών οργανισμών και στατιστικών υπηρεσιών δεν συνιστούν σφάλμα ή ανακρίβεια των δεδομένων. Αντιθέτως, απορρέουν κυρίως, από τις διαφορές στις ηλικιακές ομάδες που λαμβάνονται υπόψη, καθώς και από τα διαφορετικά κριτήρια ορισμού και μέτρησης της υπό εξέταση κατηγορίας. Η παράθεση διαφορετικών τιμών στην παρούσα εργασία δεν αποτελεί μεθοδολογικό μειονέκτημα, αλλά συμβάλλει στην ανάδειξη πολλαπλών οπτικών γωνιών, στη διαφοροποίηση (diversification) των ερευνητικών πηγών και στη πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου, μέσα από τις υφιστάμενες μεθοδολογικές αποκλίσεις.

Οι θρησκευτικές διαφορές στο Ισραήλ έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα ποσοστά, ιδίως μεταξύ Haredi (υπερ- Ορθόδοξων Εβραίων) και Αράβων. Πιο συγκεκριμένα, οι Haredi αντιμετωπίζουν χαμηλές επιδόσεις στην αγορά εργασίας, λόγω του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο εστιάζει ελάχιστα στο βασικό πρόγραμμα σπουδών για αγόρια και κοινοτικές πιέσεις που αποθαρρύνουν την εργατική συμμετοχή. Παρά την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης στους άνδρες της ομάδας, αλλά και στις γυναίκες με ποσοστό 58,3%, παραμένουν εκτεθειμένοι/ες σε υψηλή φτώχεια, με τιμή 33,7% το 2022 και εισοδηματικές ανισότητες σε σχέση με μη-Haredi Εβραίους. Οι Άραβες, που αποτελούν το 21% του πληθυσμού, εμφανίζουν επίσης χαμηλή ενασχόληση, με φτώχεια στο 39% και διευρυμένη μισθολογική απόκλιση έναντι των Εβραίων από το 2000. Η κυβέρνηση στοχεύει σε αυτές τις ομάδες μέσω προγραμμάτων απασχόλησης/ κατάρτισης μέχρι το 2030. Οι ποσοτικοί στόχοι για την κατάρτιση των Haredi και των Αράβων γυναικών είναι το 53%- η τιμή για το 2023 είναι 38,2%- και για τους Haredi άνδρες περίπου 65- 79% από 50,2% (ETF, 2024a).

Σύμφωνα με τη στατιστική έκθεση του Israel Democracy Institute (2025) το 2024 περίπου το 80% των Haredi γυναικών είχαν απασχόληση, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο από το περίπου 83% των μη Haredi. Το χάσμα είναι σαφές σύμφωνα με έκθεση του ίδιου Ινστιτούτου το 2022 περίπου το 53% των ανδρών Haredi και περίπου το 80% των γυναικών της ίδιας ομάδας είχαν απασχόληση (Malach & Cahaner, 2023). Το 2018, το μέσο εισόδημα των Ultra- Orthodox εργαζομένων ανερχόταν μόλις στο 59% του αντίστοιχου εισοδήματος των λοιπών Εβραίων εργαζομένων, συνθήκη που αντανάκλα έντονες ποσοτικές μισθολογικές διαφοροποιήσεις, οι οποίες στους άνδρες αποδίδονται τόσο στα σημαντικά χαμηλά ωρομίσθια, περίπου 67% των αντίστοιχων για τους Εβραίους άνδρες, όσο και λιγότερες ώρες εργασίας (84% των ωρών των Εβραίων). Αντιθέτως, για τις γυναίκες Haredi, το μισθολογικό χάσμα σχετίζεται κυρίως με τη μειωμένη διάρκεια απασχόλησης- 77% των ωρών εργασίας των Εβραίων γυναικών), με αποτέλεσμα να απολαμβάνουν κατά μέσο όρο το 85% των αποδοχών των λοιπών Εβραίων εργαζομένων, γεγονός που καταδεικνύει μικρότερη έμφυλη μισθολογική διαφορά από τους άνδρες. (Malach & Cahaner, 2021).

Οι νεαρές γυναίκες αραβικής καταγωγής αντιμετωπίζουν ακόμη υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Τα χρόνια της οικονομικής κρίσης το 41,4% των Αράβων ηλικίας 18-24 ετών ήταν NEETs, σε σύγκριση με το 14,6% των Εβραίων συνομηλίκων τους και πάνω από τις μισές γυναίκες αραβικής καταγωγής ηλικίας 18- 22 ετών κατατάσσονταν ως NEET, λόγω φυλετικών εντάσεων και ελάχιστες ευκαιρίες απασχόλησης (David, 2009).

6.3 Στρατολογικό σύστημα

Το Ισραήλ έχει νομοθετήσει τη καθολική υποχρεωτική στρατιωτική θητεία για άνδρες και γυναίκες, μια παγκόσμια ιδιαιτερότητα που απαρτίζει το βασικό στοιχείο εθνικής στρατηγικής και κοινωνικής συνοχής (Girsh, 2018). Η θητεία διαρκεί κατά μέσο όρο 32 μήνες για άνδρες και 24 για τις γυναίκες, με εναλλακτικές μορφές υπηρεσίας,

όπως η εθνική κοινωνική υπηρεσία για θρησκευτικά συντηρητικούς ή άτομα με ιατρικές απαλλαγές (Halabi, 2024).

Η εφαρμογή του νόμου περί υποχρεωτικής στράτευσης, όπως αναλύεται από τον Hofnung (1995) δεν είναι ουδέτερη, αλλά αντανακλά ιστορικές και πολιτικές διεργασίες που παράγουν άνιση πρόσβαση και προνόμια, διαμορφώνοντας με τη σειρά τους άνισες εμπειρίες συμμετοχής στις Ένοπλες Δυνάμεις. Στο πλαίσιο αυτό, η στρατιωτική θητεία των γυναικών βρίσκεται στο επίκεντρο συλλογικών διαπραγματεύσεων και διαδικασιών νομιμοποίησης. Η ένταξή τους στο πεδίο συνιστά μηχανισμό θεσμικής διαβούλευσης και σταδιακής αποδοχής, αναδεικνύοντας την πολυπλοκότητα των έμφυλων και θρησκευτικών ταυτοτήτων (Rosman- Stollman, 2018a, 2018b). Ιστορικά το κράτος χρησιμοποιούσε τη θέση τους ως εξισορροπιστική δύναμη στις θρησκευτικές και πολιτικές πιέσεις, μέσω των συστημάτων απαλλαγής (Gillath, 2017, 2021). Όπως είναι λογικό, οι πρακτικές αυτές οξύνουν τις έμφυλες ασυμμετρίες στη στρατιωτική συνεισφορά, οι οποίες συνεχίζουν να διαμορφώνουν την εικόνα της θητείας ως ανδροκεντρικού κανόνα.

Συγχρόνως, η θρησκεία συνεχίζει να παίζει καθοριστικό ρόλο στη στρατολογική διαδικασία, προσδιορίζοντας, όχι μόνο την ετοιμότητα για υπηρεσία, αλλά και το εύρος των εξαιρέσεων ή διευκολύνσεων, που παρέχονται σε συγκεκριμένες ομάδες (Røislien, 2013). Οι στρατιωτικές δομές λειτουργούν ως πλατφόρμα δικτύωσης, ενισχύοντας το συλλογικό κεφάλαιο και διευκολύνοντας τη μετάβαση στην αγορά εργασίας μετά την απόλυση (Eisikovits, 2006).

Τα ποσοστά συνέργειας σε προγράμματα κατάρτισης εντός του στρατού κυμαίνονται περίπου στο 40- 50% ανά ακολουθία (cohort), στοιχείο που συνδέεται με μειωμένο κίνδυνο παραμονής σε NEET status κατά την πρώιμη ενηλικίωση (Garyn- Tal & Shahrabani, 2015). Ο σταδιακός μετασχηματισμός των δυνάμεων του κράτους, από “στρατό του λαού”, σε έναν περισσότερο επαγγελματικό οργανισμό, έχει ενισχύσει τις ταξικές και μορφωτικές διαχωριστικές γραμμές, επιδρώντας ιδιαίτερα στους νέους με επισφαλή κοινωνικοοικονομική θέση (Cohen, 1995). Η καθολική στράτευση λειτουργεί ως θεσμική διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών στάσεων και ταυτοτήτων, εδραιώνοντας ταυτόχρονα τις ιεραρχίες που καθορίζουν τη μελλοντική κοινωνική θέση των στρατεύσιμων (Hamanaka, 2016).

Η μετάβαση της στρατιωτικής στρατηγικής προς μια περισσότερο αμυντική και υβριδική δομή ανέδειξε νέες απαιτήσεις από τους στρατεύσιμους, επιτείνοντας τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες (Barak et al., 2020). Παράλληλα, η σύνδεση μεταξύ στρατού, εθνικής νοηματοδότησης και κοινωνικοποίησης παραμένει κρίσιμη, καθώς ο στρατός λειτουργεί διαχρονικά διχοτομικά, είτε ως εργαλείο ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού, με ορισμένες μειονότητες να έρχονται αντιμέτωπες με στέρηση των προοπτικών ένταξής τους στην εργασία (Roumani, 2021). Η σύγχρονη δημόσια συζήτηση γύρω από το ζήτημα της “δίκαιης κατανομής του βάρους” στη στρατιωτική θητεία υπογραμμίζει τις βαθιές κοινωνικοπολιτικές εντάσεις,

οι οποίες σχετίζονται με το ποιός καλείται να υπηρετήσει και ποιος απαλλάσσεται (Katz, 2025).

Η στρατιωτική εμπειρία δεν είναι ομοιογενής. Σημαντικό ποσοστό των Haredi ανδρών απαλλάσσεται λόγω πλήρους φοίτησης σε θρησκευτικές σχολές (yeshivas), ενώ οι Άραβες πολίτες έχουν προαιρετική συμμετοχή, με συνέπειες στους κοινωνικοοικονομικούς δείκτες (Sulimani- Aidan et al., 2013). Οι Δρούζοι, αν και υπηρετούν σε υψηλά ποσοστά, λαμβάνουν μόνο ελλιπή κοινωνική πρόσβαση. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι η στρατιωτική συμμετοχή δεν εγγυάται ισότιμη ενσωμάτωση (Halabi, 2024). Η δυναμική αυτή συνδέεται με ευρύτερες τάσεις ιδεολογίας, όπως φαινόμενα προσμίξεων και ανταλλαγής χαρακτηριστικών των ανωτέρω ομάδων λόγω της υπηρεσίας (Hazran, 2019). Επιπλέον, τα κίνητρα κατάταξης διαφέρουν σημαντικά μεταξύ νέων, με προσωπικές προτιμήσεις, προσδοκίες και βαθμούς στράτευσης να καθορίζουν τις διαδρομές ένταξης (Waldman et al., 2022).

Η εμφάνιση τεχνολογικά προσανατολισμένων μορφών εθνικής υπηρεσίας διευρύνει τις επιλογές για θρησκευόμενες γυναίκες, πλήττοντας τη μονοπωλιακή δύναμη του στρατού και συμβάλλοντας στη διαμόρφωση νέων διαδρομών επαγγελματικής εξέλιξης, που πιθανώς προλαμβάνουν τον κίνδυνο μελλοντικής περιθωριοποίησης (Rickover et al., 2021). Την ίδια στιγμή, η συνδρομή αποφοίτων κατ' οίκον εκπαίδευσης καταδεικνύει τη διαφοροποιημένη σχέση μεταξύ κοινωνικοποίησης εκτός θεσμικού σχολικού συστήματος και στρατιωτικής εμπλοκής, προωθώντας νέες μορφές ένταξης και νέες προκλήσεις για τη μελλοντική κοινωνική πορεία των νέων αυτών (Edri, 2024). Θα μπορούσαμε να πούμε πως στο Ισραήλ συναντάμε ένα σύνθετο στρατιωτικό- βιομηχανικό σύμπλεγμα (Newton & Van Deth, 2024).

Στο άρθρο του Yohanani (2024), εξετάζεται η εθελοντική στρατιωτική υπηρεσία διασπορικών μελών στον ισραηλινό στρατό (IDF), ως μοναδικό φαινόμενο πέρα από πολέμους ή υποχρεωτική θητεία. Διαφαίνονται τέσσερις κύριες κινητήριες δυνάμεις, η κυρίαρχη είναι η ενσωμάτωση και η νομιμοποίηση, η σιωνιστική ιδεολογία, η προσωπική ανάπτυξη και ο πραγματισμός, μέσα από πολυσχιδή ποιοτική έρευνα. Η υπηρεσία στο IDF προβάλλεται από το κράτος ως απαραίτητη για την ένταξη στην ισραηλινή κοινωνία, την απόκτηση νομιμοποιημένης ταυτότητας και την κοινωνική κινητικότητα στο πλαίσιο των κρατικών προγραμμάτων που προωθούν τη μετανάστευση και τη διασπορική εμπλοκή. Η ιδεολογία (πίστη), η προσωπική ωρίμανση (πρόοδος), το πρακτικό όφελος και η επανασύνδεση (αίσθηση του ανήκειν) παρουσιάζονται ως τα κύρια κίνητρα. Η κρατική στρατηγική για τη καλλιέργεια ενεργής διασποράς συνεχώς γίνεται πιο δημοφιλής.

6.4 Κρίσεις και επιπτώσεις στους NEETs

6.4.1 Η οικονομική κρίση (2008- 2012)

Κατά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική ύφεση, η ισραηλινή οικονομία εισήλθε σε φάση καμπίης μετά από πέντε έτη συνεχούς ανάπτυξης, συνθήκη που κατέληξε σε ταχεία αύξηση της ανεργίας, ήδη από το δεύτερο εξάμηνο του 2008. Η άνοδος αυτή έπληξε δυσανάλογα τους νέους, καθώς οι εργοδότες προχώρησαν σε άμεσες απολύσεις. Οι προηγούμενες περικοπές και η άρση εργατικών συμβάσεων περιόρισαν σημαντικά την κάλυψη των ανέργων, με αποτέλεσμα πολλοί νέοι να μείνουν δίχως επαρκές δίκτυ κοινωνικής προστασίας (National Insurance Institute of Israel, 2008).

Σύμφωνα με την έκθεση της ILO υπό τον Nathanson (2011), παρά τη σχετική ανθεκτικότητα της οικονομίας, είναι προφανές ότι η νεολαία αντιμετώπισε μεγαλύτερη επισφάλεια, καθώς η είσοδος στην αγορά εργασίας καθυστέρησε και οι προσωρινές ή οι χαμηλής ποιότητας θέσεις αυξήθηκαν, όπως παρατηρείται και στη χώρα μας. Σε επίπεδο πολιτικής, το Ισραήλ υιοθέτησε μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής σε συνδυασμό με στοχευμένες παρεμβάσεις για την ανακούφιση των νέων και άλλων ευάλωτων ομάδων. Η σχετικά ταχεία ανάκαμψη της αγοράς ανέστειλε την αύξηση της ανεργίας, ωστόσο η κρίση άφησε διαρθρωτικό αποτύπωμα.

6.4.2 Η προσφυγική κρίση (2015- 2018)

Η προσφυγική κρίση οδήγησε σε μεταβολές στο εργασιακό περιβάλλον, εξαιτίας της εισροής μεταναστών και προσφύγων που αυξάνουν τη ζήτηση για ανειδίκευτες θέσεις (Kiss et al., 2021). Οι γεωγραφικές διαφοροποιήσεις ήταν επίσης σημαντικές, με τις περιφερειακές περιοχές και κοινότητες με χαμηλή τεχνολογική υποδομή να βάλλονται περισσότερο, εντείνοντας το φαινόμενο “lost class” (Holte, 2018; Neagu et al., 2021). Οι ψυχολογικές επιπτώσεις περιελάμβαναν αύξηση άγχους, αίσθημα κοινωνικής απομόνωσης και μείωση της υποκειμενικής ευημερίας (Jongbloed & Giret, 2021; Lórinç et al., 2020). Η κρίση ανέδειξε την ανάγκη για ψηφιακή και επαγγελματική ένταξη των νέων, με έμφαση στις ευάλωτες ομάδες.

Η κρίση είχε επίκεντρο κυρίως αιτούντες άσυλο από το Σουδάν και την Ερυθραία από τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι περίπου 45.000 Αφρικανοί άστεγοι εισήλθαν στη χώρα μεταξύ 2005- 2012, εκ των οποίων το 73% ήταν Ερυθραίοι και το 19% Σουδανοί (Human Rights Watch, 2022; Refugees International, 2023). Η περιοριστική μεταναστευτική πολιτική, που χαρακτηρίζεται από καθεστώς νομικής επισφάλειας, προσωρινές άδειες παραμονής και αποκλεισμό από βασικά κοινωνικά δικαιώματα, έχει οδηγήσει μεγάλο μέρος των προσφύγων σε επισφαλείς, χαμηλά αμειβόμενες άτυπες θέσεις εργασίας (Ravid, 2022; Oztig, 2022).

Αρνητικός παράγοντας ήταν η δημόσια και πολιτική πλαισίωση των αιτούντων άσυλο ως “απειλής” για την οικονομία και την κοινωνική συνοχή και έχει συμβάλει

στην αυστηροποίηση πολιτικών ένταξης, υποδαυλίζοντας τις ευκαιρίες κατάρτισης και κινητικότητας (Tirosh, 2018). Παρότι ορισμένες πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης έχουν δείξει θετικά αποτελέσματα, η συνολική εικόνα παραμένει κατακερματισμένη και ανεπαρκής για την επίλυση των δομικών ανισοτήτων (Talmi- Cohn & Kassa, 2022).

6.4.3 Η πανδημία COVID- 19 (2020- 2022)

Η υγειονομική κρίση έφερε μετασχηματισμούς και άλλαξε τις προτεραιότητες στον τομέα της εθνικής ασφάλειας. Για πρώτη φορά ο ισραηλινός πληθυσμός θεωρούσε ότι οι εσωτερικές απειλές υπερείχαν των εξωτερικών, προκαλώντας μείωση της εμπιστοσύνης προς τον στρατό και αποδυνάμωση της δημόσιας στήριξης. Η κρίση σε συνδυασμό με την παρατεταμένη πολιτική αστάθεια, καθυστέρησε τον νέο πολυετή αμυντικό σχεδιασμό, ενώ η κυβέρνηση έστρεψε πόρους στην υγεία και την απασχόληση, αντί για την ενίσχυση του στρατεύματος. Συμπληρωματικά, η μειωμένη στρατιωτική δραστηριότητα και το χαμηλό επίπεδο απωλειών ενδυνάμωσαν την αντίληψη, ότι οι στρατιωτικές απειλές είχαν υποχωρήσει, επιτείνοντας τη διάβρωση του “στρατού του λαού”. Η περίοδος αυτή αποτέλεσε σημείο καμπής και άλλαξε τον στρατηγικό σχεδιασμό, τη δημόσια αντίληψη και τις αποφάσεις για τη κατανομή των οικονομικών μέσων του IDF (Harel & Popper, 2024).

Η πανδημία προκάλεσε έντονο σοκ στην ισραηλινή οικονομία ανατρέποντας χρόνια σταθερής ανάπτυξης και προκαλώντας άνευ προηγουμένου αναστάτωση στο παραγωγικό βίο. Το ΑΕΠ συρρικνώθηκε απότομα, κατά τη διάρκεια του 2020, με την Τράπεζα του Ισραήλ να εκτιμά τη μείωση σε 4,5-5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος και μια υποχώρηση του κατακεφαλήν εισοδήματος έως και 6,9%, επαναφέροντας κατ’ ουσίαν την οικονομική παραγωγή αρκετά χρόνια πίσω. (ILO, Τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας με στόχο την εμπόδιση εξάπλωσης του ιού, επέφεραν απότομη πτώση της κατανάλωσης και της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ιδίως στους τομείς υπηρεσιών, της φιλοξενίας και της διασκέδασης, συντελώντας στην αύξηση της ανεργίας. Με τον πρώτο εθνικό περιορισμό, τον Μάρτιο του 2020, σχεδόν ένα εκατομμύριο Ισραηλινοί τέθηκαν σε άδεια άνευ αποδοχών και το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που διεκδικούσε επιδόματα ανεργίας, αυξήθηκε σε περίπου 22% στο αποκορύφωμά του (Bental & Shami, 2020).

Κεφάλαιο 7: Συγκριτική ανάλυση

Τα πιο πρόσφατα δεδομένα σχετικά με τους NEETs καταδεικνύουν, ότι η πρόκληση παραμένει σημαντική σε παγκόσμιο επίπεδο, αν και οι τάσεις διαφοροποιούνται μεταξύ περιοχών και χωρών. Σύμφωνα με την ILO (2023a, 2023b, 2024a) τα ποσοστά NEET παραμένουν ιδιαίτερα υψηλά σε ορισμένες περιοχές της Ασίας και του Ειρηνικού, ενώ οι νέες πολιτικές που επικεντρώνονται στην ενεργητική απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση έχουν αρχίσει να επιτυγχάνουν

βελτιώσεις στην πρόσβαση της αγοράς εργασίας και τα εισοδήματα των νέων (ILO & Asian Development Bank, 2022; World Bank & ILO, 2024).

Στην Ευρώπη, η αυξανόμενη υιοθέτηση νέων τεχνολογιών επηρεάζει την αγορά εργασίας, απαιτώντας στοχευμένους σχεδιασμούς για τη διασφάλιση της απασχολησιμότητας των νέων (Albesi et al., 2023; Gmyrek et al., 2023). Ταυτόχρονα, η οικονομική αβεβαιότητα και οι γεωπολιτικές κρίσεις, όπως η κλιμάκωση των συγκρούσεων στη Γάζα, έχουν άμεσο αντίκτυπο στη δυνατότητα των νέων να ενταχθούν στην εργασία (ILO, 2024c).

Οι πολιτικές οι οποίες εφαρμόζονται περιλαμβάνουν συνδυασμό επιδραστικών προγραμμάτων απασχόλησης, υποστήριξης δεξιοτήτων και ψηφιακής κατάρτισης, καθώς και παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας που ενισχύουν την μακροπρόθεσμη ένταξη (ILO, 2024b; Verick et al., 2021). Η εμπειρία από διάφορες χώρες δείχνει ότι η στοχευμένη υποστήριξη, η ευελιξία στις παρεμβάσεις και η ένταξη ψηφιακών ικανοτήτων αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για τη μείωση των NEET και την ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης των νέων (UNICEF, 2021; ILO & World Bank, 2024).

Όσο αναφορά τις χώρες που ερευνήθηκαν, η ελληνική περίπτωση προσφέρει ένα ιδιαίτερα εύγλωττο παράδειγμα των τρόπων με τους οποίους πολλαπλές, διαδοχικές κρίσεις μετασχημάτισαν τις νεανικές διαδρομές και οδήγησαν το NEET rate σε έξαρση. Η οικονομική κρίση μετά το 2009 αποδιάρθρωσε καίριες αρμοδιότητες της αγοράς εργασίας, καθιστώντας τη μετάβαση στην απασχόληση πιο αργή, ασυνεχή και επισφαλή. Παράλληλα, η προσφυγική κρίση και η πανδημία κορονοϊού ενέτειναν το καθεστώς αβεβαιότητας, ελαττώνοντας τη θεσμική προβλεψιμότητα και διαμορφώνοντας ένα περιβάλλον κοινωνική πίεσης, το οποίο επιβάρυνε δυσανάλογα νέους με χαμηλούς πόρους. Η άνοδος των δεικτών NEET την περίοδο 2008- 2024, με κορυφώσεις τόσο κατά την οικονομική, όσο και κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, επιβεβαιώνουν ότι πρόκειται για ένα διαρθρωτικό και όχι παροδικό φαινόμενο.

Στο πλαίσιο αυτό, η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία συγκροτεί μια καθοριστική θεσμική ιδιαιτερότητα της Ελλάδας, διαφοροποιώντας την από τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη. Ειδικότερα, η θητεία εισάγεται σε κρίσιμη ηλικιακή φάση και επενεργεί άμεσα στη χρονικότητα των μεταβάσεων προς την εργασία ή την εκπαίδευση. Για τους NEETs, η στρατεύσιμη εμπειρία μπορεί να λειτουργήσει διττά: ως δυνητικός μηχανισμός σταθεροποίησης μέσω πειθαρχίας, δομημένης καθημερινότητας και κοινωνικών δεξιοτήτων, ή αντιθέτως, ως πρόσθετο εμπόδιο, ιδίως όταν απουσιάζει ουσιαστική επαγγελματική κατάρτιση και προετοιμασία για την επανένταξη. Οι ευάλωτες ομάδες, φαίνονται να επιβαρύνονται περισσότερο, ειδικά τα άτομα που εμφανίζουν ψυχικά συμπτώματα.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και το ψυχοϊατρικό σύστημα κατηγοριοποίησης, το οποίο λειτουργεί ως μηχανισμός ένταξης ή αποκλεισμού. Επισημαίνεται ότι οι νέοι με ψυχοκοινωνικές ευαλωτότητες αξιολογούνται συχνότερα στις κατηγορίες I4- I5, οδηγούμενοι σε αναβολές ή απαλλαγές που σχετίζονται με ήδη υπάρχοντα μοτίβα

περιθωριοποίησης (Προεδρικό Διάταγμα υπ. αριθ. 11/ 2014). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η διεθνής συζήτηση για τις επιπτώσεις των ιατρικών αξιολογήσεων στη στρατολόγηση δείχνει αντίστοιχες τάσεις, όπου η ψυχολογική κατάσταση επηρεάζει καθοριστικά τη στρατιωτική συμμετοχή (Fize & Louis- Sidois, 2020; Bethmann & Cho, 2023). Το ελληνικό σύστημα διαθέτει μια πιο περιορισμένη εκδοχή αντιρρησιακής συνείδησης, η οποία χαρακτηρίζεται συχνά από μακρύτερη διάρκεια και υψηλότερη επιβάρυνση για τον ενδιαφερόμενο.

Στο επίπεδο συγκριτικών δεικτών, η Ελλάδα καταγράφει σταθερά υψηλότερα ποσοστά NEETs σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ, σύμφωνα με στοιχεία (Eurostat, 2025; OECD). Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από μεγάλες εθνικές έρευνες, όπου καταγράφεται ποσοστό περίπου 17%, από τα υψηλότερα πανευρωπαϊκά, ενισχύοντας την ανησυχία σχετικά με την έκταση και το βάθος του προβλήματος (Παπαδάκης κ.ά., 2021). Η χώρα διαθέτει περιορισμένη διασύνδεση στρατιωτικής θητείας και πολιτικών για τη νεολαία. Παρά την εφαρμογή προγραμμάτων, όπως το Youth Guarantee, η στοχοποίηση των πιο ευπαθών NEETs παραμένει ανεπαρκής. Η απουσία ολοκληρωμένης στρατηγικής, που θα συνέδεε τη θητεία με την κατάρτιση και ψυχοκοινωνική υποστήριξη αναδεικνύεται ως σημαντικό πεδίο πολιτικής βελτίωσης.

Συνεχίζοντας, η Ελβετία συνθέτει ένα από τα πλέον επιτυχημένα ευρωπαϊκά παραδείγματα διαχείρισης του φαινομένου, εναρμονίζοντας αποδοτικές πολιτικές για τη νεολαία και ένα ιδιαίτερα ανεπτυγμένο σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης. Σε αντίθεση με χώρες του ευρωπαϊκού νότου, όπου κυριαρχούν κανονιστικές ασυνέπειες και αδύναμες γέφυρες μεταξύ εκπαίδευσης και εργασίας αυξάνουν τον κίνδυνο παρατεταμένης ανεργίας, η χώρα διακρίνεται για τη συνοχή των θεσμών και για τη σταθερή εφαρμογή αποφάσεων πρόληψης του κοινωνικού αποκλεισμού. Το Dual VET system, το οποίο έχει αναλυθεί, συνδυάζει μαθητεία και σχολική κατάρτιση με τον πιο βέλτιστο τρόπο, ενώ αποτελεί τον πυρήνα της επιτυχίας, διευκολύνοντας την ομαλή μετάβαση στον εργασιακό βίο και διατηρώντας τα ποσοστά NEET σε χαμηλά επίπεδα (περίπου 6-8%).

Την ίδια στιγμή, οι συντονισμένες παρεμβάσεις για την εργασιακή απορρόφηση και τα εξειδικευμένα προγράμματα γλωσσικής και επαγγελματικής βοήθειας για νέους με μεταναστευτική καταγωγή πετυχαίνουν τον σκοπό της ενσωμάτωσης, παρότι παραμένουν διαφοροποιήσεις μεταξύ καντονίων και ομάδων δεύτερης γενιάς. Προγράμματα όπως το PAI (Programme d'Apprentissage Intégré) καταγράφει σταθερά ποσοστά τοποθέτησης μαθητευόμενων άνω του 90%, ξεπερνώντας κατά πολύ τον ευρωπαϊκό μέσο όρο για τη διαμόρφωση παραγωγικής σταδιοδρομίας των νέων (Hoffman & Schwartz, 2015). Ομοίως, τα στοχευμένα IT- Bootcamps, τα οποία συχνά διοργανώνονται σε συνεργασία με τοπικές εταιρείες τεχνολογίας, παρουσιάζουν αποτελέσματα απασχόλησης 70- 80% εντός τριών μηνών, ειδικά όταν εμπεριέχουν διαδικασίες πιστοποίησης που αναγνωρίζονται από τον κλάδο. Τα εντατικά προγράμματα εκμάθησης γλωσσών, λόγω χάρη μαθήματα γαλλικών και γερμανικών για μετανάστες, ενισχύουν την απασχολησιμότητα των μεταναστών, καθώς αίρονται τα

γλωσσικά εμπόδια και επίτευγμα που μεταφράζεται σε 15- 20% υψηλότερη πιθανότητα εξασφάλισης σύμβασης εργασίας σε σύγκριση με τους μετανάστες που δεν έχουν παρακολουθήσει αντίστοιχα προγράμματα (Zisler et al., 2024).

Οι πρωτοβουλίες αυτές προλαμβάνουν δύο κομβικά στοιχεία του φαινομένου των NEETs. Πρώτον, την αναντιστοιχία των δυνατοτήτων που εξοστρακίζει τους νέους από τη διαδικασία απασχόλησης και δεύτερον, υποβοηθά την ομάδα των μεταναστών, η οποία βάλλεται εντονότερα, λόγω δομικών ανισοτήτων, να έχουν ομαλή απορρόφηση στη κοινωνία. Η ελβετική κυβέρνηση εφευρίσκει ένα ισχυρό κανάλι “μεταφοράς” των νέων από το Neet status στη βιώσιμη, αξιοπρεπή απασχόληση.

Η στρατιωτική θητεία, σε σύμπραξη με θεσμοθετημένες μορφές εναλλακτικής κοινωνικής υπηρεσίας, ενεργεί ως πρόσθετος μηχανισμός κοινωνικοποίησης και καλλιέργειας δεξιοτήτων, παρέχοντας δομημένα πλαίσια ανάληψης ευθύνης, συλλογικής δράσης και επαγγελματικής ωρίμανσης, μια διάσταση που απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό από τα περισσότερα ευρωπαϊκά μοντέλα. Η ουσιαστική διασύνδεση συνιστά, υπό αυτό το πρίσμα, ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των χωρών όπου η θητεία δεν εντάσσεται σε τέτοιες πολιτικές για ανακούφιση της νεολαίας.

Από την άλλη πλευρά, το ελβετικό μοντέλο δεν στερείται περιορισμών. Ανισότητες φύλου, λόγω της υποχρεωτικής θητείας των ανδρών, φαινόμενα διακριτικής μεταχείρισης εις βάρος νέων μεταναστών και η ισχυρή κοινωνική πίεση συμμόρφωσης προς τις θεσμικές διαδρομές συνιστούν υπαρκτές προκλήσεις. Η πρωτιά της Ελβετίας σε σύγκριση με άλλες χώρες, δεν είναι μονοπαραγοντική ή μονο-αιτιακή, αλλά υποστηλώνεται από ένα συνεκτικό σύστημα πολιτικών που λειτουργούν επικουρικά μεταξύ τους και σε ουσιαστική αρμονία.

Η περίπτωση της Ιταλίας αποτελεί πρόσφορο έδαφος για τη διερεύνηση των επιπτώσεων που έχει η αλλαγή από την υποχρεωτική στην εθελοντική στρατολόγηση, στον ρόλο του στρατού, όπως επίσης τις ψυχολογικές συνέπειες για τους νέους NEETs. Στο πρότυπο που υιοθετήθηκε, η κοινωνική αντιπροσωπευτικότητα της στρατιωτικής σύνθεσης περιορίστηκε σημαντικά. Η πλειονότητα των νέων που επιλέγουν τη θητεία προέρχεται από οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων, περιοχές με υψηλά ποσοστά ανεργίας και με περιορισμένες ευκαιρίες εργασίας. Η απουσία κοινωνικού μείγματος ελαττώνει τη δυνατότητα του στρατού να λειτουργήσει ως μικρογραφία της κοινωνίας, σε αντίθεση με το παρελθόν, όταν η υποχρεωτική υπηρεσία διαμόρφωνε κοινές εμπειρίες και ένα “τελετουργικό μετάβασης” στη νεότητα.

Αν και το σύστημα θα μπορούσε θεωρητικά να αποτελέσει δίοδο ενδυνάμωσης, στην πράξη εκτελείται επιλεκτικά. Επειδή η σταθερή απασχόληση και η απόκτηση δεξιοτήτων είναι δυσεύρετες, πολλοί νέοι αναζητούν ιδρύματα, τα οποία μπορούν να εγγυηθούν ένα σταθερό μισθό, βασική εκπαίδευση και μια σαφή επαγγελματική πορεία. Στην πράξη, οι ιταλικές ένοπλες δυνάμεις έχουν καταστεί de- facto δίχτυ ασφαλείας για μια ομάδα, όπως οι NEETs, προσφέροντας συμβάσεις στρατολόγησης που παρέχουν εγγυημένο εισόδημα, επαγγελματική κατάρτιση στη μηχανική ή τη πληροφορική και μια οδό προς την εργασιακή επανένταξη μετά τη θητεία. Είναι

χαρακτηριστικό ότι οι εκστρατείες πρόσληψης στοχεύουν ρητά σε “νέους χωρίς εργασία ή σπουδές” και υπογραμμίζουν τα οφέλη της στρατιωτικής θητείας για την κινητικότητα (Casalone & Baici, 2023). Ωστόσο, επειδή η επιλογή αυτή αφορά κυρίως νέους με συρρικνωμένες εναλλακτικές, δεν συγκροτεί μια καθολική ή συλλογική εμπειρία ικανή να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή, με αποτέλεσμα να αναπαράγονται, αντί να αμβλύνονται, οι υφιστάμενες ανισότητες.

Σε ψυχολογικό επίπεδο, οι NEETs στην Ιταλία βιώνουν έντονη αβεβαιότητα, χαμηλή αυτοεκτίμηση και ένα αίσθημα στασιμότητας, το οποίο συνδέεται με τις δυσμενείς συνθήκες της αγοράς εργασίας. Εμφανίζουν επίσης, τόσο χαμηλή εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς όσο και διάθεση για συμμετοχή στη δημόσια ζωή. Συλλήβδην τα στοιχεία αντανakλώνται στην πολιτική κουλτούρα των νέων. Τα φαινόμενα αυτά είναι ιδιαίτερα εμφανή στις επιρρεπείς προς κοινωνικές παθογένειες, νότιες περιφέρειες.

Οι πολιτικές ένταξης που εφαρμόστηκαν μέσα στα ευρωπαϊκά πλαίσια, όπως και στη χώρα μας, παρουσιάζουν ελλιπή και ατελή συνέπεια, με έντονη εξάρτηση από τις τοπικές δομές και σημαντικές γεωγραφικές ανισότητες. Η διασύνδεση της στρατιωτικής θητείας με ευρύτερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς θα μπορούσε πράγματι να δώσει λύσεις στο επίμονο ζήτημα των υψηλών ποσοστών ανεργίας στη χώρα.

Στο Ισραήλ η ένταξη στο IDF φαίνεται να επιτελεί τις παραπάνω ιδιότητες, τροφοδοτώντας τους νέους με νοηματοδότηση, δομημένη κοινωνικοποίηση, επαγγελματικά εφόδια και πρόσβαση σε κοινωνικά δίκτυα, διευκολύνοντας τη μετάβαση προς την αγορά εργασίας. Οι εβραϊκές έρευνες αποκαλύπτουν αυξημένη πολιτική συμμετοχή, αύξηση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς, μεγαλύτερη ανεκτικότητα και καλλιέργεια στάσεων εθελοντισμού και πολιτειακή υπευθυνότητας για τους συμμετέχοντες στις ένοπλες δυνάμεις, όπως ακόμη, βελτίωση της αυτοπεποίθησης, των διαπροσωπικών ταλέντων και στην αίσθηση του “ανήκειν” μετά την υπηρεσία, ιδίως μεταξύ των νέων σε ευάλωτα περιβάλλοντα (ETF, 2024b)

Παρόλα αυτά, τα ενσωματωτικά κέρδη δεν κατανέμονται ισότιμα. Οι Άραβες Ισραηλινοί, οι Ultra- Orthodox και ορισμένες μεταναστευτικές ή μειονοτικές ομάδες εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά στρατολόγησης ή συμμετέχουν σε πολλαπλές και λιγότερο προνομιούχες μορφές υπηρεσίας. Η ύπαρξη γλωσσικών, θεσμικών και πολιτισμικών εμποδίων, καθώς και η περιορισμένη πρόσβαση σε ειδικότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας εκμηδενίζουν τις πιθανότητες κινητικότητας και αποκατάστασης, ακόμη και αν η θητεία έχει ολοκληρωθεί κανονικά. Κατά συνέπεια, ο στρατός δεν είναι πάντοτε ένας ουδέτερος μηχανισμός εξίσωσης ευκαιριών.

Η σχέση μεταξύ θητείας και NEETs στο Ισραήλ είναι σύνθετη. Για πολλούς νέους όντως η στρατιωτική υπηρεσία φαίνεται ως γέφυρα προς την εκπαίδευση ή την απασχόληση, ειδικά αν συνοδεύεται από προγράμματα κατάρτισης και πιστοποίησης. Ωστόσο, οι ψυχολογικές συνέπειες της στρατιωτικής εμπειρίας, οι τραυματικές εκθέσεις και τα συμπεριφορικά ρίσκα μπορούν να αυξήσουν τον κίνδυνο αποχής μετά

τη στράτευση. Οι παρατεταμένες πολιτικοστρατιωτικές εντάσεις, καθώς και ο πόλεμος στην Παλαιστίνη, επιτείνουν το άγχος, τη μεταναστευτική συμπτωματολογία και την οικογενειακή πίεση, επηρεάζοντας κρίσιμες αποφάσεις στις ζωές των νέων. Επιπλέον, η πανδημία COVID-19 δυσχέρανε την συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και ανέδειξε αυξημένες ανάγκες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, χωρίς ωστόσο να προκαλέσει δραματική αύξηση των ποσοστών NEETs. Επομένως, η συνολική εικόνα δείχνει ότι ο στρατός στο Ισραήλ διενεργεί ένα σημαντικό ρόλο ως εργαλείο ενσωμάτωσης, αλλά δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων που παράγουν ή συντηρούν το NEET status.

Ακολουθούν τα διαγράμματα στα οποία αποτυπώνονται συγκριτικά τα ποσοστά ανεργίας, τα ποσοστά νέων εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης και τα μέσα ετήσια εισοδήματα στις υπό εξέταση χώρες. Τα στοιχεία για την ανεργία και τους NEETs αντλούνται από τη Διεθνή τράπεζα⁹, με δυνατότητα ανάλυσης ανά φύλο και χρονική διάρκεια. Ο πίνακας των εισοδημάτων βασίζεται σε δεδομένα του OECD¹⁰, τα οποία αφορούν τον μέσο ετήσιο ακαθάριστο μισθό εργαζομένων πλήρους απασχόλησης, επιτρέποντας διακρατικές συγκρίσεις.

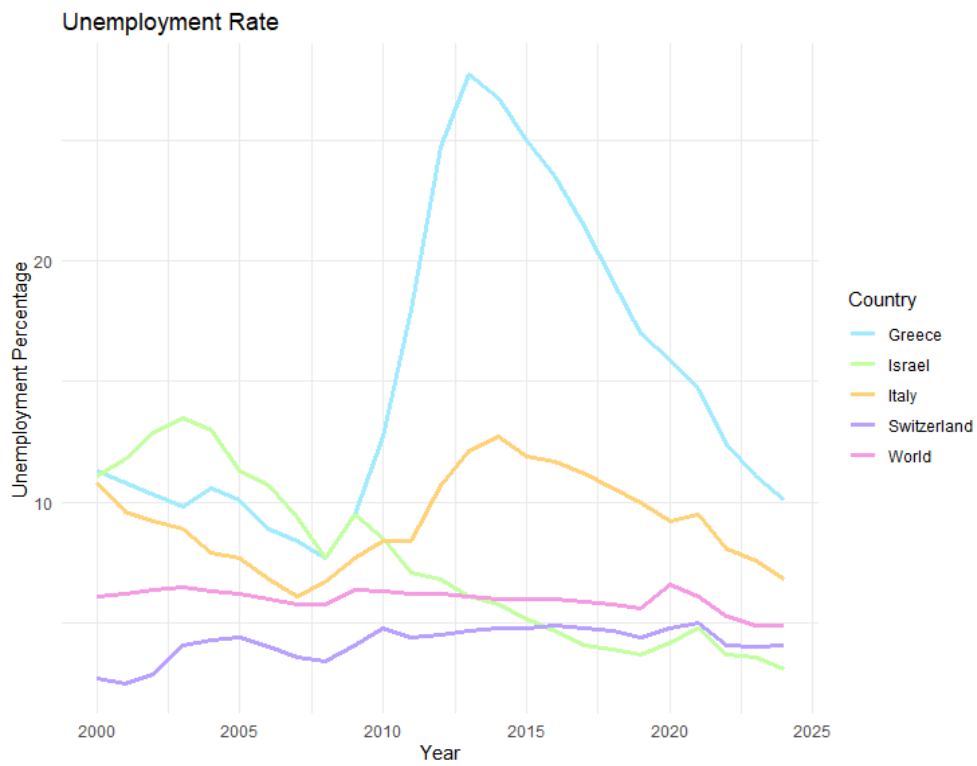
⁹ World Bank. (n.d.). *Unemployment, total (% of total labor force)*. World Bank Gender Data Portal. https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sl-uem-zs?view=trend&geos=WLD_ITA_ISR_GRC_CHE&year-range=2000_2024

World Bank. (n.d.). *Youth not in education, employment or training (% of youth population)*. World Bank Gender Data Portal.

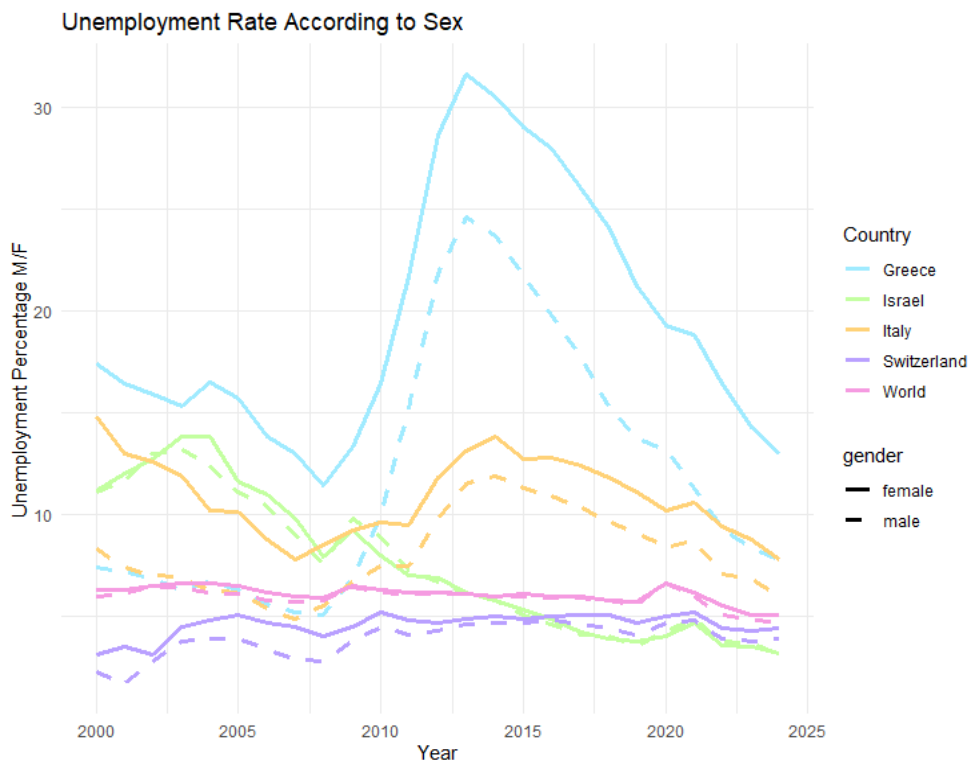
https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sl-uem-neet-zs?view=trend&geos=WLD_GRC_ISR_ITA_CHE&year-range=2000_2024&estimate=Modeled

¹⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development. (n.d.). *Average annual wages*. OECD Data. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/average-annual-wages.html>

Διάγραμμα 7.1: Ποσοστά ανεργίας

Διάγραμμα 7.2 Ποσοστά ανεργίας διαχωρισμένα κατά φύλο

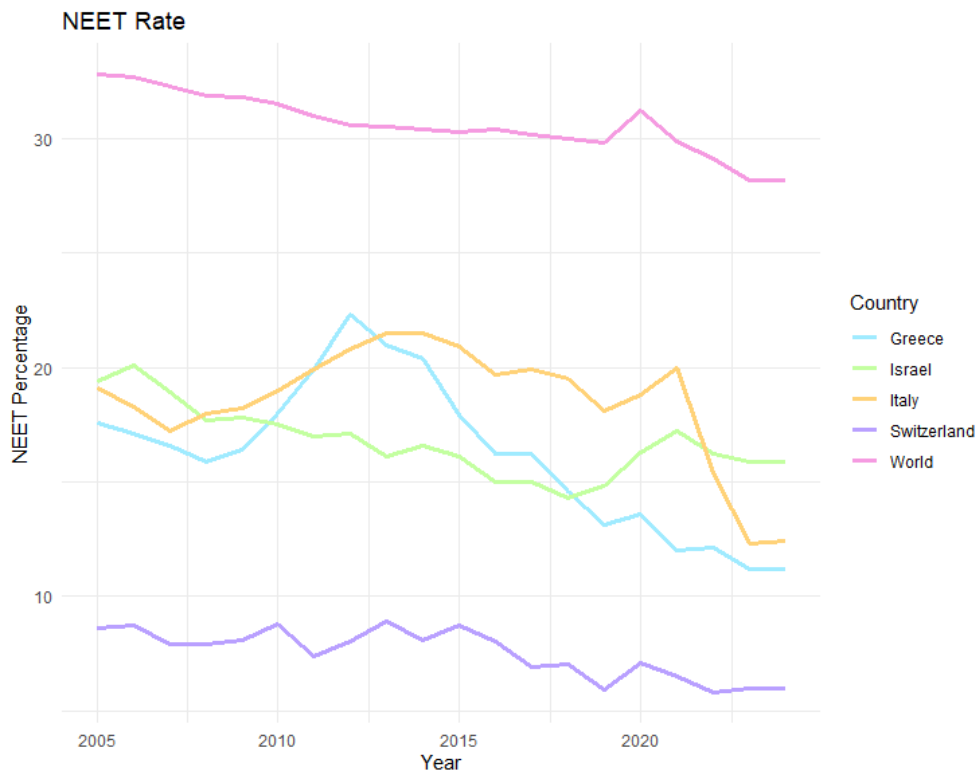

Τα δύο διαγράμματα παρουσιάζουν τη εξέλιξη της ανεργίας στις τέσσερις χώρες και τον κόσμο, με το πρώτο να δείχνει το συνολικό ποσοστό και το δεύτερο να το αποδομεί κατά φύλο, από την αρχή της χιλιετίας μέχρι το 2024. Στο πρώτο, διακρίνεται ότι η Ελλάδα έχει δαφώς την πιο ακραία πορεία. Μέτρια ανεργία μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000, απότομη άνοδο μετά το 2010, κορύφωση άνω του 25% γύρω στο 2013- 2014 και σταδιακή αποκλιμάκωση, που όμως, την αφήνει ακόμη υψηλότερα από την Ιταλία, το Ισραήλ, την Ελβετία και τον παγκόσμιο μέσο όρο. Η Ιταλία κινείται σε μέτρια προς υψηλά ποσοστά, με σαφή άνοδο μετά το 2008, κορύφωση την ίδια περίοδο με τη χώρα μας σε τιμή λίγο πάνω από 13% και σταδιακή μείωση κατόπιν, χωρίς όμως να επανέρχεται στα προ κρίσης επίπεδα. Το Ισραήλ αντίθετα βρίσκεται σε χαμηλότερα και πιο σταθερά πλαίσια, με ελαφρά πτωτική τάση μετά το 2010. Η Ελβετία τοποθετείται διαρκώς στα χαμηλότερα ποσοστά, κοντά στο 4-5%, ενώ η παγκόσμια ανεργία κυμαίνεται σε ενδιάμεσες τιμές με σχετικά ήπιες διακυμάνσεις.

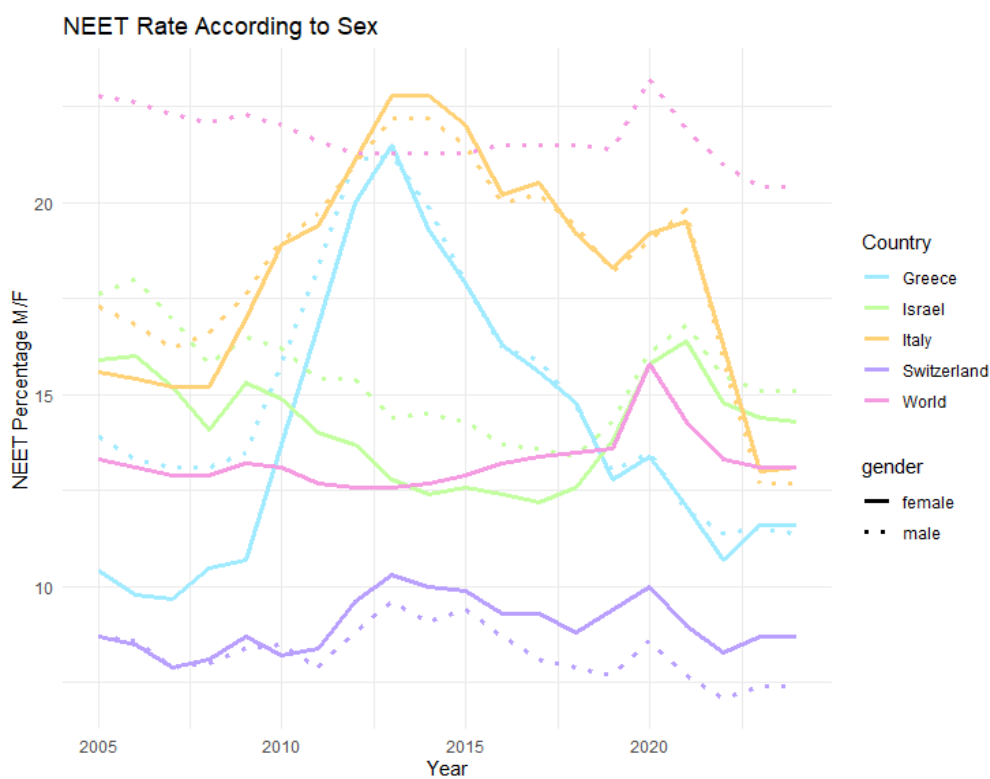
Το δεύτερο διάγραμμα δείχνει ότι οι ίδιες διαφορές των χωρών επαναλαμβάνονται όταν διαχωρίσουμε γυναίκες και άνδρες. Διακρίνεται ότι στις περισσότερες χώρες τα ποσοστά των γυναικών είναι ελαφρώς υψηλότερα από αυτά των ανδρών. Στην Ελλάδα, οι γυναίκες έχουν διαχρονικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, με τη διαφορά να διευρύνεται στα χρόνια της κρίσης, γεγονός που

υποδηλώνει ότι η παγκόσμια ύφεση επιβάρυνε περισσότερο τη γυναικεία απασχόληση. Στην Ιταλία η ανισότητα των φύλων είναι μικρότερη αλλά σταθερή, αναδεικνύοντας ενσωματωμένες δομικές ανισότητες. Στο Ισραήλ και την Ελβετία, οι αποκλίσεις είναι πιο πιθανευμένες, στοιχείο που συνδέεται με πιο ανθεκτικά και ισορροπημένα εργασιακά συστήματα.

Διάγραμμα 7.3: Ποσοστά NEETs

Διάγραμμα 7.4 Ποσοστά NEETs διαχωρισμένα κατά φύλο

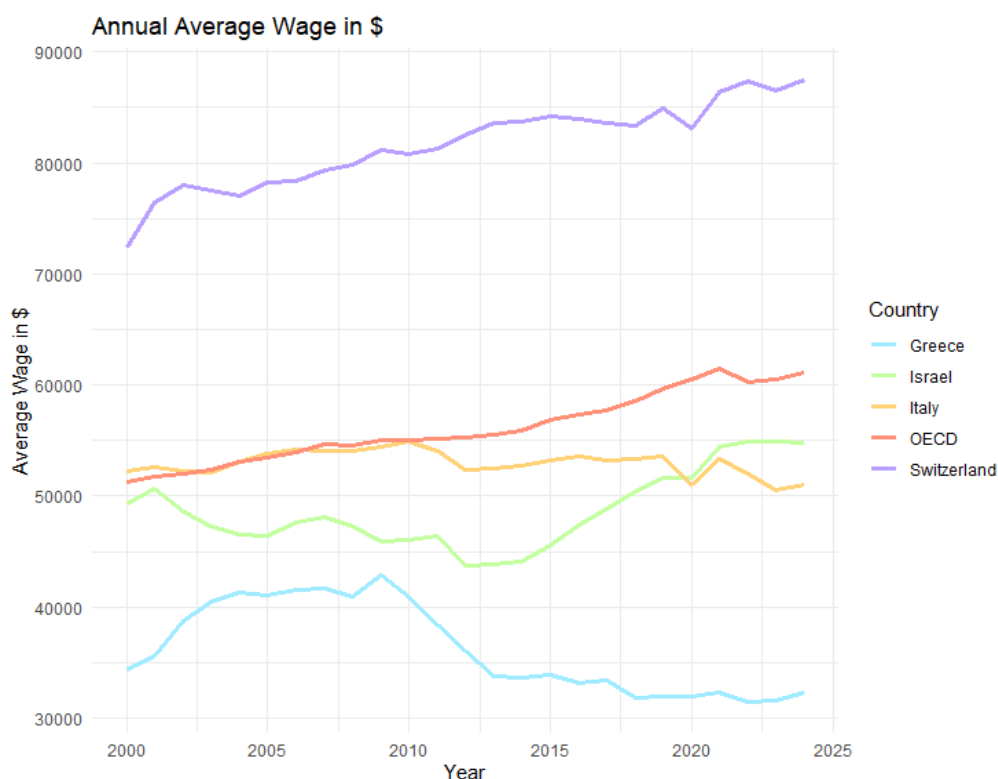
Τα παρόντα διαγράμματα απεικονίζουν την εξέλιξη των NEETs κατά την ίδια περίοδο 2005- 2024, καθώς και τις διαφορές μεταξύ φύλων. Εκκινώντας από το συνολικό ποσοστό, η Ελλάδα και η Ιταλία ξεκινούν σχετικά υψηλά και φτάνουν στο ζενίθ τις ίδιες χρονιές με προηγούμενως, δηλαδή 2013- 2014, περίοδο που σχετίζεται με την χρηματοπιστωτική κρίση στον ευρωπαϊκό νότο. Μετά το 2014 καταγράφεται ξεκάθαρη πτωτική τάση, πιο έντονη στην χώρα μας, όπου το ποσοστό μειώνεται διαδοχικά, αν και παραμένει πάνω από την Ελβετία. Το Ισραήλ διατηρεί μεσαία επίπεδα, χωρίς ακραίες διακυμάνσεις, ενώ η Ελβετία διασφαλίζει σταθερά χαμηλά ποσοστά, κάτω του 10%, συνθήκη που παραπέμπει σε ισχυρές δομές μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία, όπως έχει ήδη διαγνωστεί. Ο παγκόσμιος μέσος όρος είναι σταθερά ο υψηλότερος και εμφανίζει ήπια φθίνουσα τάση, υποδηλώνοντας δομικό, αλλά αργά μεταβαλλόμενο ζήτημα.

Όσο αναφορά το δεύτερο διάγραμμα, σε όλες σχεδόν τις χώρες οι γυναίκες έχουν υψηλότερα ποσοστά, με πιο έντονη απόσταση στην Ιταλία και παγκοσμίως, εύρημα που αποδεικνύει επίμονες έμφυλες ανισότητες, πιθανώς συνδεδεμένες με απλήρωτη φροντίδα ή δυσκολότερη είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας. Στη χώρα μας η απόσταση είναι μικρότερη, αλλά ορατή, ενώ στην Ελβετία η διαφορά είναι σχετικά περιορισμένη και οι ομάδες διατηρούν χαμηλές τιμές. Ενδιαφέρον

παρουσιάζει η περίοδος γύρω στο 2020, όπου σε αρκετές χώρες, ιδίως οι γυναίκες, εμφανίζουν προσωρινή αύξηση, στοιχείο που ευθυγραμμίζεται με τις επιπτώσεις της πανδημίας στην απασχόληση των νέων. Τα διαγράμματα καταγράφουν αφενός τη σταδιακή αποκλιμάκωση του φαινομένου μετά τις κρίσεις, αφετέρου τη διατήρηση ισχυρών διαφορών τόσο μεταξύ χωρών όσο και μεταξύ φύλων.

Οι τιμές που αφορούν τον κόσμο σε συνολικό στάδιο κινούνται σε σταθερά υψηλότερα επίπεδα από όλες τις επιμέρους χώρες. Το συνολικό ποσοστό φαίνεται να ξεκινά από το 30% το 2005 και να μειώνεται αργά με την πάροδο του χρόνου, παραμένοντας όμως σε πολύ υψηλά επίπεδα έως και τα πρόσφατα έτη. Υπάρχει μια μικρή κορύφωση γύρω στο 2019- 2020 και στη συνέχεια μια νέα πτώση, ένδειξη ότι οι παγκόσμιες κρίσεις επηρέασαν τις τιμές. Στο άλλο διάγραμμα, άξιο προσοχής είναι ότι οι νέοι άνδρες βρίσκονται πιο συχνά εκτός εκπαίδευσης, εργασίας ή κατάρτισης. Η εικόνα αυτή μπορεί να συνδέεται με το ότι σε αρκετές περιοχές του πλανήτη, οι γυναίκες είτε υποεκπροσωπούνται στη δειγματοληψία, είτε ακολουθούν περισσότερο την εκπαιδευτική οδό. Οι άνδρες αντίθετα, εγκαταλείπουν νωρίτερα την εκπαίδευση χωρίς να εντάσσονται σε σταθερή εργασία. Άρα, στα παγκόσμια επίπεδα, το φύλο αυξάνει τις τιμές διαφορετικά απ' ό,τι στα ευρωπαϊκά παραδείγματα και το ισραήλ.

Διάγραμμα 7.5: Ετήσιοι μέσοι μισθοί

Το τελευταίο διάγραμμα δείχνει μεγάλες διαφορές επιπέδου, αλλά και διαφορετικές δυναμικές μεταξύ των χωρών. Η Ελβετία βρίσκεται σταθερά στην κορυφή, με μισθούς που αυξάνονται συνεχώς περίπου 73.000\$ στις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε πάνω από 85.000\$ μετά το 2020. Οι τιμές του OECD κινούνται χαμηλά, αλλά με επίσης ανοδική τάση, ιδίως μετά το 2010. Η Ιταλία παρουσιάζει ήπια αύξηση μέχρι περίπου το 2010, μια μικρή στασιμότητα, κάμψη γύρω στην περίοδο της οικονομικής κρίσης και κατόπιν σταδιακή άνοδο προς τα 50.000\$. Το Ισραήλ ξεκινά χαμηλά, όμως μετά το 2013 εμφανίζει σαφή βελτίωση πλησιάζοντας τα επίπεδα του OECD. Αντίθετα η χώρα μας, παρουσιάζει άνοδο ως το 2009- 2010 και στη συνέχεια έντονη πτώση και μακροχρόνια στασιμότητα κοντά στα 34.000- 36.000\$, χωρίς επιστροφή στα προ κρίσης επίπεδα. Η χώρα μας παρέχει τους χαμηλότερους μισθούς, γεγονός που συνδέεται με διαχρονικές αδυναμίες αντιμετώπισης των κρίσεων.

Σε σύγκριση με τα διαγράμματα ανεργίας, φαίνεται μια γενική, αν και όχι τέλεια, αρνητική σχέση μισθών- εργασίας. Στην Ελλάδα, η εκτίναξη της ανεργίας μετά το 2010 συνοδεύεται από πτώση και συμπίεση των μισθών, ενώ η μείωση της ανεργίας την τελευταία δεκαετία δεν ακολούθησαν την αντίστοιχη ισχυρή ανάκαμψη αποδοχών. Στην Ιταλία, τα μεσαία επίπεδα ανεργίας συνδέονται με σχετικά στάσιμους, μόνο οριακά αυξανόμενους μισθούς. Αντίθετα, σε χώρες με χαμηλή ανεργία, όπως η Ελβετία, οι μισθοί είναι σταθερά υψηλοί και ανοδικοί, υποδηλώνοντας ισχυρότερες και πιο παραγωγικές αγορές εργασίας.

Συνοψίζοντας τα πέντε διαγράμματα, αποτυπώνουν ένα σύνθετο, αλλά βαθιά άνισο τοπίο απορρόφησης των νέων στον εργασιακό βίο. Οι δύο μεσογειακές γειτονικές χώρες καταγράφουν σαφώς δυσμενέστερες επιδόσεις σε σύγκριση με την Ελβετία, το Ισραήλ και το μέσο όρο του OECD, καθώς η απότομη άνοδος της ανεργίας μετά τη κρίση 2008- 2010 συνυπάρχει με συμπίεση ή στασιμότητα μισθών και με υψηλά ποσοστά νεανικής αδράνειας. Η μεταγενέστερη αποκλιμάκωση της ανεργίας δεν μεταφράζεται σε ισόρροπη βελτίωση των αποδοχών, στοιχείο που υποδεικνύει παγίωση ενός καθεστώτος υποαπασχόλησης και επισφαλούς εργασίας, το οποίο με τη σειρά του τροφοδοτεί την αναπαραγωγή NEETs και δυσχεραίνει τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία. Την ίδια στιγμή, η διάσταση του φύλου επιβεβαιώνει ότι οι γυναίκες, ιδίως στην Ελλάδα, υφίστανται δυσανάλογα τις συνέπειες των κρίσεων, με υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και βραδύτερη πρόοδο, γεγονός που εντείνει την κοινωνική τους ευαλωτότητα. Αντιστρόφως, χώρες με χαμηλή και σταθερή ανεργία, όπως η Ελβετία, φανερώνουν υψηλούς και διαχρονικά αυξανόμενους μισθούς, χαμηλά ποσοστά NEETs και περιορισμένες έμφυλες ανισότητες, παραπλέκοντας σε πιο παραγωγικά, συμπεριληπτικά και ανθεκτικά εργασιακά καθεστώτα. Συνολικά τα ευρήματα συνηγορούν υπέρ μιας αρνητικής, αλλά όχι αυτόματης, διασύνδεσης μεταξύ ανεργίας και μισθών και αναδεικνύουν ότι η ποιοτική διάσταση της απασχόλησης και οι έμφυλες διαφοροποιήσεις είναι κεντρικές μεταβλητές για την κατανόηση του φαινομένου NEET και της κοινωνικής ευαλωτότητας των νέων.

Κεφάλαιο 8: Σύνθεση και προτάσεις πολιτικής

8.1 Αποτίμηση φαινομένου NEETs

Η διεθνής βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι η ομάδα των NEETs είναι ιδιαίτερα ετερογενής, καθώς περιλαμβάνει άτομα με διαφορετικά μορφωτικά επίπεδα, οικογενειακές καταβολές και βαθμούς αποσύνδεσης από την αγορά εργασίας (Bynner & Parsons, 2002; Eurofound, 2016b). Κοινός παρονομαστής ωστόσο, είναι η αυξημένη ευαλωτότητα απέναντι σε μηχανισμούς φτώχειας, περιθωριοποίησης και ψυχοκοινωνικού κινδύνου (Bell & Blanchflower, 2011).

Οι παράγοντες που οδηγούν στο NEET status είναι πολυεπίπεδοι. Κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, χαμηλό μορφωτικό υπόβαθρο, μεταναστευτικό προφίλ ή οικογενειακή αστάθεια συχνά συνδέονται με αυξημένη πιθανότητα μη ομαλής μετάβασης προς την αγορά εργασίας (Crawford et al., 2011; Lochner, 2011). Παράλληλα, οι διαρθρωτικές αδυναμίες των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, η αποσύνδεση σχολείου-αγοράς εργασίας και η περιορισμένη πρόσβαση σε ποιοτικές θέσεις εργασίας ενισχύουν τον κίνδυνο παρατεταμένης μη συμμετοχής (OECD, 2016).

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι παράγοντες ψυχικής υγείας και ευεξίας. Έρευνες δείχνουν ότι οι NEETs εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης και χαμηλής αυτο-αποτελεσματικότητας, τα οποία ανατροφοδοτούν τον αποκλεισμό τους (Goldberg et al., 2011; Hitomi et al., 2022). Συχνά βιώνουν ανασφάλεια, χαμηλή αυτοεκτίμηση και μειωμένη εμπιστοσύνη στους θεσμούς (Γαπαδάκης κ.ά., 2021).

Επιπλέον, η σύγχρονη έρευνα υποστηρίζει ότι η έλλειψη μη γνωστικών ικανοτήτων, όπως η αυτορρύθμιση, η στοχοθέτηση, ο αυτοέλεγχος, αυξάνει την πιθανότητα ένταξης σε αυτή την κατηγορία. Η πολυπαραγοντική φύση του φαινομένου τονίζει πως δεν πρόκειται απλώς για προσωπική επιλογή, αλλά για αποτέλεσμα συνδυασμένων δομικών, θεσμικών και ατομικών παραγόντων (Ripamonti, 2025). Η παρατεταμένη ανεργία και η απουσία δομημένης καθημερινότητας επιδρούν στην ταυτότητα των νέων, επηρεάζοντας την αίσθηση προσδοκίας για το μέλλον (Stea et al., 2024).

Η μακρόχρονη παραμονή σε αυτή την κατάσταση συνδέεται με αυξημένη κοινωνικοοικονομική ευπάθεια, ενώ η συσσώρευση υψηλού ποσοστού NEETs σε κοινωνίες έχει πολύμορφες επιπτώσεις. Πρώτον, ενισχύει τη διαγενεακή αναπαραγωγή της φτώχειας, των ανισοτήτων και της κοινωνικής αποξένωσης (Papadakis et al., 2021). Δεύτερον, επιβαρύνει τη δημόσια δαπάνη λόγω της μη συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία και μειώνει τη δυναμική της οικονομίας (Jianu, 2020). Τρίτον, η έρευνα αναδεικνύει ότι η εκτεταμένη παραμονή σε αυτή την κατάσταση συνδέεται με αυξημένη κοινωνικοοικονομική ευπάθεια και μακροχρόνιες αρνητικές επιπτώσεις στην επαγγελματική πορεία των ατόμων (scarring effects) (Scarpetta et al., 2010).

Η διεθνής εμπειρία επιβεβαιώνει ότι η αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτεί στοχευμένες, πολυδιάστατες πολιτικές: εξατομικευμένη συμβουλευτική, ενεργητικές

πολιτικές απασχόλησης, ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενίσχυση της πρόσβασης σε κατάρτιση και παροχή κοινωνικής στήριξης (Carcillo et al., 2015). Ειδικά προγράμματα που λαμβάνουν υπόψη τις ατομικές ανάγκες των νέων και τις τοπικές ιδιαιτερότητες εμφανίζουν τα καλύτερα αποτελέσματα.

8.2 Επιτυχημένα μοντέλα

Η γεωγραφική κατανομή παρουσιάζει διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις θεσμικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κάθε συστήματος. Η συγκριτική ανάλυση αποδεικνύει ότι οι χώρες με χαμηλή συσσώρευση NEETs διαθέτουν “θεσμούς ομαλής μετάβασης” (transition institutions) που εξασφαλίζουν συνεχή ροή από το εκπαιδευτικό στο εργασιακό περιβάλλον (Furlong & Cartmel, 2007). Σε αυτά περιλαμβάνονται οργανωμένα προγράμματα πρακτικής άσκησης, μαθητείας και συμβουλευτικές επαγγελματικού προσανατολισμού, που εναρμονίζουν τη δεξαμενή δεξιοτήτων των αποφοίτων με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Παράλληλα, η εφαρμογή “ενεργών πολιτικών απασχόλησης και κατάρτισης” (active labour market and youth policies), όπως υποτροφίες, mentoring, προγράμματα δεύτερης ευκαιρίας και στοχευμένα σχέδια υποστήριξης ευάλωτων ομάδων, πέρα από τα οικονομικά κίνητρα που προσφέρουν, ενισχύουν την ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση των νέων, την αίσθηση εμπιστοσύνης στους θεσμούς και την θέληση συνεισφοράς (Eurofound, 2016a; OECD, 2022, 2023; European Commission 2021).

Μια τρίτη, συχνά υποτιμημένη διάσταση αφορά τους “μηχανισμούς συλλογικής συμμετοχής” (collective participation mechanisms), δηλαδή την εθελοντική δράση, την πολιτική και κοινοτική εμπλοκή. Η δραστηριοποίηση αυτή επιτρέπει την καλλιέργεια κοινωνικών και ηγετικών ικανοτήτων, την ενίσχυση του αισθήματος του ανήκειν και την απόκτηση δικτύων υποστήριξης για τη διευκόλυνση της μελλοντικής επαγγελματικής τοποθέτησης (Checkoway, 2013; Wray-Lake, 2023).

Συνδυαστικά, αυτές οι τρεις διαστάσεις (θεσμική υποδομή, πολιτικές υποστήριξης, συλλογική δράση) δημιουργούν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα προληπτικής κρατικής παρέμβασης για τον περιορισμό συγκέντρωσης NEETs, ενώ υποβοηθούν την μακροπρόθεσμη κοινωνικοοικονομική συνεκτικότητα. Αντίθετα, χώρες με αδυναμίες στα προαναφερθέντα πεδία εμφανίζουν δομική αναπαραγωγή του φαινομένου, με μακροχρόνια δημοσιονομικά κόστη (Scarpetta et al., 2010; Kleif, 2023).

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι ορισμένες χώρες έχουν αναπτύξει ολοκληρωμένα και αποτελεσματικά συστήματα πρόληψης και αντιμετώπισης του ζητήματος. Κοινό χαρακτηριστικό των επιτυχημένων πολιτικών είναι η ολιστική προσέγγιση, η εξατομικευμένη υποστήριξη και η σύνδεση των παρεμβάσεων με την αγορά εργασίας.

Η Γερμανία βασίζεται στο ισχυρό δυϊκό σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης (VET), το οποίο συνδυάζει σχολική μάθηση με πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις, παρέχοντας στους νέους σταθερή μετάβαση στην εργασία και αυξημένη εργασιακή

ασφάλεια. Το Ομοσπονδιακό Γραφείο Απασχόλησης (Bundesagentur für Arbeit) προσφέρει προγράμματα πρακτικής άσκησης, mentoring και στοχευμένες παρεμβάσεις για νέους με υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Επιπλέον, εθελοντικά προγράμματα κοινωνικής υπηρεσίας παρέχουν πρόσθετη εμπειρία και κοινωνική ένταξη (Itsik, 2020; Assmann & Broschinski, 2021; Stea et al., 2024). Η στενή συνεργασία σχολείων και βιομηχανίας ενισχύει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

Στην Ολλανδία, η πρόληψη της σχολικής διαρροής και η γρήγορη επανατοποθέτηση των νέων σε εκπαιδευτικά μονοπάτια είναι κεντρικής σημασίας. Τα περιφερειακά δίκτυα συνεργασίας μεταξύ σχολείων, δήμων και υπηρεσιών απασχόλησης επιτρέπουν τον έγκαιρο εντοπισμό των μαθητών που κινδυνεύουν να γίνουν NEETs. Τα προγράμματα περιλαμβάνουν συμβουλευτική, εξατομικευμένα σχέδια δράσης και διασύνδεση με την αγορά εργασίας ή την εκπαίδευση, ενώ εναλλακτικές διαδρομές επαγγελματικής κατάρτισης μειώνουν την πιθανότητα μακροχρόνιας ανεργίας (Cheung et al., 2017; Stea et al., 2024).

Η Φινλανδία θεωρείται πρότυπο στη μείωση των NEETs, εφαρμόζοντας πολιτικές πρώιμης παρέμβασης και εξατομικευμένης καθοδήγησης μέσω του Youth Guarantee. Οι νέοι που διατρέχουν υψηλό κίνδυνο αποκλεισμού εντάσσονται σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, συμβουλευτικής και κοινωνικής ένταξης, με έμφαση σε ευάλωτες ομάδες, όπως οι μετανάστες και άτομα με ψυχικές δυσκολίες. Εθελοντικά στρατιωτικά ή κοινωνικά προγράμματα συμβάλλουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και την κοινωνική συμμετοχή (Lallukka et al., 2019; Itsik, 2020; Pitkänen et al., 2021).

Η Δανία εφαρμόζει πολιτικές “μηδενικής ανοχής” στη νεανική ανεργία, συνδυάζοντας εκπαίδευση, πρακτική άσκηση, mentoring και κοινωνική υποστήριξη. Η προσέγγιση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ψυχική υγεία των νέων, στην ενδυνάμωση οικογενειών και του κοινωνικού περιβάλλοντος (Basham, 2016; Lindhardt et al., 2022).

Οι χώρες που επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα στοχεύουν στην πρόληψη, την έγκαιρη παρέμβαση και την ανάπτυξη ολοκληρωμένων συστημάτων υποστήριξης. Η εξατομικευμένη καθοδήγηση, η ένταξη ευάλωτων ομάδων και η συνεργασία μεταξύ δήμων, κοινωνικών φορέων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μειώνουν τον κίνδυνο μακροχρόνιας ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού, προσφέροντας ένα πρότυπο πολιτικής που μπορούν να υιοθετήσουν και άλλες χώρες (Mawn et al., 2017).

8.3 Παραδείγματα προς αποφυγή

Η διεθνής εμπειρία αναδεικνύει ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις χωρών όπου οι πολιτικές αντιμετώπισης των NEETs αποδεικνύονται ανεπαρκείς, κυρίως λόγω βαθύτερων κοινωνικοοικονομικών στρεβλώσεων. Στη Νότια Αφρική, το ζήτημα συνδέεται με χρόνιες δομικές ανισότητες, οι οποίες περιορίζουν την αποδοτικότητα κάθε κυβερνητικής παρέμβασης. Μελέτες δείχνουν ότι οι αγροτικές

περιοχές βιώνουν συστηματικές αποτυχίες στα σχέδια απασχόλησης, με αποτέλεσμα την ελλιπή υποστήριξη των νέων και την αδυναμία συγκρότησης βιώσιμων ευκαιριών ένταξης (Akinyemi & Mushunje, 2017). Αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο ένταξης σε NEET status, καθώς το κράτος δεν προσφέρει επαρκείς υπηρεσίες στήριξης στο μεταιχμιακό στάδιο της ενηλικίωσης και της ανεξαρτητοποίησης (Dickens & Marx, 2020). Το σύνολο αυτών των παραγόντων υπογραμμίζει τη δυσκολία εφαρμογής πολιτικών σε περιβάλλοντα όπου η φτώχεια και η άνιση πρόσβαση στις υπηρεσίες αποτελούν χρόνια προβλήματα.

Αντίστοιχα, στο Μεξικό οι υπάρχουσες παρεμβάσεις επαγγελματικής ενσωμάτωσης δεν καταφέρνουν να διαχειριστούν τις βαθύτερες ρίζες που τροφοδοτούν το φαινόμενο των NEETs. Πολλαπλές μελέτες τονίζουν πως τα άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση αεργίας εμφανίζουν υψηλά επίπεδα ψυχικής επιβάρυνσης, συχνά σχετιζόμενα με χρόνια έκθεση στη φτώχεια, τη βία και τη κοινωνική αστάθεια (Benjet et al., 2012; Gutierrez- Garcia et al., 2018). Η περιορισμένη πρόσβαση σε ποιοτικό σύστημα μάθησης και ασφαλείς επαγγελματικές διαδρομές καθιστούν τα προγράμματα ενίσχυσης της απασχολησιμότητας αποσπασματικές και ουσιαστικά ανεπαρκείς, ιδίως σε περιοχές υψηλής εγκληματικότητας και ταξικής ευαλωτότητας.

Κοινές αδυναμίες συναντάμε στο Περού. Συγκεκριμένα οι νέοι σε αστικά κέντρα έρχονται αντιμέτωποι με τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, εξαιτίας των επισφαλών μορφών εργασίας, των χρόνιων ανεπαρκειών στους δημόσιους πόρους και τις δομές, καθώς επίσης την έντονη συλλογική βία. Σύμφωνα με τους Alcazar et al. (2020), οι κρατικές πρωτοβουλίες χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα και αδυναμία αλλαγής των δομικών συνθηκών που διαμορφώνουν τις προοπτικές της νεολαίας. Η συνθήκη αυτή επιτείνει τη στασιμότητα και την δυσκολία ανέλιξης και τοποθέτησης σε σταθερές θέσεις εργασίας.

Ακόμη και σε χώρες που θεωρούνται παραδοσιακά επιτυχημένα παραδείγματα πολιτικών για τη νεολαία, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, οι κυβερνητικές δράσεις δεν αποδεικνύονται καθολικά αποτελεσματικές, εφόσον αποτυγχάνουν να επιλύσουν πάγια ζητήματα, λόγου χάρη τις χωρικές ανισότητες, τα τοπικά επίπεδα εγκληματικότητας και τους μηχανισμούς αναπαραγωγής της φτώχειας (Karyda & Jenkins, 2018; Karyda, 2020). Ταυτόχρονα, παρατηρούμε για άλλη μια φορά πως οι πλέον ευάλωτες ομάδες δεν επωφελούνται από τις συμβατικές παροχές επαγγελματικών ευκαιριών, ειδικά σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, όταν η επισφάλεια αυξάνεται και οι δυνατότητες περιορίζονται (Duckworth & Schoon, 2012). Τα άτομα που κατοικούν σε μειονεκτικές γειτονιές παραμένουν σε υψηλό κίνδυνο αποκλεισμού.

Τέλος, στην περίπτωση της Ιαπωνίας, το ζήτημα αποκτά διαφορετική διάσταση, συσχετιζόμενη περισσότερο με κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά, υπερβαίνοντας τα στενά οικονομικά αίτια. Οι νέοι πρέπει να χειριστούν συνθήκες κοινωνικής αποξένωσης, εργασιακής ανασφάλειας και ψυχοκοινωνικές πιέσεις που επηρεάζουν αρνητικά τη πρόσβασή τους στον εργασιακό βίο. Παρά τις διαχρονικές παρεμβάσεις

του κράτους, η αποτελεσματικότητά τους παραμένει περιορισμένη, αφού δεν αγγίζουν τις βαθύτερες αιτίες, οι οποίες παραμένουν και διαιωνίζονται, διατηρώντας την ανεργία σε υψηλά επίπεδα (Genda, 2007).

Όπως γίνεται αντιληπτό το πολυεπίπεδο φαινόμενο των NEETs συνδέεται και επιδρά με κρίσιμα στοιχεία, όπως τη ψυχική υγεία, τις κοινωνικές παθογένειες, την ασφάλεια, την οικογενειακή σταθερότητα και την ουσιαστική διασύνδεση μεταξύ εκπαίδευσης και ζήτησης της αγοράς εργασίας. Όταν οι μη αποτελεσματικές πολιτικές συνδυάζονται με δομικές ελλείψεις, οι χώρες αποκτούν επίμονα μη αναστρέψιμα μοτίβα κοινωνικών ανισορροπιών. Υπογραμμίζεται η ανάγκη για ολοκληρωμένες, μακροπρόθεσμες και εφαρμόσιμες στρατηγικές.

8.4 Κοινωνική λειτουργία της θητείας

Η υποχρεωτική θητεία έχει αναλυθεί από τον Janowitz ήδη από το 1960, ως ένας ιδιαίτερα επιδραστικός θεσμός κοινωνικοποίησης, ο οποίος μεταλαμπαδεύει αξίες πειθαρχίας, συλλογικότητας, υπευθυνότητας και υπαγωγής σε θεσμικούς κανόνες. Η στρατολόγηση λειτουργεί συχνά ως τελετουργικό κατώφλι ενηλικίωσης, συμβολίζοντας την είσοδο του νεαρού πολίτη σε ένα καθεστώς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που υπερβαίνει τον ιδιωτικό χώρο (Schiff & Benbenishty, 2006). Η στρατιωτική θητεία έχει περιγραφεί ως “τεχνητή μετάβαση” (Eighmey, 2006; Bachman et al., 2000).

Ωστόσο, η επίδρασή της δεν είναι ομοιόμορφη. Κοινωνικές και μορφωτικές ανισότητες διαμορφώνουν αντίστοιχα άνισες δυνατότητες διαχείρισης της θητείας. Νέοι με υψηλό μορφωτικό κεφάλαιο αξιοποιούν τις αναβολές, παρατείνοντας την κατάταξη μέχρι την ολοκλήρωση σπουδών ή την επαγγελματική τους σταθεροποίηση. Αντίθετα, νέοι από οικογένειες χαμηλής τάξης στερούνται συχνά τέτοια περιθώρια ευελιξίας, με αποτέλεσμα η κατάταξη να πραγματοποιείται σε χρονικές συγκυρίες που δυσχεραίνουν τις μεταβάσεις τους (MacLean, 2019).

Συνεπώς, όπως και στο πεδίο της εκπαίδευσης και της απασχόλησης, η θητεία μπορεί να συμβάλει στην αναπαραγωγή κοινωνικών αδικιών, ιδιαίτερα όταν η πρόσβαση σε πόρους, πληροφορίες και στρατηγικές ενεργητικής διαχείρισης διαφοροποιείται σημαντικά (Almén, 2020). Σε διαφορετικό έργο επισημαίνεται επίσης, πως η δυνατότητα αξιοποίησης της θητείας ως “συμβολικού εργαλείου” (bargaining tool) για την ένταξη ή διεκδίκηση δικαιωμάτων εξαρτάται από τις προϋπάρχουσες ανισότητες, δεν βιώνουν δηλαδή όλοι την ίδια εμπειρία (Ingesson, 2020).

Η υποχρεωτική θητεία επιφέρει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην αγορά εργασίας, στους μισθούς και στην επαγγελματική ανέλιξη (Bauer et al, 2012; Torun, 2019; Puhani & Sterrenberg, 2022), ενώ μπορεί να λειτουργήσει και ως παράγοντας ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και θεσμικής εμπιστοσύνης (Bove et al., 2022; Itsik, 2020; Tenkanen et al., 2025). Παράλληλα, προγράμματα όπως το pre- army academies και η εθνική κοινωνική υπηρεσία προάγουν την ενεργό συμμετοχή και τη συλλογική

ευθύνη, χαρακτηριστικά που ευθυγραμμίζονται με τα activation μοντέλα (Cohen & Harel-Shalev, 2023).

Η διατήρηση της θητείας συχνά παρουσιάζεται ως θεσμική έκφραση του κοινωνικού συμβολαίου κράτους- πολίτη. Ο πολίτης αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στην υπεράσπιση του συλλογικού αγαθού της ασφάλειας, ενώ το κράτος οφείλει να διασφαλίζει ίση μεταχείριση και σεβασμό των δικαιωμάτων (Bieri, 2015). Η δυναμική αυτή σχέση ενεργού εμπλοκής και πολιτειακής υποχρέωσης ενδυναμώνει τη θεσμική νομιμοφάνεια της κρατικής ισχύος και συμβάλλει στη συνοχή του κοινωνικού σώματος, ιδίως σε δημοκρατικά πολιτεύματα, όπου η άμυνα αποτελεί έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας (Sørensen, 2018).

8.5 Αλληλεπίδραση NEETs και στρατεύσης

Για ένα μέρος των NEETs, η στρατιωτική θητεία δύναται να προσφέρει δομημένο καθημερινό πρόγραμμα, σταθερότητα και προβλεψιμότητα, ενίσχυση βασικών δεξιοτήτων, αίσθηση σκοπού και συλλογικής προσφοράς. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η θητεία νοηματοδοτείται θετικά και λειτουργεί ως πλαίσιο προσωρινής κοινωνικής επανένταξης , σε συνθήκες όπου λείπουν εναλλακτικές διαδρομές. Αντίστοιχα ευρήματα καταγράφονται διεθνώς, όταν η στρατιωτική υπηρεσία έχει αναγνωριστεί ως μηχανισμός ενδυνάμωσης και υποστήριξης για συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες (Itsik, 2020; Tenkanen et al, 2025).

Για άλλους νέους NEETs, η στρατολόγηση επιτείνει προϋπάρχουσες δυσκολίες. Σώρευση ψυχολογικών, σωματικών προβλημάτων ή δυσλειτουργικές οικογενειακές συνθήκες οδηγούν συχνά σε αναβολές ή απαλλαγές- διαδικασίες που συχνά συνδέονται με αίσθημα αποτυχίας και περαιτέρω περιθωριοποίησης (Appelqvist-Schmidlechner, 2010).

Η στρατιωτική θητεία συνιστά μια περίοδο εντατικής μετάβασης προς την ενηλικίωση, κατά την οποία οι νέοι εκτίθενται σε δομημένες συνθήκες που ενισχύουν σημαντικές μη- γνωστικές δεξιότητες, καθοριστικές για την ακαδημαϊκή και προσωπική τους εξέλιξη. Παρότι η διακοπή των σπουδών δύναται να προκαλέσει προσωρινή μείωση των αμιγώς θεωρητικών ικανοτήτων, η στρατιωτική εκπαίδευση λειτουργεί αναπτυξιακά με τρόπους που υπερβαίνουν αυτή τη φθορά. Σύμφωνα με τη μελέτη των Savčić, Theodoropoulos & Xefteris (2023), η θητεία ομοιάζει λειτουργικά με προγράμματα μαθητείας ή επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς συνδυάζει γνώση, πρακτική άσκηση και συνεχή καθοδήγηση. Το περιβάλλον τούτο καλλιεργεί προσόντα, όπως η υπευθυνότητα, η αυτοπειθαρχία, η οργάνωση, η συναισθηματική ρύθμιση και η ομαδικότητα, δεξιότητες που η διεθνής κοινότητα αναγνωρίζει ως πυρήνα της ακαδημαϊκής επιτυχίας. Ειδικά, κατά την ηλικιακή ομάδα 18- 25 ετών, όπου τα άτομα είναι ακόμη εύπλαστα και δεν έχουν ωριμάσει πλήρως, η συστηματική πειθαρχία και οι απαιτήσεις του στρατού ενισχύουν τις εκτελεστικές λειτουργίες των ανθρώπων, λόγω χάρη τον προγραμματισμό και την επίλυση προβλημάτων. Τα ευρήματα της μελέτης αποδεικνύουν ότι η μεγαλύτερη διάρκεια της θητείας συνδέεται σταθερά με

υψηλότερες πανεπιστημιακές επιδόσεις. Εντονότερη επίδραση παρατηρείται σε φοιτητές χαμηλότερης αφετηρίας, γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι οι δυνατότητες πέρα από νοητικά χαρακτηριστικά ενδέχεται να λειτουργήσουν αντισταθμιστικά και να προωθήσουν την πρόοδο στην μαθησιακή διαδρομή.

8.6 Προτάσεις πολιτικής

Αρχικά, η στρατεύσιμη υπηρεσία είναι πιθανό να διαδραματίσει εργαλείο κοινωνικής ενσωμάτωσης και ανάπτυξης κλίσεων για τους NEETs, όταν συνδυάζεται με συμβουλευτικές υπηρεσίες, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Choulis et al., 2019; Itsik, 2020; Fize & Louis- Sidois, 2020). Η στρατηγική αυτή θα πρέπει να στοχεύει ιδιαίτερα σε ευάλωτες ομάδες, μειώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και ενισχύοντας την απασχολησιμότητα.

Έπειτα, συνίσταται η ανάπτυξη μεικτών συστημάτων, τα οποία συμπεριλαμβάνουν υποχρεωτική και εθελοντική θητεία, με δυνατότητα συμμετοχής σε εναλλακτικά προγράμματα κοινωνικής υπηρεσίας για όσους δεν έχουν τις σωματικές προδιαγραφές ή δεν επιθυμούν τη στρατιωτική θητεία (Ben- Ari et al., 2021; Stea et. al, 2024). Τα προγράμματα αυτά μπορούν να παρέχουν δεξιότητες, καθοδήγηση και κοινωνική ένταξη, ελαττώνοντας την αδράνεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως διαφάνηκε στην περίπτωση της Ελβετίας.

Επιπροσθέτως, η στρατεύσιμη υπηρεσία είναι υποχρεωτικό να ενσωματώνεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πολιτικών για τη νεολαία, όπως “Dual VET” συστήματα, ενεργητικά σχέδια απασχόλησης (ALMPs) και mentoring (Mawn et al., 2017). Η σύνδεση αυτή αυξάνει τις πιθανότητες επανένταξης των NEETs στην εκπαίδευση ή στην αγορά εργασίας.

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε γυναίκες, μειονότητες, νέους με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή ψυχικές δυσκολίες. Οι ευάλωτες ομάδες χαρακτηρίζονται από μακροχρόνιες παύσεις της εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής τους ανέλιξης, γεγονός που δυσχεραίνει τη μελλοντική τους αποκατάσταση και επιτείνει των κοινωνικό τους αποκλεισμό (Gariépy et al., 2021; Berry et al., 2024).

Μια ακόμη κατεύθυνση πολιτικής θα μπορούσε να είναι η θεσμοθέτηση προ-στρατιωτικών προπαρασκευαστικών κέντρων ειδικά σχεδιασμένων για νέους εκτός εκπαίδευσης και εργασίας. Τα κέντρα αυτά δεν θα ενεργούν ως προέκταση της στρατιωτικής εκπαίδευσης, αλλά ως χώροι ενδυνάμωσης βασικών ικανοτήτων- από soft skills, όπως έχουμε αναφέρει, έως προσανατολισμό σε τεχνικά επαγγέλματα υψηλής ζήτησης. Η συμμετοχή σε ένα τέτοιο πλαίσιο δύναται να διευκολύνει τους NEETs να ανιχνεύσουν προσωπικά ενδιαφέροντα, να ενδυναμώσουν την αυτοαποτελεσματικότητά τους και να προσεγγίσουν τη στρατεύσιμη υπηρεσία ή άλλες μορφές κοινωνικής προσφοράς με πιο σταθερή ψυχοκοινωνική βάση (Nahir, 2024). Παράλληλα, η δομή αυτή αφήνει περιθώρια στους θεσμούς να εντοπίζουν ειδικές, εξατομικευμένες ανάγκες πριν την κατάταξη, εκκινώντας μια πιο ομαλή διαδικασία ενσωμάτωσης.

Επίσης, μια καινοτόμος παρέμβαση θα μπορούσε να αφορά την ανάπτυξη προγραμμάτων “μεταβατικής κοινωνικής αποστολής”, κατά τη διάρκεια της θητείας, στα οποία οι στρατεύσιμοι NEETs θα αναλαμβάνουν έργα τοπικής ανάπτυξης σε συνεργασία με δήμους, σχολεία, κοινωνικές επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικούς φορείς. Η στοχευμένη δράση σε τέτοιους τομείς, καλλιεργεί επαγγελματική υπευθυνότητα και κοινωνικό κεφάλαιο μεν, δημιουργεί δίκτυα εργασίας δε, τα οποία παραμένουν ενεργά και μετά το πέρας της θητείας (Nahir, 2024). Επιπλέον, τέτοιου τύπου κοινωνικές αποστολές έχουν αποδειχθεί επωφελείς στη μείωση της νεανικής αδράνειας, προάγοντας την αίσθηση σκοπού και συλλογικής χρησιμότητας (Schlosser, 2022).

Τέλος, ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης μπορεί να περιλαμβάνει την καθιέρωση μετα- στρατιωτικών γεφυρωτικών προγραμμάτων, τα οποία θα στηρίζουν τους νέους στην “άτσαλη” μετάβασή προς την αγορά εργασίας ή την επανένταξη στην εκπαίδευση. Σε αυτά χρήσιμο θα ήταν να ενταχθούν ατομικά πλάνα εξέλιξης, συνεργασίες με επιχειρήσεις που δεσμεύονται να προσφέρουν θέσεις μαθητείας σε πρώην στρατεύσιμους NEETs, καθώς και ειδικά σχεδιασμένες υποτροφίες για επαγγελματική κατάρτιση. Η συνέχιση της υποστήριξης μετά τη θητεία μειώνει τον κίνδυνο επιστροφής στην αδράνεια και διευρύνει τη μακροπρόθεσμη ένταξη στον κοινωνικό ιστό. Παράλληλα, η ύπαρξη σταθερών γεφυρωτικών διαύλων καθιστά εφικτή την παρακολούθηση της επαγγελματικής πορείας των νέων και τη διασφάλιση στοχευμένων υπηρεσιών σε κρίσιμες μεταβαλλόμενες περιόδους (GAO, 2024).

Συμπεράσματα

Η ανάλυση δείχνει ότι η στρατιωτική θητεία μπορεί να αποτελέσει ένα πολυεπίπεδο εργαλείο κοινωνικής ένταξης, όταν συνδεθεί οργανικά με τις θεωρίες των Μεταβάσεων, των Youth Regimes και του κοινωνικού αποκλεισμού. Από την οπτική της πρώτης θεωρίας η θητεία λειτουργεί ως μια “δομημένη μετάβαση” που ενισχύει μηχανισμούς δεξιότητες και προσφέρει σταθερότητα σε μια περίοδο αβεβαιότητας. Επομένως, πολιτικές όπως προπαρασκευαστικά κέντρα, mentoring και μετα-στρατιωτικές γέφυρες καθίστανται ωφέλιμες μόνο όταν εστιάζουν στη διευκόλυνση των ατομικών διεργασιών προσαρμογής (Self, Support, Strategies), ιδίως για νέους με επισφαλείς διαδρομές. Αξιοποιώντας το πλαίσιο των Youth Regimes, η στρατεύσιμη υπηρεσία πρέπει να ενταχθεί σε ένα συνεκτικό σύστημα ενεργοποίησης, όπου η κρατική μέριμνα, η εκπαίδευση και η αγορά εργασίας συνεργάζονται, όπως στα Monitored ή Enabling καθεστώτα. Υπό το πρίσμα της τρίτης θεωρίας του κοινωνικού αποκλεισμού, οι προτάσεις πολιτικής οφείλουν να περιορίζουν τόσο τις υλικές ανισότητες (RED), όσο και τη θεσμική αποσύνδεση (SID), αποφεύγοντας ηθικολογικούς λόγους που στιγματίζουν τους NEETs. Με αυτή τη συνθετική προσέγγιση, η στρατιωτική θητεία μετατρέπεται από μηχανισμό πιθανής αναπαραγωγής ανισοτήτων σε μοχλό

ενδυνάμωσης, ενίσχυσης της αυτοαποτελεσματικότητας και βιώσιμης κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Τα τελευταία χρόνια, οι πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση του ποσοστού των NEETs βρίσκονται σε θέση προτεραιότητας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Στην ΕΕ, η εφαρμογή της Youth Guarantee και οι σχετικές πρωτοβουλίες έχουν αποδειχθεί καρποφόρα εργαλεία για την επανένταξη των νέων στην αγορά εργασίας και την εκπαίδευση (Shamsuddinova, 2024). Τα προγράμματα αυτά συνδυάζουν παρεμβάσεις επαγγελματικής κατάρτισης, συμβουλευτικής και στοχευμένης στήριξης για ευάλωτες ομάδες, μειώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (Maguire et al., 2022; CEDEFOP, 2024).

Ειδικότερα, τα τελευταία δεδομένα δείχνουν ότι οι στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας αυξάνουν τις πιθανότητες απασχόλησης και τα μελλοντικά εισοδήματα των νέων, ενώ η προσαρμογή των σχεδίων στις διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες είναι κρίσιμη η αποδοτικότητά τους (ILO & The World Bank, 2024; Varsik, 2025). Στην Αυστρία, η στρατηγική παρακολούθησης και υποστήριξης των NEETs συσχετίζει αναλύσεις προφίλ και εξατομικευμένα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης (BMAW, 2024). Στη Νότια Αφρική, αντίστοιχα η δημιουργία ενός βασικού πακέτου υποστήριξης έχει επιτρέψει την επανένταξη μεγάλου μέρους των NEETs στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας (De Lannoy & Basic Package of Support Research Consortium, 2019; Gibson & De Lannoy; Ngidi, 2025).

Οι ευρωπαϊκές χώρες υπογραμμίζουν τη σημασία των παρεμβάσεων με έμφαση στην έγκαιρη πρόληψη και εξέταση των νέων που κινδυνεύουν να βρεθούν εκτός συστήματος κατάρτισης και εργασίας (Eurofound, 2016a; Corbanese & Rosa, 2017; European Commission, 2018). Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι πολυδιάστατες πολιτικές, οι οποίες συνδυάζουν εκπαίδευση, κατάρτιση, πρακτική εμπειρία και υποστήριξη στην αναζήτηση εργασίας, είναι οι πιο αποτελεσματικές για τη μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας των νέων και της παραμονής τους στην κατηγορία NEET (ILO, 2012, 2017, 2023b; Quilter- Pinner et al., 2020; ILO X O' Higgins et al., 2023a, 2023b). Η εμπειρία δείχνει ότι η στοχευμένη στήριξη, η ευελιξία των πολιτικών και η συνεχής αξιολόγηση σχηματίζουν βασικά στοιχεία για τη μείωση των ποσοστών και της κοινωνικής και οικονομικής ένταξης των νέων.

Πιο συγκεκριμένα, μια συνεκτική δέσμη πολιτικών για τις υπό έρευνα χώρες είναι σημαντικό να ενσωματώνουν τα ισχυρά σημεία κάθε μοντέλου, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τις αδυναμίες τους. Για την Ελλάδα και την Ιταλία, όπου κυριαρχούν θεσμικές ασυνέχειες και υψηλά ποσοστά NEETs, προτείνονται μεικτά συστήματα στρατολόγησης, με ευρεία πρόσβαση σε εναλλακτικές κοινωνικές υπηρεσίες και ισχυρή διασύνδεση θητείας, κατάρτισης και αγοράς εργασίας, μέσα από μετα-στρατιωτικές γέφυρες, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Η Ελβετία, από την άλλη πλευρά, παρέχει ένα ιδανικό μοντέλο συνεκτικής ενεργοποίησης, όπου το “δουικό” σύστημα και τα εξατομικευμένα bridging offers δύναται να προσαρμοστούν στα νότια

ευρωπαϊκά περιβάλλοντα, ιδίως για νέους χαμηλής εκπαίδευσης ή μεταναστευτικής καταγωγής. Για το Ισραήλ, όπου η θητεία λειτουργεί ως ισχυρός μηχανισμός γαλούχησης, απαιτείται διερεύνηση πρόσβασης μειονοτικών ομάδων, ενίσχυση ασφαλών Vocational διαδρομών εντός του IDF και ολοκληρωμένη ψυχολογική μέριμνα για όσα άτομα εκτίθενται σε στρεσογόνες εμπειρίες. Πιθανές επιτεύξιμες πολιτικές δράσεις για τις χώρες που μας αφορούν μπορούν να περιλαμβάνουν καθολικό ή μεικτό σύστημα υπηρεσίας με ισότιμη πρόσβαση, ισχυρές εκπαιδευτικές-επαγγελματικές διαδρομές, όπως VET/ ALMPs και τέλος, στοχευμένη στήριξη για ευάλωτους νέους, ενσωματώνοντας τη θητεία σε ένα ολοκληρωμένο καθεστώς νεανικής ενεργοποίησης.

Αναφορικά με τη χώρα μας, η πρόσφατη μεταρρύθμιση του συστήματος στρατολόγησης, η οποία ανακοινώθηκε εφέτος στο πλαίσιο της “Agenda 2030” του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης εντάσσεται σε ένα ευρύτερο περιβάλλον αυξημένων γεωπολιτικών εντάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο και αντανακλά την ανάγκη προσαρμογής της ελληνικής αμυντικής πολιτικής στις σύγχρονες απειλές. Η αναδιάρθρωση της θητείας, με κατάργηση της υποχρεωτικής υπηρεσίας στην Πολεμική Αεροπορία και το Πολεμικό Ναυτικό, εστίαση στο στρατό ξηράς, αύξηση της διάρκειας της υπηρεσίας και της αποζημίωσης των στρατεύσιμων, αποσκοπεί στην τόνωση της επιχειρησιακής ετοιμότητας και της αποτρεπτικής ικανότητας της χώρας (Greek Reporter, 2025). Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις αυτές έχουν προκαλέσει έντονες αντιδράσεις στον τουρκικό δημόσιο λόγο, όπου ερμηνεύονται ως ένδειξη “στρατιωτικοποίησης” και ως απειλή για την περιφερειακή ισορροπία ασφάλειας, ιδίως σε σχέση με την άμυνα των νησιών του Αιγαίου (toManifesto, 2025).

Η αντίδραση αυτή δεν είναι αποκομμένη από το μακροχρόνιο ιστορικό των ελληνοτουρκικών διαφορών, το οποίο περιλαμβάνει ζήτημα κυριαρχίας, θαλάσσιων ζωνών και ασφάλειας, ενώ έχει επανειλημμένα συντελέσει σε περιόδους έντασης και αμοιβαίας καχυποψίας (Malle, 2017; Troude, 2020). Παρά τις προσπάθειες αποκλιμάκωσης και το διάστημα διπλωματικής προσέγγισης, η σχέση Ελλάδας-Τουρκίας εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από ένα “δίλημμα ασφάλειας”, όπου ο αμυντικές ενέργειες της μιας πλευράς εκλαμβάνονται ως επιθετικές από την άλλη. Στο πλαίσιο τούτο, η στρατηγική θέση της χώρας μας ως κράτους- μέλους της ΕΕ και του NATO στο ανατολικό άκρο της ευρωατλαντικής αρχιτεκτονικής ασφάλειας, επιβάλλει τη διατήρηση επαρκών, καλά εκπαιδευμένων και αξιόπιστων Ενόπλων Δυνάμεων, ικανών να διασφαλίσουν την εδαφική κυριαρχία και να λειτουργήσουν αποτρεπτικά έναντι ενδεχόμενης κλιμάκωσης. Οι ελληνικές αμυντικές μεταρρυθμίσεις επομένως, δεν μπορούν να ιδωθούν απομονωμένα, αλλά ως μέρος μιας ευρύτερης δυναμικής περιφερειακής αστάθειας, όπου η αποτροπή, η στρατηγική προσαρμογή και η θεσμική ανθεκτικότητα παραμένουν κεντρικοί παράγοντες της εθνικής και ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Η επικαιρότητα χαρακτηρίζεται από ένα πολυσύνθετο πλέγμα απειλών, γεωπολιτικών, τεχνολογικών, κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών, που

αναδιαμορφώνουν τη διεθνή ασφάλεια και τη στρατηγική σκέψη. Η ψηφιακή μετάβαση επιταχύνεται, αλλά παράλληλα φέρνει στο φως νέες ανισότητες και “institutional voids” που αποδυναμώνουν την αντοχή κρατών και κοινωνιών (Saha et al., 2022; Djatmiko et al., 2025). Η κλιματική κρίση, η ενεργειακή αστάθεια και οι μεταναστευτικές ροές συνθέτουν ένα πλαίσιο μόνιμης καχυποψίας, ενώ οι μετα- πανδημικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν ακόμη τις επιπτώσεις του COVID- 19 σε ψυχολογικό, οικονομικό και εργασιακό επίπεδο (Esteban- Navarro et al., 2020; Delardas et al., 2022). Την ίδια στιγμή, η αυξανόμενη διεθνής πόλωση και ο ανταγωνισμός κρατικών και μη κρατικών δρώντων, από τεχνολογικά μεγάλες δυνάμεις έως περιφερειακούς παίκτες που αξιοποιούν υδάτινους, ενεργειακούς ή ψηφιακούς πόρους ως στρατηγικά εργαλεία, ενισχύουν την αστάθεια και δυσχεραίνουν την οικοδόμηση συνεργατικών καθεστώτων (Conker & Hussein, 2019). Εξαιτίας όλων αυτών η παγκόσμια στρατηγική πραγματικότητα του 2025 χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη πολυπλοκότητα, ταχεία μεταβολή και επιστροφή στη λογική της “συστημικής ανταγωνιστικότητας”.

Όπως αναφέρει ο Howard (2000) η Ευρώπη, ήδη από τον 19ο αιώνα έχει συνδεθεί με τον μιλιταρισμό, την στρατιωτικοποίηση και τις αμοιβαίες αμφιβολίες ασφαλείας. Σε τέτοιο κλίμα, οι στρατιωτικές αξίες της υποταγής, της αυστηρής οργάνωσης και της αυτοθυσίας για την πατρίδα προβάλλονται ως συλλογικά ιδανικά και κοινωνικοί στόχοι, με έναν εργαλειακό τρόπο από τα κράτη.

Ειδικότερα, οι συνεχιζόμενες ένοπλες συγκρούσεις, ιδίως στη Γάζα, στην Ουκρανία, στο Σουδάν και αλλού, εκδηλώνουν περίτρανα την τάση “παρατεταμένων πολέμων” που επηρεάζουν, όχι μόνο την περιφερειακή, αλλά και τη παγκόσμια ασφάλεια. Η περίπτωση ιδίως της Ουκρανίας εντάσσεται σε ένα ευρύτερο γεωστρατηγικό περιβάλλον, όπου η Ρωσία επιδιώκει την ανατροπή του status quo και των ισορροπιών ισχύος ως αναθεωρητική δύναμη, συχνά με επιλεκτικές συνεργασίες, όπως η Κίνα (Malle, 2017). Στο Σουδάν, οι συγκρούσεις έχουν καταστροφικό αντίκτυπο στις βασικές κοινωνικές δομές, συμπεριλαμβανομένης της υγείας και της εκπαίδευσης (Mahgoub et al., 2024), αναπαράγοντας κύκλους αστάθειας. Στη Γάζα η σύγκρουση επιτείνει την ανθρωπιστική κρίση και στυλώνει διαδικασίες ριζοσπαστικοποίησης που αναφέρονται στη βιβλιογραφία περί κοινωνικής ενσωμάτωσης και πρόληψης (Del Pino- Brunet et al., 2021). Οι πόλεμοι αυτοί επιβεβαιώνουν ότι οι σύγχρονες συγκρούσεις δεν είναι πλέον βραχύβιες, συγχωνεύουν πολιτικές, οικονομικές και υλικοτεχνικές διαστάσεις, ανταλλάσσοντας, τόσο τις ζώνες σύγκρουσης, όσο και τους διεθνείς θεσμούς, τις μεταναστευτικές ροές και την παγκόσμια οικονομία.

Εν συνεχεία, η στρατιωτική τεχνολογία του σύγχρονου κόσμου ενσωματώνει στους υφιστάμενους μηχανισμούς πλήρως μη επανδρωμένα σκάφη, αυτονομία και τεχνητή νοημοσύνη, δημιουργώντας έναν νέο επιχειρησιακό ορίζοντα. Οι εξελίξεις στα αυτόνομα drones με deep- learning για αποφυγή εμποδίων (Waqas et al., 2023) και στα υδροκίνητα σκάφη για επιχειρήσεις κρίσεων (Jorge et al., 2019) αναδεικνύουν την τάση για συστήματα υψηλής ανεξαρτησίας, ικανά να ενεργήσουν σε απαιτητικά πλαίσια. Η μετάβαση σε υβριδικές μορφές στρατιωτικής ισχύος συμβαδίζει με τις απαιτήσεις

“resilient performance” σε συνθήκες ακραίας πίεσης (Jones et al., 2022), ενώ η προσχώρηση της ΤΝ χρειάζεται νέες στρατηγικές λογοδοσίας, διαχείρισης κινδύνου και ηθικής διακυβέρνησης. Η τεχνολογική ανάπτυξη μεταβάλλει τις εργασιακές και κοινωνικές δομές, προκαλεί νέες ψηφιακές ανισότητες (Elena- Bucea et al., 2020), οι οποίες ενδέχεται να μετατρέψουν τις στρατιωτικές δεξαμενές ανθρωπίνου δυναμικού. Η τεχνητή νοημοσύνη εντάσσεται στη στρατηγική, όχι απλώς ως επιχειρησιακό μέσο, αλλά ως καθοριστικός παράγοντας αναδιάρθρωσης της διεθνούς ισορροπίας.

Ένα εξίσου κεντρικό θέμα της διεθνούς ασφάλειας είναι η πυρηνική κλιμάκωση, καθώς οι γεωπολιτικές εντάσεις, η διάβρωση των συμφωνιών ελέγχου εξοπλισμών και η ανάδυση νέων στρατιωτικών τεχνολογιών, όπως αναφέραμε, υπονομεύουν τη παγκόσμια σταθερότητα. Σύμφωνα με την ανάλυση της σύγχρονης αποπυρηνικοποίησης και τον προκλήσεων για την κατασκευή αποτελεσματικών διεθνών δικλείδων αφοπλισμού (Rydell, 2020), η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει ένα πεδίο, στο οποίο η εμπιστοσύνη μεταξύ πυρηνικών δυνάμεων μειώνεται, ενώ μεταγενέστερα συστήματα υψηλής ακριβείας και αυτονομίας αυξάνουν τον κίνδυνο παρερμηνείας ή ταχείας κλιμάκωσης. Η ισορροπία φόβου κατά το Ψυχροπολεμικό δόγμα αμφισβητείται από τον πολλαπλασιασμό των δρώντων και τη δυσκολία εύρεσης “καθεστώτων συνεργασίας”, ενώ εμφανίζονται σημάδια για νέες κούρσες εξοπλισμών από διάφορα κράτη. Η επανακατεύθυνση του ενδιαφέροντος προς την πυρηνική πολεμική δύναμη δεν αφορά μόνο την ποσότητα των οπλοστασίων, αλλά και τη διασύνδεση μεταξύ πυρηνικών, συμβατικών και αυτόνομων οπλικών κατασκευών, ένα κράμα, το οποίο καθιστά τη διεθνή ασφάλεια πιο ευάλωτη σε λάθη, παρεξηγήσεις και τεχνολογικές ασυμμετρίες.

Στο πλαίσιο αυτό, η πρόσφατη στρατηγική μετατόπιση της Γερμανίας συνιστά μια σαφή, αν και θεσμικά ελεγχόμενη, πορεία επαναστρατιωτικοποίησης, η οποία καθρεφτίζει την σφαιρική αναπροσαρμογή του ευρωπαϊκού μηχανισμού άμυνας, μετά το 2014 και ιδίως μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία. Η σταδιακή αλλά σημαντική αύξηση των αμυντικών δαπανών, με στόχο την επίτευξη του 3,5% του ΑΕΠ έως το 2029, σηματοδοτεί μια ιστορική απόκλιση από τη μεταπολεμική γερμανική αυτοσυγκράτησης (Associated Press, 2025). Η άνθιση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, όπως η σχεδιαζόμενη παραγωγή προηγούμενων πυραυλικών συστημάτων Taurus από το 2029, καταδεικνύει τη στροφή προς μεγαλύτερη αυτονομία στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων και τεχνολογική αποτροπή (Reuters, 2025a). Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, η Γερμανία επιλέγει να εμβαθύνει την αμυντική συνεργασία μέσω υφισταμένων χρηματοδοτικών εργαλείων κοινών προμηθειών, απορρίπτοντας τη σύλληψη νέων πολυμερών θεσμών, γεγονός το οποίο υποδηλώνει έμφαση στη κανονιστική σταθερότητα και στη δημοσιονομική πειθαρχία εντός ΕΕ και NATO (Reuters, 2025b). Η πορεία αυτή ευθυγραμμίζεται με ευρύτερες αναλύσεις για την επανεμφάνιση της στρατιωτικής ισχύος ως κεντρικού πυλώνα στις ατζέντες των μεγάλων δυνάμεων και με τη διεθνή τάση αύξησης των στρατιωτικών προϋπολογισμών. Ωστόσο, όπως επισημαίνει η σχετική βιβλιογραφία, η

εντατικοποίηση των εξοπλισμών δημιουργεί ταυτόχρονα προκλήσεις διαφάνειας, κοινωνικής νομιμοποίησης και αρμονίας μεταξύ αμυντικών και συλλογικών δαπανών (Saha et al., 2022). Συνεπώς, η επαναστρατιωτικοποίηση της Γερμανίας, πέρα από την ποσοτική αύξηση των εξοπλισμών αποτελεί μια βαθιά πολιτική επιλογή με μακροπρόθεσμες συνέπειες για την ευρωπαϊκή συνοχή, τη δημοκρατική λογοδοσία και την κοινωνική ανθεκτικότητα.

Οι πρόσφατες εκθέσεις της SIPRI (2025) εκθέτουν μια δραστική και συνεχιζόμενη επέκταση των δημόσιων δαπανών για την εθνική άμυνα παγκοσμίως, με το σύνολο να αγγίζει τα 2,718 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2024, αυξημένες κατά 9,4% σε πραγματικούς όρους σε σχέση με το 2023, τη μεγαλύτερη ετήσια άνοδο, δηλαδή, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ενώ η τάση αυτή καταγράφεται αδιάλειπτη για την τελευταία δεκαετία. Μεταξύ του 2015- 2024 το παγκόσμιο στρατιωτικό κόστος αυξήθηκε κατά περίπου 37%, με την Ευρώπη να ξεχωρίζει με εντυπωσιακή ανύψωση κατά 17% στις αμυντικές δαπάνες το 2024. Στις τιμές τούτες συμπεριλαμβάνεται και η Ρωσία, η οποία ξεπέρασε τα επίπεδα της δεκαετίας του 90'. Ο ρυθμός αυτός αποτυπώνει σε νούμερα την εντεινόμενη αίσθηση απειλής και επισφάλειας στην ήπειρο. Η διάρκεια, η ένταση και ο περίσσιος ζήλος με τα οποία τα κράτη επαναπροσανατολίζουν τις προτεραιότητές τους, υποδηλώνουν ότι η Ευρώπη εισέρχεται επίσημα σε μια μακρά περίοδο ενισχυμένης στρατιωτικής επαγρύπνησης και επενδυτικής δράσης στην άμυνα.

Εν κατακλείδι, παρότι σε πολλές χώρες τα ποσοστά ανεργίας, κοινωνικής ευαλωτότητας και οικονομικής αμφιβολίας παραμένουν υψηλά, μελέτες, όπως αυτή που παρουσιάστηκε, αποκαλύπτουν ότι τα κράτη συνεχίζουν να κατευθύνουν τεράστιους πόρους προς τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Η προτεραιοποίηση της αμυντικής θωράκισης έναντι των κοινωνικών αναγκών υποδηλώνει μια βαθύτερη δομική μετατόπιση των πολιτικών σχεδιασμών, όπου η κρατική μέριμνα επικεντρώνεται περισσότερο στις εξωτερικές απειλές και λιγότερο στις κοινωνικές κρίσεις που συνεχίζουν να βρίσκονται σε έξαρση. Το αποτέλεσμα είναι ένα περιβάλλον συλλογικής ανασφάλειας, χωρίς εμπιστοσύνη, με σοβαρή απόκλιση μεταξύ κοινωνικών επιταγών και ιεράρχησης αμυντικών στόχων. Οι πρακτικές αυτές ευτελίζουν τη συνοχή, τη δημοκρατική σταθερότητα και το κράτος δικαίου. Η δημόσια πολιτική φαίνεται να εξυπηρετεί περισσότερο την αρχιτεκτονική ασφάλειας των κρατών με ρεαλιστικούς όρους απόλυτης ισχύος, παρά την ευημερία των λαών τους.

Πηγές- Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Baddie, E. (2018). Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα (επιστ. επ. Ι. Κατερέλος, Σ. Χατζηφωτίου) (2η έκδοση) Αθήνα: Κριτική (2011) pp. 120, 239
- Βογιατζής, Α., Ζ. .(2019). Η συμβολή του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στην προσφυγική κρίση (Μεταπτυχιακή εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο). Πάνδημος
- Δρακάκη, Μ., Παπαδάκης, Ν., Κυρίδης, Α., & Παπαργύρης, Α. .(2013). Το προφίλ του ΝΕΕΤ στην Ελλάδα. Στο Ν. Παπαδάκης (Επιμ.), Βαρόμετρο Απόντων: οι ΝΕΕΤs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. pp. 209- 240
- Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2021). Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών 2021: Περιφέρεια Αττική. <https://census2021results.statistics.gr/perifereies/attiki>
- Howard, Μ. .(2009). Ο ρόλος του πολέμου στη νεότερη ευρωπαϊκή ιστορία (Δ' έκδοση) (επ. μετάφραση Η. Στροίκου) Αθήνα: Ποιότητα (2000) pp. 194

- Κασιμάτη, Ε. & Παναγιωτοπούλου, Ρ. .(2018). Μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2017: Μια περιγραφική καταγραφή. Κείμενο Πολιτικής, pp. 93-94 Διαθέσιμο σε: https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/teyxos-35-gr/B.3.pdf [Πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2024].
- Κοροντζής, Τ.Χ. .(2021). Η συμβολή των Ευρωπαϊκών Οργανισμών της EUROPOL, FRONTEX, EUROJUST και του θεσμού του Ευρωπαϊκού Εισαγγελέα στο ΧΕΑΔ της Ε.Ε., Η περίπτωση της Ελλάδας, Bookstars, Αθήνα pp. 103
- Κοτρόγιαννος, Δ., & Τζαγκαράκης, Σ.Ι. (2016). NEETs και κοινωνικό κράτος. Στο Ν. Παπαδάκης, Α. Κυρίδης, & Ν. Φωτόπουλος (Επιμ.), Νέα γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης. Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση. Αθήνα: Ι. Σιδέρης pp. 81–107
- Κυρίδης, Α. (2013). Διαστάσεις ενός πολυπαραγοντικού δείκτη για την διερεύνηση των NEETs. Στο Ν. Παπαδάκης (Επιμ.), Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. pp. 77–108
- Λάβδας, Κ. (2016). Προτάσεις πολιτικής: Κίνδυνοι, δυνατότητες, περιορισμοί. Στο Ν. Παπαδάκης, Α. Κυρίδης, & Ν. Φωτόπουλος (Επιμ.), Νέα γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης. Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. pp. 181–200
- Newton, K. & Van Deth, J., W. (2024) (4η έκδοση) (επιστ. επ. Γ. Κωνσταντινίδης και Σ. Μπλαβούκος) Θεσσαλονίκη: Τζιόλα, Cambridge University Press pp.271
- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3421 ΦΕΚ Α΄ 302/13.12.2005 (2005) Στρατολογία των Ελλήνων και άλλες διατάξεις. <https://www.stratologia.gr/el/node/940>
- Πανδής, Π., & Ζάγκος, Χ. (2013). Κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των NEETs: Το παράδειγμα της Ελλάδας. Στο Ν. Παπαδάκης (Επιμ.), Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα Αθήνα: Ι. Σιδέρης. pp. 109- 120
- ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 11/2014 (2014) «Κρίση Σωματικής Ικανότητας των στρατευσίμων, αυτών που κατατάσσονται στις Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς και του στρατιωτικού προσωπικού γενικά» (Α΄17). <https://amea.gov.gr/legislation/30/5>
- Παπαδάκης, Ν. (2006), Προς την κοινωνία των δεξιοτήτων? Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές κατάρτισης. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας και Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου Νίκος Παπαδάκης 37 (2024) pp. 140
- Παπαδάκης, Ν. (2007/2008), Μέλι στο Ξυράφι. Σημειώσεις για τη διακυβεύσιμη ατζέντα των πολιτικών εκπαίδευσης, κατάρτισης, πόρων στην Ευρώπη και τις «εστίες» μίας ανέκκλητης κρίσης, στο Κοινωνικό Κέντρο, τ.χ. 2-3, Οκτώβριος 2007-Μάρτιος 2008 pp. 169-193.

- Παπαδάκης, Ν. (2013a). Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETS (Young People in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα Πρακτικά Συνεδρίου Αθήνα: Σιδέρη pp.17-21, 27-, 51, 63-67, 79, 114- 115, 191, 195, 243
- Παπαδάκης, Ν. (2013b). Οι Neets: Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις και η κατάσταση των πραγμάτων διεθνώς, στο Ν.Παπαδάκης (επίμ.), Βαρόμετρο Απόντων: Οι Neets στην Ελλάδα. Αθήνα: Σιδέρη pp. 6-29.
- Παπαδάκης, Ν., & Κυρίδης, Α. (2014). Η επίμονη αναπαραγωγή της ανισότητας - Επιστημονικές για την κοινωνικο-οικονομική προέλευση μιας μείζονος κατηγορίας κοινωνικής ευπάθειας, των NEETs. Στο Α. Κυρίδης (Επιμ.), Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και διά βίου μάθηση (σσ. 90–104). Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδάκης, Ν. (2016a), Η ανέκκλητη ειμαρμένη. Ευρωπαϊκή Πολιτική Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, Κοινωνική Ενσωμάτωση και Απασχόληση: Η εικοσαετία των μετασχηματισμών (1995- 2015). Αθήνα: Ι. Σιδέρης pp. 14, 34-36
- Παπαδάκης, Ν. (2016b). Έρευνα και Ολοκληρωμένη Παρέμβαση για τους Neets: Θεωρητικοί προϋποθέσεις, ερευνητικές συνιστώσες και μια επισκόπηση της Έρευνας. Στο Ν. Παπαδάκης, Α. Κυρίδης, & Ν. Φωτόπουλος (Επιμ.), Νέα γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης. Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση (σσ. 19–37). Αθήνα: Ι. Σιδέρης. pp.12, 16, 18, 24-34, 78, 89, 120-125, 167-170, 189-197, 222-234, 282-284
- Παπαδάκης, Ν. (2019), «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, εκπαιδευτική πολιτική και απασχόληση/ ανεργία», στο Φ. Ασδεράκη (επιμ.), Μελετώντας, Διδάσκοντας, Μαθαίνοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση (Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου). Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρη pp. 55-82.
- Παπαδάκης, Ν., Δρακάκη, Μ., Σαριδάκη, Σ. (2021) Ο βαθμός απελπισίας Αγορά Εργασίας, Επισφαλής Εργασία και Κοινωνική Ευπάθεια στη Νέα Γενιά στην Ελλάδα: Η κατάσταση των πραγμάτων (σε Ευρώπη και Ελλάδα), παράμετροι, τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις και προκλήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης Αθήνα: Σιδέρη pp.25, 27, 33-34, 37, 41, 51- 54, 81-84, 95-96, 104-108, 111-125, 133-141, 147-151, 193, 239, 273
- Παπαδάκης, Ν. (2022). Νέα γενιά, επισφαλής εργασία και βιοτική τροχιά: Η εξέλιξη του φαινομένου της επισφαλούς εργασίας, οι επιπτώσεις της πανδημίας και οι προκλήσεις για το πλέγμα των δημόσιων πολιτικών. Ινστιτούτο Εργασίας 2013Γ.Σ.Ε.Ε. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2022/06/NEWSLETTER_03.pdf
- Τσιώλης, Γ. (2013). Η κατασκευή των «απασχολήσιμων». Προβληματισμοί με αφορμή μια εμπειρική έρευνα στο πεδίο της συμβουλευτικής για την ένταξη στην απασχόληση. Στο Μ. Σπυριδάκης (Επιμ.), Ανεργία και εργασιακή ανασφάλεια: Όψεις ενός εμμένοντος κινδύνου Αθήνα: Αλεξάνδρεια. pp. 151-185
- Φλώτσιου, Π., Α. (2025) Διάγραμμα 7.1: Ποσοστά ανεργίας
- Φλώτσιου, Π., Α. (2025) Διάγραμμα 7.3: Ποσοστά NEETs
- Φλώτσιου, Π., Α. (2025) Διάγραμμα 7.4 Ποσοστά NEETs διαχωρισμένα κατά φύλο

- Φλώτσιου, Π., Α.(2025) Διάγραμμα 7.5: Ετήσιοι μέσοι μισθοί
- Φλώτσιου, Π., Α.(2025) Διάγραμμα 7.2 Ποσοστά ανεργίας διαχωρισμένα κατά φύλο
- Χαλιάπα, Α. (2009). Η Ενσωμάτωση των Μεταναστών στην Ελλάδα Η Προβληματική της Δεύτερης Γενιάς, Διδακτορική Διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα σ.46 <https://estia.hua.gr/file/lib/default/data/8286/theFile>

Ξενόγλωσση

- Ahrens, A. & Beerli, A. & Hangartner, D. & Kurer, S. & Siegenthaler, M. (2023). "The Labor Market Effects of Restricting Refugees' Employment Opportunities," IZA Discussion Papers 15901, Institute of Labor Economics (IZA) <https://ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp15901.html>
- Akinyemi, B. E., & Mushunje, A. (2017). Born free but 'NEET': Determinants of rural youth's participation in agricultural activities in eastern cape province, South Africa [article]. International Journal of Applied Business and Economic Research, 15(26), pp. 521–533. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85041176551&partnerID=40&md5=05ad87094e04540c458062d7ec41c43f>
- Alcazar, L., Balarin, M., Glave, C., & Rodriguez, M. F. (2020). Fractured lives: Understanding urban youth vulnerability in Peru. Journal of Youth Studies, 23(2), pp. 140–159. 7 February 2020 <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1587154>
- Alegre, M.A., Casado, D., Sanz, J., & Todeschini, F. (2015). The impact of training-intensive labour market policies on labour and educational prospects of NEETs: evidence from Catalonia (Spain). Educational Research, 57(2), pp. 151–167. <https://doi.org/10.1080/00131881.2015.1030852>
- Almén, D. (2020). Societal impacts of modern conscription: Human capital, social capital and criminal behaviour (Doctoral dissertation, Stockholm University). DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1426387/FULLTEXT01.pdf>
- Anderson, B. (1983) Imagined Communities. London: Verso. pp.57 https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SOC571E/um/Anderson_B_-_Imagined_Communities.pdf
- Appelqvist-Schmidlechner, K., Upanne, M., Henriksson, M., Parkkola, K., & Stengård, E. (2010). Young men exempted from compulsory military or civil service in Finland: A group of men in need of psychosocial support? Scandinavian Journal of Public Health, 38(2), pp. 168–176. <https://doi.org/10.1177/1403494809357103>
- Arnkil, R. (2015). Lost in transition? Challenges for social inclusion and employment of young people in Europe. In European Commission, Youth work and non-formal learning in Europe's education landscape: A quarter of a century of EU cooperation for youth policy and practice. Luxembourg: Publications Office of the European Union. pp. 217- 231 <https://bibliotecadodesporto.ipdj.pt/BiblioNET/Upload/E-BOOKS/Youth%20work%20and%20non-formal%20learning.pdf>

- Assmann, M., & Broschinski, S. (2021). Mapping Young NEETs Across Europe: Exploring the Institutional Configurations Promoting Youth Disengagement from Education and Employment. *Journal of Applied Youth Studies*, 4, pp. 95- 117. <https://doi.org/10.1007/s43151-021-00040-w>
- Associated Press. (2025). Germany to raise defense spending to 3.5% of GDP in 2029. June 24 <https://apnews.com/article/germany-defense-spending-budget-nato-169e869922af3d349329ac1a921e634d>
- Atkinson, T. (1998). Social exclusion, poverty and unemployment. In A. B. Atkinson & J. Hills (Eds.), *Exclusion, employment and opportunity* (pp. 1–20). London School of Economics. https://www.tony-atkinson.com/wp-content/uploads/2013/09/Atkinson_Social_Exclusion_Poverty_and_Unemployment_1998.pdf
- Atkinson, J. (2018). Migrant Crime Wave - The EU Cover Up Revealed, Internet Archive pp. .24 <https://archive.org/details/MigrantCrimeWaveTheEUCoverUpRevealed/page/n25/mode/2up?q=Frontex+Greece>
- Avagianou, A., Kapitsinis, N., Papageorgiou, I., Strand, A. H., & Gialis, S. (2022). Being NEET in Youthspaces of the EU South: A Post-recession Regional Perspective. *YOUNG*, 30(5), 425-454. <https://doi.org/10.1177/11033088221086365> (Original work published 2022)
- Bachman, J., Stein, S., Campbell, K. and Sitarenios, G. (2000), Emotional Intelligence in the Collection of Debt. *International Journal of Selection and Assessment*, 8: 176-182. <https://doi.org/10.1111/1468-2389.00145>
- Baggio, S., Iglesias, K., Deline, S., Studer, J., Henchoz, Y., Mohler-Kuo, M., & Gmel, G. (2015). Not in Education, Employment, or Training status among young Swiss men. Longitudinal associations with mental health and substance use.. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 56 2, pp. 238-43 . <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.09.006>.
- Barak, O., Sheniak, A., & Shapira, A. The shift to defence in Israel's hybrid military strategy. *Journal of Strategic Studies*. 2020; 46. <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1770090>.
- Barford, A., Coombe, R., Proefke, R., Against the odds: Young people's high aspirations and societal contributions amid a decent work shortage, *Geoforum*, Volume 121, 2021, Pages pp. 162-172 <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.02.011>
- Basham, V. M. (2016). Gender, race, militarism and remembrance: the everyday geopolitics of the poppy. *Gender, Place & Culture*, 23(6), pp. 883–896. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1090406>
- Basta, M., Karakostas, S., Koutra, K., Dafermos, V., Papargiris, A., Drakaki, M., Tzagkarakis, S., Vgontzas, A., Simos, P., & Papadakis, N. (2019). NEET status among young Greeks: Association with mental health and substance use.. *Journal of affective disorders*, 253, 210-217 . <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.04.095>.

- Bauer, T., Bender, S., Paloyo, A., & Schmidt, C. (2012). Evaluating the Labor-Market Effects of Compulsory Military Service. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2012.02.002>.
- Beham, B., Drobnič, S., & Präg, P. (2014). The work–family interface of service sector workers: A comparison of work resources and professional status across five European countries. *Applied Psychology: An International Review*, 63(1), pp. 29–61. <https://doi.org/10.1111/apps.12012>
- Bell, D. N., & Blanchflower, D. G. (2011). Youth unemployment in Europe and the United States. IZA Discussion Paper No. 5673. pp. 12 <https://docs.iza.org/dp5673.pdf>
- Ben-Ari, E., Rosman, E., & Shamir, E. (2021). Neither a Conscript Army nor an All-Volunteer Force: Emerging Recruiting Models. *Armed Forces & Society*, 49, pp. 138 - 159. <https://doi.org/10.1177/0095327x211048216>.
- Benjet, C., Hernandez-Montoya, D., Borges, G., Mendez, E., Elena Medina-Mora, M., & Aguilar-Gaxiola, S. (2012). Youth who neither study nor work: Mental health, education and employment. *Salud Publica De Mexico*, 54 (4), July/ August pp. 410–417. <https://doi.org/10.1590/s0036-36342012000400011>
- Ben-Shalom, U., Babis, D., Sabar, G., Friedlander, A., & Berger, C. (2022). Experiences, Identity, and Adaptation Among Children of Migrant Laborers in Compulsory Military Service in the Israel Defense Forces. *Journal of International Migration and Integration*, 24, pp. 773-791. <https://doi.org/10.1007/s12134-022-00980-z>.
- Bental, B., Shami, L. (2020). The Impact of the Coronavirus on the Economy of Israel: An Overview, Taub Center, December 2020 <https://www.taubcenter.org.il/en/research/impact-coronavirus-economy-israel-eng/>
- Berry, C. M., Lievens, F., Zhang, C., & Sackett, P. R. (2024). Insights from an updated personnel selection meta-analytic matrix: Revisiting general mental ability tests' role in the validity–diversity trade-off. *Journal of Applied Psychology*, 109(10), pp. 1611–1634. <https://doi.org/10.1037/apl0001203>
- Bertolini, S., Ghislieri, C., Goglio, V., Meo, A., Moiso, V., Musumeci, R., Ricucci, R., & Torrioni, P. M. (2018). Young adults in insecure labour market positions in Italy: The results from a qualitative study (Working Paper No. 18). Edited by S. Bertolini, V. Moiso, & R. Musumeci. University of Turin. pp.130 Retrieved from https://iris.unito.it/retrieve/e27ce42c-ae36-2581-e053-d805fe0acbaa/WP18_Young_adults_in_insecure_labour_market_positions_in_Italy_%E2%80%93_results_from_a_qualitative_survey.pdf
- Bethmann, D., & Cho, J. (2023). Conscriptio hurts: The effects of military service on physical health, drinking, and smoking. *SSM - Population Health*, 22. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2023.101391>
- Bieri, M. (2015). Military Conscriptio in Europe: New Relevance. Zürich: Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich. October 2015 pp. 1- 4 <https://doi.org/10.3929/ethz-a-010681919>

- BMAW (Government of Austria, Federal Ministry of Labour and Economy). 2024. Youth and Work in Austria: Reporting Year 2023/2024. pp.82- 83
- Boëne, B. (2003). Conscription and Socialization in Western Europe since the 1970s. *Armed Forces & Society*, 29(4), pp. 571–596. <https://doi.org/10.1177/0095327X0302900402>
- Bove, V., Di Leo, R., & Giani, M. (2022). Military Culture and Institutional Trust: Evidence from Conscription Reforms in Europe. *American Journal of Political Science*. <https://doi.org/10.1111/ajps.12745>
- Bridges, W. (2009). *Managing Transitions: Making the Most of Change* (third edition) UK: Nicholas Brealey Publishing pp. 99- 111 <https://www.scribd.com/document/540871657/William-Bridges-Managing-Transitions-2009-Nicholas-Brealey-Publishing>
- Burchardt, T. (2000). Social exclusion: Concepts and evidence. Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, Paper 69.
- Büsser, L., Zweifel, C., Bühler, J., Hess, F., Zürcher, C., & Mulder, F. (2025). SHAPED - Swiss Health Alliance for Interprofessional Education: A project report on the student-led development and implementation of intra- and extracurricular interprofessional learning activities. *GMS journal for medical education*, 42(5), Doc63. <https://doi.org/10.3205/zma001787>
- Bynner, J., & Parsons, S. (2002). Social exclusion and the transition from school to work: The case of young people not in education, employment or training. *Journal of Vocational Behavior*, 60, pp. 289–309 <https://doi.org/10.1006/jvbe.2001.1868>.
- Caforio, G., & Kümmel, G. (Eds.). (2017). *Military Missions and Their Implications Reconsidered: The Aftermath of September 11th*. Bingley: Emerald Group Publishing pp. 52-56 <https://isi.evergreencatalog.com/eg/opac/record/120379>
- Carcillo, S., Fernández, R., Königs, S., & Minea, A. (2015). NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 164: OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/5js6363503f6-en>
- Caroleo, F., Rocca, A., Neagu, G., & Keranova, D. (2021). NEETs and the Process of Transition From School to the Labor Market: A Comparative Analysis of Italy, Romania, and Bulgaria. *Youth & Society*, 54, 109S - 129S. <https://doi.org/10.1177/0044118x211056360>.
- Casalone, G.; Baici, E. (2023) Education, Off-the-Job Vocational Training, and Early Employment Outcomes: Evidence from Italy. *Merits* 2023, 3, pp. 390–404. <https://doi.org/10.3390/merits3020022>
- CEDEFOP (European Center for the Development of Vocational Training). (2024). *Helping Female NEETs (Re)Integrate Into Education, Employment or Training*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/neets/intervention-approaches/helping-female-neets-reintegrate-education-employment-or>

- Checkoway, B., & Aldana, A. (2013). Four forms of youth civic engagement for diverse democracy. *Children and Youth Services Review*, 35(11), pp. 1894–1899. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.09.005>
- Cheung, K., Klooster, P., Smit, C., De Vries, H., & Pieterse, M. (2017). The impact of non-response bias due to sampling in public health studies: A comparison of voluntary versus mandatory recruitment in a Dutch national survey on adolescent health. *BMC Public Health*, 17. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4189-8>.
- Child Soldiers International. (2008). *Child Soldiers Global Report 2008 - Italy*, 20 May 2008, <https://www.refworld.org/reference/annualreport/cscoal/2008/en/59623>
- Choulis, I., Bakaki, Z., & Böhmelt, T. (2019). Public Support for the Armed Forces: The Role of Conscription. *Defence and Peace Economics*, 32, pp. 240 - 251. <https://doi.org/10.1080/10242694.2019.1709031>.
- Cohen, S. A. (1995). The Israel Defense Forces (IDF): From a "People's Army" to a "Professional Military"-Causes and Implications. *Armed Forces & Society*, 21(2), pp. 237-254. <https://doi.org/10.1177/0095327X9502100205>
- Conker, A., & Hussein, H. (2019). Hydraulic Mission at Home, Hydraulic Mission abroad? Examining Turkey's Regional 'Pax-Aquarum' and Its Limits. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su11010228>.
- Connection e.V. (2024). 49th Universal Periodic Review of Kyrgyzstan: Conscientious objection to military service and related issues https://www.connection-ev.org/ohchr/49th_UPR_Kyrgyzstan_EN_Connection.pdf
- Corbanese, V., & Rosas, G. (2017). Guide for developing national outreach strategies for inactive young people pp. 12-15
- Côté, J. E. (2014). The dangerous myth of emerging adulthood: An evidence-based critique of a flawed developmental theory. *Applied Developmental Science*, 18(4), pp. 177–188. <https://doi.org/10.1080/10888691.2014.954451>
- Coticchia, F., & Moro, F.N. (2015). *The Transformation of Italian Armed Forces in Comparative Perspective: Adapt, Improvise, Overcome?* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315552101>
- Council of the European Union (Eur- Lex). (2013). Council Recommendation of 22 April 2013 on establishing a Youth Guarantee pp. 1-3. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2013_120_R_0001_01
- Council of the European Union (Eur- Lex) .(2020). Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on A Bridge to Jobs - Reinforcing the Youth Guarantee and Replacing Council Recommendation of 22 April 2013 on establishing a Youth Guarantee <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0277>
- Crawford, C., Duckworth, K., Vignoles, A., & Wyness, G. (2011). Young people's education and labour market decisions. UK Department for Education. pp. 2 <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7b0b5840f0b66a2fc04bd5/DFE-RB182.pdf>

- David, H. (2009). The Talented Arab Girl: Between Tradition and Modernism. *Gifted and Talented International*. pp. 27-31
<https://doi.org/10.1080/15332276.2009.11674862>
- De Lannoy, A. and Basic Package of Support research consortium (2019) 'Towards a Basic Package of Support for Young People who are not in Employment, Education or Training (NEET) in South Africa'. Project summary report. Cape Town: Southern Africa Labour and Development Research Unit, University of Cape Town. pp. 56
https://opensaldru.uct.ac.za/bitstream/handle/11090/969/2019_254_Saldruwp.pdf?sequence=3
- Del Pino-Brunet, N., Hombrados-Mendieta, I., Gómez-Jacinto, L., García-Cid, A., & Millán-Franco, M. (2021). Systematic Review of Integration and Radicalization Prevention Programs for Migrants in the US, Canada, and Europe. *Frontiers in Psychiatry*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.606147>
- Delardas, O., Kechagias, K., Pontikos, P., & Giannos, P. (2022). Socio-Economic Impacts and Challenges of the Coronavirus Pandemic (COVID-19): An Updated Review. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su14159699>
- Dickens, L., & Marx, P. (2020). NEET as an outcome for care leavers in South Africa: The case of girls and boys town [article]. *Emerging Adulthood*, 8(1), pp. 64–72. <https://doi.org/10.1177/2167696818805891>
- Djatmiko, G., Sinaga, O., & Pawirosumarto, S. (2025). Digital Transformation and Social Inclusion in Public Services: A Qualitative Analysis of E-Government Adoption for Marginalized Communities in Sustainable Governance. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su17072908>.
- Drakaki, Maria & Papadakis, Nikos & Kyridis, Argyris & Papargyris, Antonis. (2014). Who's The Greek Neet? Neets' Profile in Greece: Parameters, Trends and Common Characteristics of a Heterogeneous Group. *International Journal of Humanities and Social Science*. 4. pp. 240-254. https://www.researchgate.net/publication/264556973_Who's_The_Greek_Neet_Neets'_Profile_in_Greece_Parameters_Trends_and_Common_Characteristics_of_a_Heterogeneous_Group
- Duckworth, K., & Schoon, I. (2012). Beating the odds: Exploring the impact of social risk on young people's school-to-work transitions during recession in the UK (article). *National Institute Economic Review*, 222(1), R38–R51. <https://doi.org/10.1177/002795011222200104>
- Dyvik, H., H. (2025) Unemployment in Italy - Statistics & facts Statista December 17 2025
https://www.statista.com/topics/6294/unemployment-in-italy/?srsltid=AfmBOor2esiJ5-1zq6C-nMDx66b7Vw3HRL8_B-w3rrkRx5PLJ_afNi#topicOverview
- Edri, A. (2024). "Military service of home-schooled graduates in Israel." *Israel Affairs*, 30 (2024): 350 - 365. <https://doi.org/10.1080/13537121.2024.2318180>.

- Egger, M., & Huber, S. G. (2022). Consequences of COVID-19 on Education and Work of Young Adults: An Expert and Peer Interview Study in Germany, Austria, and Switzerland of Their Perspectives on the Past, Present and Future. *Youth*, 2(4), pp. 610-632. <https://doi.org/10.3390/youth2040043>
- Eighmey, J. (2006). Why Do Youth Enlist?: Identification of Underlying Themes: Identification of Underlying Themes. *Armed Forces & Society*, 32(2), pp. 307-328. <https://doi.org/10.1177/0095327X05281017> (Original work published 2006)
- Eisikovits, R. (2006). Intercultural Learning among Russian Immigrant Recruits in the Israeli Army. *Armed Forces & Society*, 32, pp. 292 - 306. <https://doi.org/10.1177/0095327X05277891>.
- Elder, S. (2015). What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted? International Labour Office (ILO) Technical Brief No.1, January 2015 OECD pp. 1, 3-4, 6
- Elena-Bucea, A., Cruz-Jesus, F., Oliveira, T., & Coelho, P. (2020). Assessing the Role of Age, Education, Gender and Income on the Digital Divide: Evidence for the European Union. *Information Systems Frontiers*, 23, pp. 1007 - 1021. <https://doi.org/10.1007/s10796-020-10012-9>.
- Erlewein, K., Gossmann, E., & Fegert, J. (2024). Parental conscription and cumulative adverse experiences in war-affected children and adolescents and their impact on mental health: a comment following Russia's invasion of Ukraine in 2022. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 18. <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00732-0>.
- Esping-Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism. Princeton University Press. Chapter 1: The Three Political Economies of the Welfare State 1-78 pp. 1-33 <https://lanekenworthy.net/wp-content/uploads/2017/03/reading-espingandersen1990pp9to78.pdf>
- Esteban-Navarro, M., García-Madurga, M., Morte-Nadal, T., & Nogales-Bocio, A. (2020). The Rural Digital Divide in the Face of the COVID-19 Pandemic in Europe - Recommendations from a Scoping Review. *Informatics*, 7, 54. <https://doi.org/10.3390/informatics7040054>.
- Eurofound. (2012). NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound. (2015). Social inclusion of young people. Publications Office of the European Union: Luxembourg..
- Eurofound. (2016a). Exploring the diversity of NEETs. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound. (2016b). Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Publications Office of the European Union.

- 10. Eurofound. (2021). Impact of COVID-19 on young people in the EU. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Bureau for Conscientious Objection (EBCO). (2024). Switzerland. <https://ebco-beoc.org/switzerland/>
- European Bureau of Conscientious Objection (EBCO). (2024). Switzerland: Country report 2024. European Bureau for Conscientious Objection. <https://ebco-beoc.org/switzerland/2024>
- European Bureau of Conscientious Objection (EBCO). (2025). Italy. Voluntary military service and social integration in Europe. European Defence Review. <https://www.ebco-beoc.org/italy/2024>
- European Commission. (2017). Employment and Social Developments in Europe: Annual Review 2017. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2018). Effective Outreach to NEETs: Experience from the Ground.
- European Commission. (2021). Employment and Social Developments in Europe: Annual Review 2021. Towards a strong social Europe in the aftermath of the COVID-19 crisis: Reducing disparities and addressing distributional impacts. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion - Directorate F. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission (2025). Economic forecast for Italy The latest macroeconomic forecast for Italy. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-member-states/country-pages/italy/economic-forecast-italy_en
- European Commission, Eurostat. (2025). Glossary: Young people neither in employment nor in education and training (NEET). Retrieved from [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_\(NEET\)_European_Commission](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_(NEET)_European_Commission)
- European Training Foundation. (2024a). Country Fiche – Israel 2024. (ETF). https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2024-12/Country%20Fiche_Israel_2024_EN_web.pdf
- European Training Foundation.(ETF) (2024b). Key policy developments in education, training and employment: Israel 2024. <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/key-policy-developments-education-training-and-employment-israel>
- Eurostat. (2022). Labour Force Survey (LFS): NEET indicator (dataset lfso_17csna). Eurostat Database. Retrieved December 18, 2025, from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfso_17csna/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfso.lfso_17.lfso_17cs

- Eurostat. (2023). Young people neither in employment nor in education and training (NEETs). Retrieved from [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Young_people_-_NEET_\(not_in_employment,_education_or_training\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Young_people_-_NEET_(not_in_employment,_education_or_training))
- Eurostat. (2025). Statistics on young people neither in employment nor in education or training. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training
- Federal Constitution of the Swiss Confederation. (2024). Art. 59: Armed forces. Swiss Federal Chancellery. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>
- Federal Department of Foreign Affairs. (2008). Politorbis: Power sharing – The Swiss experience (No. 45, 2/2008). <https://www.eda.admin.ch/politorbis>
- 120. Federal Statistical Office (FSO) / Office fédéral de la statistique (OFS). (2024)). Sous-emploi, force de travail potentielle, NEET. <https://www.bfs.admin.ch/bfs/fr/home/statistiques/travail-remuneration/chomage-sous-emploi/personnes-sous-emploi-force-travail-potentielle.html>
- Federal Statistical Office (FSO). (2011). Statistical Data on Switzerland 2011 <https://www.bfs.admin.ch/asset/en/348047>
- Fize, E., & Louis-Sidois, C. (2020). Military service and political behavior: Evidence from France. European Economic Review, 122, pp. 103-364. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2019.103364>.
- France24. (2025, November 30). Swiss reject compulsory civic duty, climate tax for super-rich – projections. <https://www.france24.com/en/live-news/20251130-swiss-reject-compulsory-civic-duty-climate-tax-for-super-rich-projections>
- Furlong, A. (2006). Not a very NEET solution: representing problematic labour market transitions among early school-leavers. Work, employment and society, 20(3), pp. 553–569. <https://doi.org/10.1177/0950017006067001>
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2007). Young People and Social Change new perspectives (2nd edition) Sociology and Social change, England: Open University Press pp. 36- 41, 116- 119 https://itinerariosparaorganizaciones.com/images/infografias/desarrollo_positivo/info5.pdf
- Furlong, A. (2013). Re-tooling’ the discipline of education, Chapter extract from Education – An Anatomy of the Discipline by John Furlong (2013), published by Routledge (Taylor and Francis Group). <https://www.bera.ac.uk/publication/furlong-re-tooling-the-discipline-of-education>
- Gabaren, S. (2020). The Status of the Arab Women in Israel: Trends, Changes and Factors. , 1, 138. <https://doi.org/10.22158/elsr.v1n1p138>.
- Galan, S. (2025a) Percentage of young people not in education, employment, or training (NEET) in Italy in 2023, by region. Statista 28 November 2025

<https://www.statista.com/statistics/777098/young-people-who-don-t-work-nor-study-in-italy-by-region/?srltid=AfmBOoo1bZxdPWuf8cKWMQxFrJrztycb1In6ePvXYWX5MX9S1zoEMlyJ>

- Galan, S. (2025b). Youth unemployment rate in Italy from 2004 to 2025 Statista November 28 2025
<https://www.statista.com/statistics/776931/youth-unemployment-rate-in-italy/?srltid=AfmBOoo9woT0ZoY4WotWyp-vlpFWJ0EVsJfJdJwi85En9SI5eQEer8Sf>
- Galan, S. (2025c). Percentage of young people not in education, employment, or training (NEET) in Italy from 2004 to 2023 Statista November 28 2025
<https://www.statista.com/statistics/729239/percentage-of-young-people-who-were-neet-in-italy/?srltid=AfmBOooJgwUuW5kdnBS7oZ5mlcrXSiEnWWFv3sCdoVYWH-45XL3AofAs>
- Galan, S. (2025d). Unemployment rate in Italy from 2020 to 2024, with a forecast for 2025 and 2026 Statista November 28 2025
<https://www.statista.com/statistics/1109090/forecasted-unemployment-rate-in-italy/?srltid=AfmBOooq0VRR1E9XTo2SGvUIDQep2qc5iQCqRXGxvcHb3XyoNQsZAPFyA>
- Galan, S. (2025e). Unemployment rate in Italy in 2023, by age group. Statista November 28 2025
<https://www.statista.com/statistics/1097938/unemployment-rate-by-age-group-in-italy/?srltid=AfmBOooqWNbiLCq2XnkFsDHmj0OibrdwQfaSha7SncpqaC7FOOT8L74pZ>
- Galan, S. (2025f). Share of Italian doctorate graduates living abroad in 2018, by field of study Statista November 28 2025
<https://www.statista.com/statistics/572324/italian-phd-graduates-living-abroad/?srltid=AfmBOorU88py-BghN9Cz0XVOq0Hn9xbDtzDd4hjZR9KIUWLR4t3PPCu6>
- Gariépy, G., Danna, S.M., Hawke, L., Henderson, J., & Iyer, S.N. (2021). The mental health of young people who are not in education, employment, or training: a systematic review and meta-analysis. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57, pp. 1107–1121. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02212-8>
- Garyn-Tal, S., & Shahrabani, S. (2015). Type of army service and decision to engage in risky behavior among young people in Israel. *Judgment and Decision Making*. <https://doi.org/10.1017/s1930297500005155>.
- Genda, Y. (2007). Jobless youths and the NEET problem in Japan [article]. *Social Science Japan Journal*, 10(1), pp. 23–40. <https://doi.org/10.1093/ssjj/jym029>
- Gibson, M. and De Lannoy, A. (2023). "Profile of Young People Not in Employment, Education or Training (NEET) Aged 15-24 Years in South Africa: An Annual Update". SALDRU Working Papers 298, Southern Africa Labour and Development Research Unit, University of Cape Town.
- Gillath, N. (2017). "Avoiding Conscription in Israel: Were Women Pawns in the Political Game?." (2017): 226-256. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0516-7.ch009>.

- Gillath, N. (2021). "Avoiding Conscription in Israel." Research Anthology on Religious Impacts on Society (2021). <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-3435-9.ch033>.
- Girsh, Y. (2018). Negotiating the Uniform: Youth Attitudes towards Military Service in Israel. *Young*, 27, pp. 304 - 320. <https://doi.org/10.1177/1103308818787647>
- Global Security. (2004). Italy Military Profile. Retrieved from <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/it-personnel.htm>
- Goldberg, A. C., Hopkins, P. N., Toth, P. P., Ballantyne, C. M., Rader, D. J., Robinson, J. G., Daniels, S. R., Gidding, S. S., de Ferranti, S. D., Ito, M. K., McGowan, M. P., Moriarty, P. M., Cromwell, W. C., Ross, J. L., Ziajka, P. E., & National Lipid Association Expert Panel on Familial Hypercholesterolemia. (2011). Familial hypercholesterolemia: screening, diagnosis and management of pediatric and adult patients: clinical guidance from the National Lipid Association Expert Panel on Familial Hypercholesterolemia. *Journal of clinical lipidology*, 5(3 Suppl), S1–S8. <https://doi.org/10.1016/j.jacl.2011.04.003>
- Goldman-Mellor, S., Caspi, A., Arseneault, L., Ajala, N., Ambler, A., Danese, A., Fisher, H., Hucker, A., Odgers, C., Williams, T., Wong, C., & Moffitt, T. (2016). Committed to work but vulnerable: self-perceptions and mental health in NEET 18-year olds from a contemporary British cohort. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(2), pp. 196–203. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12459>
- Government Accountability Office. (GAO). (2024). Military readiness: Improvements in readiness reporting and data needed to better assess the status of equipment and personnel (GAO-24-107352). U.S. Government Publishing Officepp. 2-3, 6 <https://www.gao.gov/assets/gao-24-107352.pdf>
- Greek Reporter. (2025). Greece reforms military conscription under Agenda 2030. <https://www.greekreporter.com>
- Gutierrez-Garcia, R. A., Benjet, C., Borges, G., Mendez Rios, E., & Elena Medina-Mora, M. (2018). Emerging adults not in education, employment or training (NEET): Socio-demographic characteristics, mental health and reasons for being NEET. *BMC Public Health*, 18(1), 1201 October. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6103-4>
- Haj-Yahya, N., Khattab, N., & Schnell, I. (2019). The Male Agency of Arabs in Transition to Adulthood in Israel. *Young*, 27, pp. 164 - 183. <https://doi.org/10.1177/1103308818774972>.
- Halabi, R. (2024). The Druze in the army: a (very) limited entrance ticket to Israeli (Jewish) society. *Kulturní studia*. <https://doi.org/10.7160/ks.2024.230204>.
- Hamanaka, S. Military Service as a Process of Political Socialization: The Case of Universal Conscription in Israel. . 2016; 32. https://doi.org/10.24498/ajames.32.1_71.
- Harel, A., Popper, S., W., (2024). Staffing the Israel Defense Force in the 21st Century, RAND, Research Report, RAND Corporation, Santa Monicapp. 4- 6, 10-12, 17 ,26- 27 https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA1800/RRA1861-1/RAND_RRA1861-1.pdf

- Hazran, Y. The Druzification of Arab Christians in Israel in The Wake of the "Arab Spring". *Israel Studies*. 2019; 24. <https://doi.org/10.2979/israelstudies.24.3.04>.
- Heinz, W.R. (2009). Youth transitions in an age of uncertainty. In A. Furlong (Ed.), *Handbook of Youth and Young Adulthood: New perspectives and agendas* (pp. 3–13). London and New York: Routledge.
- Helbling, L.A., Sacchi, S.(2014). Scarring effects of early unemployment among young workers with vocational credentials in Switzerland. *Empirical Res Voc Ed Train* 6, 12. <https://doi.org/10.1186/s40461-014-0012-2>
- Hitomi, Y., Masaki, N., Ishinoda, Y., Ido, Y., Iwashita, M., Yumita, Y., Kagami, K., Yasuda, R., Ikegami, Y., Toya, T., Namba, T., Nagatomo, Y., Takase, B., Adachi, T. (2002) Effectiveness of the d-ROMs oxidative stress test to predict long-term cardiovascular mortality, *International Journal of Cardiology*, Volume 354, pp. 43-47 <https://doi.org/10.1016/j.ijcard.2022.03.001>.
- Hoffman, N., & Schwartz, R. (2015). Gold Standard: The Swiss Vocational Education and Training System (National Center on Education and the Economy). pp. 7-8, 24 <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-us/campaigns/innovati on/documents/ey-gold-standard-swiss-apprenticeship.pdf>
- Holte, B. H. (2018). Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalized Youth: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalized Youth. *YOUNG*, 26(1), 1-16. <https://doi.org/10.1177/1103308816677618> (Original work published 2018)
- Hubers, F., & (2015). The long-term effects of military conscription on educational attainment and wages. *IZA Journal of Labor Economics*, 4, 10. <https://doi.org/10.1186/s40172-015-0026-4>
- Human Rights Watch. (2022). Israel: Conditions for Eritrean and Sudanese asylum seekers. <https://www.hrw.org/report/2022/israel/conditions-eritrea-sudan-asylum-seekers>
- Hutchinson, J., Beck, V., & Hooley, T. (2015). Delivering NEET policy packages? A decade of NEET policy in England. *Journal of Education and Work*, 29(6), 707–727. <https://doi.org/10.1080/13639080.2015.1051519>
- Il Sole 24 Ore. (2025a). Defence, Crosetto: called upon to build protection adherent to current risks. 'Space shield indispensable' 4 December <https://en.ilsole24ore.com/art/crosetto-defence-called-build-protection-adherent-current-risks-AIWP6RE>
- Il Sole 24 Ore. (2025b). Poll: Majority of Italians in favour of compulsory military service 5 December <https://en.ilsole24ore.com/art/poll-majority-of-italians-in-favour-of-compulsory-military-service-AldoHGG>
- International Labour Organization. (ILO). (2012). “The Youth Employment Crisis: A Call for Action”. Resolution and Conclusions of the 101st Session of the International Labour Conference. Geneva

- International Labour Organization. (ILO). (2013). Global employment trends for youth 2013: A generation at risk (Report No. WCMS_343153). Geneva, Switzerland: ILO. (Definition of NEET indicator: percentage of youth not employed and not in education or training).
- International Labour Organization. (ILO). (2017). Mapping Outreach Strategies to Support Inactive Young People in Re-Entering Education or Gaining Employment
- International Labour Organization. (ILO). (2019). Young people not in employment, education or training [ILO/SIDA Partnership on Employment (technical brief No 3)]. Switzerland: Employment and Labour Market Policies Branch (EmplAB) - Employment Policy Department.
- International Labour Organization (ILO). (2020). Labour Force Survey 2020 Switzerland, 2020
<https://webapps.ilo.org/surveyLib/index.php/catalog/7802/variable/VA574>
- International Labour Organization. (ILO) and Asian Development Bank (ADB). (2022). Tackling the COVID-19 Youth Employment Crisis in Asia and the Pacific
- International Labour Organization. (ILO). (2022). Youth Not in Employment, Education or Training in Asia and the Pacific: Trends and Policy Considerations.
- International Labour Organization. (ILO). (2023a). Promoting Employment and Training for Youth (NEETs) — Southern Mediterranean: Israel. ILO.
<https://www.ilo.org/projects-and-partnerships/projects/promoting-employment-and-training-youth-neets-southern-mediterranean>
- International Labour Organization.(ILO). (2023b). Global Employment Policy Review 2023: Macroeconomic policies for recovery and structural transformation.
- International Labour Organization. (ILO) X O'Higgins, N., Barford, A., Coutts, A., Elsheikhi, A., Caro, L., P. and Brockie, K. (2023a). "How NEET Are Developing and Emerging Economies? What Do We Know and What Can Be Done About It?" In Global Employment Policy Review 2023: Macroeconomic Policies for Recovery and Structural Transformation. 53–81.
- International Labour Organization. (ILO) X O'Higgins, N., Karkee,V., Levina, K., Segovia, M., C. and Barford, A. (2023b). "Cross-Country Review", ILO Youth Country Briefs, June.
- International Labour Organization. (ILO). (2024a). World Employment and Social Outlook: Trends 2024.
- International Labour Organization. (ILO) and The World Bank. (2024b.) Active Labour Market Programs Improve Employment and Earnings of Young People.
- International Labour Organization. (ILO). (2024c). Global Employment Trends for Youth 2024. Decent Work, Brighter Futures. Handbook on policy areas to reduce youth in NEET status 33
- ILOSTAT. (2024a). Italy — Country Profile. International Labour Organization.
<https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/ita/>

- ILOSTAT. (2024b). Israel – Country Profile. International Labour Organization. <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/isr/>
- IndexMundi. (2020). Switzerland — Share of youth not in education, employment or training, total (% of youth population) (SL.UEM.NEET.ZS). <https://www.indexmundi.com/facts/switzerland/indicator/SL.UEM.NEET.ZS>
- Ingesson, T. (2020, October 27). Conscription, Citizenship, and Democracy. Oxford Research Encyclopedia of Politics. Retrieved 21 Nov. 2025, from <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1909>.
- Inui, A. (2009). NEETs, freeters and flexibility: reflecting precarious situations in the new labour market. In A. Furlong (Ed.), *Handbook of Youth and Young Adulthood: New perspectives and agendas* London and New York: Routledge pp. 176–181
- Iosifides, T., Gialis, S., & Kizos, T. (Eds.). (2024). *Inequalities, Youth and the Labour Market: NEETS in Southern Europe*. Routledge https://www.routledge.com/Inequalities-Youth-and-the-Labour-Market-NEETS-in-Southern-Europe/Iosifides-Gialis-Kizos/p/book/9781032113333?srsId=AfmBOOrCdphAmxF_-LeBP1Jy6rua6yCHV2EvuhtFXD-gzjkKchExYzvU
- Italianismo. (2024). Italy proposes new voluntary military service: understand what changes. Italianismo. 30 November <https://italianismo.com.br/en/italia-propoe-novo-servico-militar-voluntario-entenda-o-que-muda>
- Itsik, R. (2020). Compulsory military service as a social integrator. **, 30, 65-80. <https://doi.org/10.35467/sdq/124710>
- Janowitz, M. (1960). The professional soldier: A social and political portrait. Free Press. pp. 157, 331, 396 <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.123373>
- Jianu, I. (2019). The effect of young people not in employment, education or training on poverty rate in the European Union. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*, 2019, Article ID 955941. pp.1- 14 <https://arxiv.org/pdf/2007.11435>
- Jones, M., Smith, N., Burns, D., Braithwaite, E., Turner, M., McCann, A., Walker, L., Emmerson, P., Webster, L., & Jones, M. (2022). A systematic review of resilient performance in defence and security settings. *PLoS ONE*, 17. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273015>.
- Jongbloed, J., & Giret, J. (2021). Quality of life of NEET youth in comparative perspective: subjective well-being during the transition to adulthood. *Journal of Youth Studies*, 25, 321 - 343. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1869196>.
- Jonsson, E., Salo, M., Lillemäe, E., Brundtland Steder, F., Ferst, T., Kasearu, K., Novagrokiene, J., Österberg, J., Sederholm, T., Svensén, S., Szvircsev Tresch, T., & Truusa, T.-T. (2024). Multifaceted conscription: A comparative study of six European countries. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 7(1), pp. 19-33. <https://doi.org/10.31374/sjms.166>

- Jorge, V., Granada, R., Maidana, R., Jurak, D., Marques, G., Negreiros, A., Santos, D., Gonçalves, L., & Amory, A. (2019). A Survey on Unmanned Surface Vehicles for Disaster Robotics: Main Challenges and Directions. *Sensors* (Basel, Switzerland), 19. <https://doi.org/10.3390/s19030702>.
- Karaoğlu, D., Tat, P., & Begen, N. (2023). NEET Status and Mental Health Disorders: Evidence from a Developing Country. *World Journal of Applied Economics*. <https://doi.org/10.22440/wjae.9.2.4>.
- Karyda, M., & Jenkins, A. (2018). Disadvantaged neighbourhoods and young people not in education, employment or training at the ages of 18 to 19 in England [article]. *Journal of Education & Work*, 31(3), pp. 307–319. <https://doi.org/10.1080/13639080.2018.1475725>
- Karyda, M. (2020). The influence of neighbourhood crime on young people becoming not in education, employment or training [article]. *British Journal of Sociology of Education*, 41(3), pp. 393–409. <https://doi.org/10.1080/01425692.2019.1707064>
- 9. Katsikas, D., Nicolitsas, D., & Fløtten, T. (Eds.). (2021). Youth inclusion and gender equality in the Greek labour market: Trends, challenges, and lessons from the Nordic countries. Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP) / Fafo Institute for Labour and Social Research. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2021/12/EEA-FINAL-REPORT.pdf>
- 179. Katz, Y. (2025). "The Controversy Over Equitable Burden-Sharing In Israel's National Defense." *International Journal of Social Science and Human Research*. <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v8-i4-34>.
- 10. Kelly, E., & McGuinness, S. (2015). Impact of the Great Recession on unemployed and NEET individuals' labour market transitions in Ireland. *Economic Systems*, 39(1), pp. 59–71. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecosys.2014.06.004>
- Kelty, R., Kleykamp, M., & Segal, D. R. (2010). The military and the transition to Adulthood. *Annual Review of Sociology*, 36 pp. 181- 2, 187, 192, 194- 195, 199- 200 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ883085.pdf>
- Kestnbaum, M. (2000). Citizenship and Compulsory Military Service: The Revolutionary Origins of Conscription in Modern Europe. *Armed Forces & Society*, 27(1), pp. 57–78. <https://doi.org/10.1177/0095327X0002700103>
- King, A. (2006). The Post-Modern Military Reconsidered. *British Journal of Sociology*, 57(4), pp. 599–624.
- Kirchner, Sala, L., Nafilyan V., Speckesser, S., Tassinari, A (2015). Youth transitions to and within the labour market: A literature review. UK Government. BIS Research paper number 255A, October 2015, London: Department for Business Innovation & Skills 181- 207 pp. 24- 25, 31 <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ff984e5274a2e87db71b0/BIS-15-613-youth-transitions-to-and-within-the-labour-market-a-literature-review.pdf>

- Kiss, L., Fotheringham, D., & Quilan-Davidson, M. (2021). Latin American young NEETs: Brazil as a case study for systemic risks of youth social exclusion. *Journal of Youth Studies*, 25, pp. 1386 - 1410. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1965107>
- Klebanov, B., Gill, A., & Golan, N. (2024). The Challenges of Reducing Educational-Developmental Gaps Among Status-less Children in Israel. *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*. <https://doi.org/10.1007/s42448-024-00210-2>.
- Kleif, H. B. (2023). A Typology of Transition Patterns Involving Long-Term NEET Episodes: Accumulation of Risk and Adversity. *Youth*, 3(1), pp. 170-183. <https://doi.org/10.3390/youth3010012>
- Klein, S., & Shoshana, A. (2020). "What for? I'll be 18 soon and getting out of here": Future orientation among immigrant at-risk youth in Israel. *Children and Youth Services Review*, 116, pp. 105-255. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105255>.
- Kleinert, C., & Niklaus, A. (1999). Italy to create a professional army. *World Socialist Web Site*. September 24 <https://www.wsws.org/en/articles/1999/09/ital-s24.html>
- Kotroyannos, D., Lavdas, K. A., Papadakis, N., Kyridis, A., Theodorikakos, P., Tzagkarakis, S. I., & Drakaki, M. (2015). An individuality in parenthesis? Social vulnerability, youth and the welfare state in crisis: On the case of NEETs, in Greece, within the European context. *Studies in Social Sciences and Humanities*, 3(5), pp. 268–279.
- Kümmel, G. (2018). The Transformation of the Citizen in Uniform: Conscription, the Military, and Society. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the Sociology of the Military* (2nd edition) Cham: Springer pp. 225–242
- Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., Øverland, S., Gissler, M., & Halonen, J. I. (2019). Determinants of long-term unemployment in early adulthood: A Finnish birth cohort study. *SSM - Population Health*, 8, 100410. August 1 <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2019.100410>
- LawGratis. (2024). Military law at Switzerland: Overview of military obligations and legal framework. <https://lawgratis.com/blog-detail/military-law-at-switzerland>
- Lazarou, E., & Lamprou, P. P. (2025, March). PE 769.541 – Brussels European Parliament Research Service Briefing [EPRS BRI(2025)769541 EN]. Members' Research Service, European Parliament. pp. 2- 3, 6 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769541/EPRS_BRI\(2025\)769541_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769541/EPRS_BRI(2025)769541_EN.pdf)
- Le-news.ch. (2024). Federal Council wants to get tough on conscription choices to boost military May 10 . <https://lenews.ch/2024/05/10/federal-council-wants-to-get-tough-on-conscription-choices-to-boost-military/>

- Le-news.ch. (2025). Swiss military to tighten rules on conscientious objection May 30 <https://lenews.ch/2025/05/30/swiss-military-to-tighten-rules-on-conscientious-objection/>
- Levitas, R. (2005). *The inclusive society? Social exclusion and New Labour* (2nd ed.). Palgrave Macmillan pp. 156- 177 <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230511552>
- Levy, Y. (2007). *Israel's Materialist Militarism*. Lanham, MD: Lexington Books. pp. 23-34
- Leybold-Johnson, I. (2022, May 26). Why is the drop-out rate so low in Switzerland? SWI [swissinfo.ch. https://www.swissinfo.ch/eng/sci-tech/why-is-the-drop-out-rate-so-low-in-switzerland/47599820](https://www.swissinfo.ch/eng/sci-tech/why-is-the-drop-out-rate-so-low-in-switzerland/47599820)
- Lifshitz, C. (2017). Fostering employability among youth at-risk in a multi-cultural context: Insights from a pilot intervention program. *Children and Youth Services Review*, 76, pp. 20-34. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.029>.
- Lindhardt, L., Storebø, O. J., Bruun, L. S., Simonsen, E., & Mortensen, O. S. (2022). Psychosis among the disconnected youth: A systematic review. *Cogent Psychology*, 9(1), pp. 205- 306. <https://doi.org/10.1080/23311908.2022.2056306>
- Lochner, L. (2011). Non-cognitive skills and the NEET population. IZA Discussion Paper. pp. 9 <https://docs.iza.org/dp5743.pdf>
- Lőrinc, M., Ryan, L., D'Angelo, A., & Kaye, N. (2020). De-individualising the 'NEET problem': An ecological systems analysis. *European Educational Research Journal*, 19, pp. 412 - 427. <https://doi.org/10.1177/1474904119880402>.
- MacLean, A. *Military service and the socioeconomic attainment of French men, 1940–1980. Research in Social Stratification and Mobility* (2019), <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2019.02.004>
- Maguire, S., Levels, M., Brzinsky-Fay, C., Jongbloed, J., & Taki, H. (2022). Policy interventions targeting NEETs in different institutional settings. In M. Levels et al. (Eds.), *The dynamics of marginalized youth*. Routledge. pp. 180–204
- Mahgoub, E., Khairy, A., Osman, S., Haga, M., Osman, S., Hassan, A., Kamal, H., & Babiker, A. (2024). War and education: the attacks on medical schools amidst ongoing armed conflict, Sudan 2023. *Conflict and Health*, 18. <https://doi.org/10.1186/s13031-024-00584-7>.
- Malach, G. & Cahamer, L. (2021) *Statistical Report on Ultra- Orthodox Society in Israel*, Chap. 4 Employment, The Israel Democracy Institute, 1 January 2021 <https://en.idi.org.il/haredi/2020/?chapter=34275>
- Malach, G. & Cahamer, L. (2023). 80% of Ultra- Orthodox Women Participate in the Workforce- 2022 Statistical Report on Ultra- Orthodox Society in Israel, The Israel Democracy Institute, 2 January 2023 <https://en.idi.org.il/articles/47009>

- Malle, S. (2017). Russia and China in the 21st century: Moving towards cooperative behaviour. *Journal of Eurasian Studies*, 8(2), pp. 136–150. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.02.003>
- Malo, M., Mussida, C., Cueto, B., & Baussola, M. (2021). Being a NEET before and after the Great Recession: persistence by gender in Southern Europe. *Socio-Economic Review*. <https://doi.org/10.1093/ser/mwab043>.
- Mascherini, M., Salvatore, L., Meierkord, A., & Jungblut, J.-M. (2012). NEETs — Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. <https://doi.org/10.2806/41578>
- Mawn, L., Oliver, E. J., Akhter, N., Bambra, C. L., Torgerson, C., Bridle, C., & Stain, H. J. (2017). Are we failing young people not in employment, education or training (NEETs)? A systematic review and meta-analysis of re-engagement interventions. *Systematic Reviews*, 6(1), 16. <https://doi.org/10.1186/s13643-016-0394-2>
- Meleis, A. I. (2010). *Transitions theory : middle-range and situation-specific theories in nursing research and practice* New York: Springer Publishing Company pp. 145, 244 https://taskurun.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/10/transitions_theory_middle_range_and_situation_specific_theories_in_nursing_research_and_practice.pdf
- Ministero della Difesa. (2024). Report Difesa 2024. Roma: Ministero della Difesa. Retrived from: <https://www.difesa.it>
- Mitrou, F., Haynes, M., Perales, F., Zubrick, S. R., & Baxter, J. (2021). Not in employment, education or training (NEET); more than a youth policy issue. *International journal of population data science*, 6(1), 1676. <https://doi.org/10.23889/ijpds.v6i1.1676>
- Mjøset, L., & van Holde, S. (2002). *The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces*. Bingley: Emerald Group Publishing pp. 102-124
- Moskos, C. C. (1977). From institution to occupation: Trends in military organization. *Armed Forces & Society*, 4(1), pp. 41–50.
- Moskos, C. C., Williams, J. A., & Segal, D. R. (Eds.). (2000). *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. Oxford: Oxford University Press. pp. 64-78
- Mussida, C., & Sciulli, D. (2018). Labour Market Transitions in Italy: The Case of the NEET. , pp. 125-142. https://doi.org/10.1007/978-3-319-68222-8_9
- Mussida, C., & Sciulli, D. (2023). Being poor and being NEET in Europe: Are these two sides of the same coin?. *Journal of Economic Inequality*, 1 - 20. <https://doi.org/10.1007/s10888-022-09561-7>.
- Nahir, E. (2024). “A Kind of Magic”: Pre-military Preparatory Schools (Mechinot) in Israel as Models for Informal Education. *Cont Jewry* 44, pp. 397–422 <https://doi.org/10.1007/s12397-024-09569-3>
- Nardi, B., Lucarelli, C., Talamonti, M., Arimatea, E., Fiori, V., & Moltedo-Perfetti, A. (2015). NEETs versus EETs: an observational study in Italy on the framework of the

HEALTH25 European project. Research in Post-Compulsory Education, 20(4), pp. 377–399. <https://doi.org/10.1080/13596748.2015.1081749>

- Nathanson, R. (2011). Growth, economic policies and employment linkages: Israel (Employment Working Paper No. 83). International Labour Office, Employment Policy Department. pp. 17, 27, 30, 32- 33, 42 https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_policy/documents/publication/wcms_174581.pdf
- National Insurance Institute of Israel. (2008). Annual survey 2008 .Research and Planning Administration pp. 15, 28, 30, 36, 78,106- 107, 122, 208, 249 <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/Publications/AnnualSurvey/2008/Documents/skira-2008-E.pdf>
- Neagu, G., Berigel, M., & Lendzhova, V. (2021). How Digital Inclusion Increase Opportunities for Young People: Case of NEETs from Bulgaria, Romania and Turkey. Sustainability. <https://doi.org/10.3390/su13147894>.
- Network of Experts in Social Sciences of Education and Training (NESSE). (2010). Early School Leaving: Lessons from research for policy makers. European Commission.
- Ngidi, P. (2025). “South Africa’s Youth Employment Initiative Celebrates Five Years of Progress”. POWER 98.7 (blog), February 12 <https://www.power987.co.za/featured/south-africas-youth-employment-initiative-celebrates-five-years-of-progress/>
- Núñez-Sánchez, José M. & Chacón, R. & Jambrino, C. & García-Fernández, J.. (2021). Corporate Well-Being Programme in COVID-19 Times. The Mahou San Miguel Case Study. Sustainability 13. https://www.researchgate.net/publication/352025878_Corporate_Well-Being_Programme_in_COVID-19_Times_The_Mahou_San_Miguel_Case_Study
- Odoardi, I., & Liberatore, A. (2021). Youth unemployment: A serious problem for young Italians NEET and a comparison with the social exclusion condition. Journal of Urban and Regional Analysis, vol. XIII, 1, pp. 177–193. <https://doi.org/10.37043/JURA.2021.13.1.11>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Skills Outlook. (2023). Building skills for all: Youth policies and education in OECD countries. Paris: OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013). How difficult is to move from school to work, in Education Indicators in Focus. Paris: OECD, April 2013. Available online at: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B013%20%28eng%29--FINAL.pdf>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013a). Education at a Glance 2013: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en>

- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013b). Education Indicators in Focus - 2013/04. Available at: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/education-indicators-in-focus.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2016). Education at a Glance 2016: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/soc_glance-2019-en
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). Education at a Glance 2021: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). Investing in Youth: Policy responses to young people not in employment, education or training (NEETs). Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5js6363503f6-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Youth employment and social policies. OECD Publishing <https://www.oecd.org/en/topics/youth-employment-and-social-policies.html>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2024). Education at a Glance 2024: Country notes — Switzerland. OECD Publishing. September 10 2024 <https://doi.org/10.1787/c00cad36-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2024), Job Creation and Local Economic Development 2024: The Geography of Generative AI, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/83325127-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2025), Government at a Glance 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/0efd0bcd-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.). Youth not in employment, education or training (NEET). <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (OECD) (n.d.) Average annual wages. OECD Data. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/average-annual-wages.html>
- Oztig, L. (2022). Israeli Policy Toward African Asylum Seekers and Unauthorized Migrants. Borders in Globalization Review. <https://doi.org/10.18357/bigr32202220573>.
- Papadakis, N., Kyridis, A., Papargyris, A. (2015). Searching for Absents: The State of Things for the NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) in

- Greece. An Overview, in *Journal of Sociological Research*, 6 (1), pp. 44-75.
<http://dx.doi.org/10.5296/jsr.v6i1.7228>
- Papadakis N. & Drakaki M. (2016), "From the cradle to the grave? European Policy on LLL, Reskilling and employability within the EU2020", in Y. Espina (ed), *Images of Europe. Past, Present, Future* (ISSEI 2014 Conference Proceedings). Porto: Universidade Catolica Editora, 2016, pp. 171- 185.
 - Papadakis, N. in cooperation with Drakaki, M., Papargyris, A., Dafermos, V., Basta, M., Theodorikakos, P., Pandis, P., Kyridis A. (2017a), "Painted from life..." A disengaged youth? Young people and NEETs in a devastated country. Published by the UCL- IoE/ Centre for Learning and Life Chances in Knowledge Economies and Societies (LLAKES). London: UCL- IoE/ LLAKES Research Centre (Research Papers Series no 59).
<https://www.llakes.ac.uk/wp-content/uploads/2021/01/59.-Papadakis-et-al.pdf>
 - Papadakis, N., Drakaki, M., Kyridis, A., & Papargyris, A. (2017b). Youth and NEETs in Greece during the crisis era (revised-final). NEETs2 Project.
https://neets2.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2017/10/Papadakis-et-al_revised-final.pdf
 - Papadakis, N., Drakaki, M., Kyridis, A., Papargyris, (2017c), Between a frightening Present and a disjointed Future. Recession and social vulnerability in the case of Greek Neets: Socio-demographics, facets of the Crisis' Impact and the revival of the intergenerational transmission of poverty, in *Advances in Social Sciences Research Journal* [ASSRJ], Volume 4, No 18, Sep 2017, pp. 8- 20.
<https://doi.org/10.14738/assrj.418.3688>
 - Papadakis, N. (2018). The Social Cost of the Crisis, Inequalities, Unemployment Precariousness and Euroscepticism in Europe today. Notes on the state of play and the challenges for public policy in Europe and Greece, in *Tetradia Politikis Epistimis* (Political Science Sections), Issue 9. Athens: I. Sideris, pp. 5-2
 - Papadakis, Nikos & Drakaki, Maria & Saridaki, Sofia & Dafermos, Vasilis. (2020a). Precarious Work and Youth, in Greece: theoretical and definitional insights and critical notes on the international-national state of play and the impact of precariousness in young people's life course and political behavior 1.
https://www.researchgate.net/publication/347628630_Precarious_Work_and_Youth_in_Greece_theoretical_and_definitional_insights_and_critical_notes_on_the_international-national_state_of_play_and_the_impact_of_precariousness_in_young_people's_life_course
 - Papadakis, N., Drakaki, M., Saridaki, S. & Dafermos, V. (2020b). Into the Vicious Cycle of Precarity: Labour Market, Precarious Work, Social Vulnerability and Youth: The case of Greece within the EU context. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 7(12) pp. 474-496.
<https://repository-empedu-rd.ekt.gr/empedu-rd/bitstream/123456789/1008/1/ASSRJ-paper-papadakis%20et%20al-2020.pdf>

- Papadakis, N., Amanaki, E., Drakaki, M., Saridaki S. (2020c), Employment/ Unemployment, Education and Poverty in the Greek Youth, within the EU context, in International Journal of Educational Research, VSI: Poverty and education, no 99, 2020, 101503, pp. 1- 15 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.101503>
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Dafermos V. (2021), «“The degree of despair”. The disjointed labour market, the impact of the pandemic, the expansion of precarious work among youth and its effects on young people's life trajectories, life chances and political mentalities- public trust. The case of Greece», in The European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities (EQPAM), Vol 10, no 2, April 2021, pp. 26-53. <https://www.eqpam.unibuc.ro/papadakis-et-al>
- Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Amanaki E., Dimari G.(2022), “Educational capital/ level and its association with precarious work and social vulnerability among Youth, in EU and Greece”, in International Journal of Educational Research, Special Issue: "Cultural reproduction, cultural resource and reading", vol 112., pp.1-14, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101921>. Available at: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035521001907?dgcid=auth_o
- Papadakis N. & Drakaki M. (2023), “The development of the European Education Policy, its reform agenda and the impact of neoliberalism and economic rationale: The case of the “Work Programme Education & Training 2010”, within the framework of the EU Lisbon Strategy (2000-2010)”, in International Journal of Educational Research, Special Issue: " Human capital and education practice", no 173, pp. 1- 9. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102130>. Available at: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035522002038?dgcid=auth_or
- Pastore, F. (2015). The Youth Experience Gap: Explaining National Differences in the School-to-Work Transition. SpringerBriefs in Economics: Springer.
- Pastore, F., Quintano, C., Rocca, A. (2021). The duration of the school-to-work transition in Italy and in other European countries: a flexible baseline hazard interpretation, International Journal of Manpower, Volume 43, Issue 7, 2021, Pages pp. 1579-1600, <https://doi.org/10.1108/IJM-03-2021-0135>
- Petraşcu, D., & Plăpămaru, A. (2024). Enhancing military communication technologies in the face of electromagnetic warfare environment threats. In Proceedings – The 20th International Scientific Conference “Strategies XXI” Technologies – Military Applications, Simulation and Resources Carol I National Defence University Publishing House. pp. 182–191 <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=1251364>
- Petrescu, C., Ellena, A., Fernandes-Jesus, M., & Marta, E. (2021). Using Evidence in Policies Addressing Rural NEETs: Common Patterns and Differences in Various EU Countries. Youth & Society, 54, 69S - 88S. <https://doi.org/10.1177/0044118x211056361>.

- Pimentel, M., Simões, F., Marques, P., & Barbosa-Ducharne, M. (2025). A Mapping Review on NEETs' Psychological Characteristics: Informing Policies and Programs. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. <https://doi.org/10.1002/casp.70070>.
- Pitkänen, J., Remes, H., Moustgaard, H., & Martikainen, P. (2021). Parental socioeconomic resources and adverse childhood experiences as predictors of not in education, employment, or training: A Finnish register-based longitudinal study [article]. *Journal of Youth Studies*, 24(1), pp. 1–18. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1679745>
- Puhani, P., & Sterrenberg, M. (2022). Effects of mandatory military and alternative community service on wages and other socioeconomic outcomes. *Kyklos*. <https://doi.org/10.1111/kykl.12301>.
- Quilter-Pinner, H., Webster, S., and Henry P. (2020). Guaranteeing the Right Start: Preventing Youth Unemployment after Covid-19. Institute for Public Policy Research. pp. 8, 11, 15 <https://www.ippr.org/articles/guaranteeing-the-right-start>
- Quintano, C., Mazzocchi, P., & Rocca, A. (2018). The determinants of Italian NEETs and the effects of the economic crisis. *Genus*, 74. <https://doi.org/10.1186/s41118-018-0031-0>.
- R Core Team (2024). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing. <https://www.r-project.org/>
- Rahman, K. M. (2007). NEETs' challenge to Japan: Causes and remedies. *Japanstudien*, 18(1), 221–244, pp. 221- 223, 230, 233- 234 https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/pnet_derivate_00001478/JS18_rahman.pdf
- Rahmani, H., Groot, W., & Rahmani, A. (2024). Unravelling the NEET phenomenon: a systematic literature review and meta-analysis of risk factors for youth not in education, employment, or training. *International Journal of Adolescence and Youth*, 29. <https://doi.org/10.1080/02673843.2024.2331576>.
- Ravid, M. (2022). Making Their Lives Miserable: Structural Violence and State Racism towards Asylum Seekers from Sudan and Eritrea in Israel. *State Crime Journal*. <https://doi.org/10.13169/statecrime.11.1.0128>.
- Refugees International. (2023). Eritrean and Sudanese asylum seekers in Israel: A humanitarian assessment. <https://www.refugeesinternational.org/reports/eritrea-sudan-asylum-seekers-israel-2023>
- Reuters. (2025a). Germany plans production of advanced Taurus missiles from 2029. 9 December <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/germany-plans-production-a-dvanced-taurus-missiles-2029-2025-12-09/>
- Reuters. (2025b). Germany turns down idea of new multilateral defence bank, focusing instead on existing financial instruments for joint procurement. 10

December

<https://www.reuters.com/business/finance/germany-rejects-creation-new-funding-instruments-armaments-sector-finance-2025-12-10/>

- Rickover, I., Ishai, O., F. and Keissar-Sugarman, A. (2021). "Hi-Tech-Oriented National Service: The Free Choice of Religious Women Recruits and the De-Monopolization of the Israeli Military." *Religions*. <https://doi.org/10.3390/rel12110921>.
- Ripamonti, E. (2023). School-to-work transition: putting non-cognitive skills in context. The case of NEET and suggestions for policy. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*. <https://doi.org/10.1007/s10775-023-09635-6>
- Rocca, A., Agahi, O., Beilmann, M., Bettencourt, L., Edisherashvili, N., Marta, E., Mazzocchi, P., O'Higgins, N., Pizzolante, F., Prieto-Flores, Ò., Rodrigues, R., Rosa, M., & Simões, F. (2023). NEETs and Youth Guarantee Registration: Examining the Link to Past Undeclared Work. *Politics and Governance*. <https://doi.org/10.17645/pag.7405>.
- Røislien, H., E.. (2013). "Religion and Military Conscription." *Armed Forces & Society*, 39 (2013): 213 - 232. <https://doi.org/10.1177/0095327x12449429>.
- Rosman-Stollman, E. (2018a). "(Not) Becoming the Norm: Military Service by Religious Israeli Women as a Process of Social Legitimation." *Israel Studies Review*, 33 (2018): 42-60. <https://doi.org/10.3167/isr.2018.330104>.
- Rosman-Stollman, E. (2018b). "Military Service as Bargaining: The Case of Religious Women Soldiers in Israel." *Politics, Religion & Ideology*, 19 (2018b): 158 - 175. <https://doi.org/10.1080/21567689.2018.1448797>.
- Roumani, M. The Military, Ethnicity, and Integration in Israel Revisited. *Ethnicity, Integration, and the Military*. 2021 <https://doi.org/10.4324/9780429033780-3>.
- RStudio Team. (2024). RStudio: Integrated Development Environment for R. Posit Software. <https://posit.co/>
- Rydell, R. (2020). The Guterres Disarmament Agenda and the Challenge of Constructing a Global Regime for Weapons. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 3, pp. 21 - 40. <https://doi.org/10.1080/25751654.2020.1764259>.
- Sabar, G., Babis, D., Lifszyc-Friedlander, A., & Ben-Shalom, U. (2024). "In the army I'm no longer typecast as the son of migrant workers": modalities of inclusion and belonging among children of migrant workers in the military in Israel. *Frontiers in Psychology*, 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1300081>.
- Saha, K., Malesios, C., Chowdhury, S., & Dey, P. (2022). Impact of institutional voids on the performance of small and medium-sized enterprises. *Journal of Strategy and Management*. <https://doi.org/10.1108/jsma-07-2021-0155>.
- Savčić, R., Theodoropoulos, N., & Xefteris, D. (2023). Conscription and educational outcomes. *Journal of Population Economics*, 1 - 26. <https://doi.org/10.1007/s00148-023-00944-2>
- Scarpetta, S. & Sonnet, A. & Manfredi, T.(2010). Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation?. OECD, Directorate for Employment, Labour and Social Affairs, OECD Social,

- Schiff, M., Benbenishty, R., & Research Group: Mental Health and Well Being in Childhood and Adolescence. (2006). Functioning of Israeli group-homes alumni: Exploring gender differences and in-care correlates. *Children and Youth Services Review*, 28(2), pp. 133–157. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2005.02.010>
- Schlossberg, N. K. (1981). A model for analyzing human adaptation to transition. *The Counseling Psychologist*, 9(2), pp. 2–18. <https://doi.org/10.1177/001100008100900202>
- Schlosser, A. & Shanan, Y. (2022). Fostering Soft Skills in Active Labor Market Programs: Evidence from a Large-Scale RCT. IZA Discussion Paper, 15104. <https://www.iza.org/publications/dp/15104/fostering-soft-skills-in-active-labor-market-programs-evidence-from-a-large-scale-rct>
- Schmid, M., & Huber, C. (2022). Social inequalities in mental-health outcomes among Swiss youth during the pandemic. *European Journal of Public Health*, 32(4), pp. 587–594. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckab012>
- Schoon, I., & Silbereisen, R.K. (2009). Conceptualising School-to-Work Transitions in Context. In I. Schoon & R.K. Silbereisen (eds.), *Transition from School to Work: Globalization, Individualization, and Patterns of Diversity*. New York: Cambridge University Press. pp. 3–29
- Sefidan, S., Pramstaller, M., La Marca, R., Wyss, T., Sadeghi-Bahmani, D., Annen, H., & Brand, S. (2021). Resilience as a Protective Factor in Basic Military Training, a Longitudinal Study of the Swiss Armed Forces. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 6077. <https://doi.org/10.3390/ijerph18116077>
- Senato della Repubblica. (2018). Present arms! From conscripts to military professionals: How is the new model of the Italian Armed Forces working? English Focus Difesa. https://www.senato.it/application/xmanager/projects/leg18/English_Focus_Difesa.pdf
- Shamsuddinova, S. (2024). The European Youth Guarantee Scheme: A viable solution to youth unemployment? *International Review of Education*, 70(5), pp. 819–847.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5–6), pp. 531–578.
- Silver, H. (2007). The process of social exclusion: The dynamics of an evolving concept. *Chronic Poverty Research Centre Working Paper*, 95. pp. 10–14
- Social Exclusion Unit (1999), *Bridging the gap: New opportunities for 16–18 year-olds not in education, employment or training*, Stationery Office, London. <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/15119/2/bridging-the-gap.pdf> pp. 31– 32

- Soeters, J. L., & Winslow, D. J. (2006). Military Culture. In G. Caforio (Ed.), *Handbook of the Sociology of Military* (pp. 237-254). New York, NY: Springer.
- https://doi.org/10.1007/0-387-34576-0_14
- Sørensen, H. (2018). Conscription in the 21st Century: Global Perspectives and Policy Dilemmas. *European Security Review*, 23(4), pp. 497–516. <https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1459510>
- Starčević, S., & Blagojević, S. (2023). The military service as part of the social ideal in Serbia. *Srpska politička misao*. <https://doi.org/10.5937/spm80-44254>.
- Stea, T., Bertelsen, T., Fegran, L., Sejersted, E., Kleppang, A., & Fyhn, T. (2024). Interventions targeting young people not in employment, education or training (NEET) for increased likelihood of return to school or employment—A systematic review. *PLOS ONE*, 19. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0306285>
- Stockholm International Peace Research Institute.(SIPRI). (2025). Unprecedented rise in global military expenditure as European and Middle East spending surges (Press release) April 28 <https://www.sipri.org/media/press-release/2025/unprecedented-rise-global-military-expenditure-european-and-middle-east-spending-surges>
- Sulimani-Aidan, Y., Benbenishty, R., Dinisman, T., & Zeira, A. (2013). Care Leavers in Israel: What Contributes to Better Adjustment to Life After Care?. *Journal of Social Service Research*, 39, pp. 704 - 718. <https://doi.org/10.1080/01488376.2013.834283>.
- Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC). (2025). Switzerland’s official development assistance. Retrieved from <https://www.deza.eda.admin.ch/en/switzerlands-official-development-assistance>
- Swiss Education Group. (n.d.) The Dual Education System in Switzerland: A Model for Excellence in Education and Innovation <https://www.swisseducation.com/en/news/academics/dual-education-system-switzerland/>
- Swiss Federal Department of Defence, Civil Protection and Sport (DDPS). (2025). Swiss Armed Forces: Structure and recruitment. Retrieved from <https://www.vtg.admin.ch/en/compatibility-of-military-service-with-civilian-life>
- Talmi-Cohn, R., & Kassa, L. (2022). Asylum seekers working as mediators in Israel: The impact of legal liminality. *International Journal of Intercultural Relations*. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2022.10.008>.
- Tamesberger, D., & Bacher, J. (2014). NEET youth in Austria: a typology including socio-demography, labour market behaviour and permanence. *Journal of Youth Studies*, 17(9), pp. 1239–1259. <https://doi.org/10.1080/13676261.2014.901492>
- Tenkanen, T., Pihlainen, K., Tokola, K., Vaara, J., Kyröläinen, H., Sievänen, H., & Vasankari, T. (2025). Impact of compulsory military service on public health: significant benefits for obese and unfit young adult men.. *Annals of medicine*, 57 1, 2520399. <https://doi.org/10.1080/07853890.2025.2520399>

- Tirosh, N. (2018). Dominant News Frames, Society's Memory, and the African Asylum Seekers' Protest in Israel. *American Behavioral Scientist*, 62, pp. 405 - 420. <https://doi.org/10.1177/0002764218759580>
- Tkáčová, A. & Gavurová, B. & Toth, P.. (2024). Welfare regimes of European countries and their development in the context of membership in the European Union. *Economics & Sociology*. 17. pp. 158-174. https://www.economics-sociology.eu/files/9E_1545_Tkacova%20et%20al.pdf
- toManifesto. (2025). Turkish media reactions to Greek defense reforms. <https://tomanifesto.gr>
- Toronto, N., & Cohn, L. (2020). Conscription and the Politics of Military Recruitment. . <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1879>.
- Torun, H. (2019). Ex-ante labor market effects of compulsory military service. *Journal of Comparative Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.12.001>
- Troude, A. (2020). Serbia, between East and West: Security challenges and the place of the Balkans. *Institute of International Politics and Economics*. https://doi.org/10.18485/iipe_balkans_rssc.2020.ch12
- Uchida, Y., & Norasakkunkit, V. (2015). The NEET and Hikikomori spectrum: Assessing the risks and consequences of becoming culturally marginalized. *Frontiers in Psychology*, 6, Article 1117. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01117>
- UNICEF (United Nations Children's Fund). (2021). Unlocking the Power of Digital Technologies to Support "Learning to Earning" for Displaced Youth
- UPI. (2000). Italy ends 200 years of military conscription. October 25 UPI Archives. <https://www.upi.com/Archives/2000/10/25/Italy-ends-200-years-of-military-conscription/9861972446400/>
- Van Vugt, L., Levels, M., & Van Der Velden, R. (2022). The low skills trap: the failure of education and social policies in preventing low-literate young people from being long-term NEET. *Journal of Youth Studies*, 27, pp. 217 - 251. <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2118036>
- Varsik, S. (2025). Transitions through education and into the labour market: Exploring educational outcomes and equity gaps using international surveys (OECD Education Working Papers No. 324). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/18be3c52-en>
- Vromen, J. (2021). What are we up to? *Journal of Economic Methodology*, 28(1), 23–31. <https://doi.org/10.1080/1350178X.2020.1868768>
- Waldman, A., Tiargan-Orr, R. and Gal, R. (2022). "Military Propensity Among Israel Defense Forces' Potential Conscripts: A Re-Examination and Differentiation by Personal Preferences of Enlistment Motivation." *Armed Forces & Society*. <https://doi.org/10.1177/0095327x221101331>.
- Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young*, 14(2), pp. 119–139. <https://doi.org/10.1177/1103308806064006>

- Waqas, A., Kang, D., & Cha, Y. (2023). Deep learning-based obstacle-avoiding autonomous UAVs with fiducial marker-based localization for structural health monitoring. *Structural Health Monitoring*, 23, pp. 971 - 990. <https://doi.org/10.1177/14759217231177314>
- World Bank and ILO. (2024). Active Labor Market Programs Improve Employment and Earnings of Young People.
- World Bank. (2024). Share of youth not in education, employment or training, total (% of youth population) (SL.UEM.NEET.ZS). DataBank / World Development Indicators. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.NEET.ZS>
- World Bank. (n.d.). Unemployment, total (% of total labor force). World Bank Gender Data Portal. https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sl-uem-zs?view=trend&geos=WLD_I TA_ISR_GRC_CHE&year-range=2000_2024
- World Bank. (n.d.). Youth not in education, employment or training (% of youth population). World Bank Gender Data Portal. https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/sl-uem-neet-zs?view=trend&geos=WLD_GRC_ISR_ITA_CHE&year-range=2000_2024&estimate=Modeled
- Wray-Lake, L., & Ballard, P. J. (2023). Civic engagement across adolescence and early adulthood. In L. J. Crockett, G. Carlo, & J. E. Schulenberg (Eds.), *APA handbook of adolescent and young adult development* (pp. 573–593). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000298-035>
- Yates, S., & Payne, M. (2006). Not so NEET? A Critique of the Use of ‘NEET’ in Setting Targets for Interventions with Young People. *Journal of Youth Studies*, 9(3), 329–344. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/13676260600805671>
- Yohanani, L. (2024). Fighting to belong: drivers for transnational diaspora military service in Israel and beyond. *Comparative Migration Studies*. <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00363-6>.
- Zisler, C. M., Bettinger, E., & Backes-Gellner, U. (2024). Empowering refugees: The role of comprehensive training programs in labor market integration (Working Paper 0218, University of Zurich). <https://ideas.repec.org/p/iso/educat/0218.html>